Rada Gminy
w Lewinie Kłodzkim

UCHWAŁA NR XL/289/02

RADY GMINY LEWIN KŁODZKI
z dnia 7 sierpnia 2002 roku.

w sprawie : **uchwalenia Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lewin Kłodzki..**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. z 2001 r. Dz. U. Nr 142 , poz. 1591 z późn. zm.), oraz art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn. z 1999 r. Dz. U. Nr 15, poz. 139 z późn. zm.)
- Rada Gminy

uchwala, co następuje:

§ 1

1. Przyjmuje się w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały, przedstawione przez Zarząd Gminy Lewin Kłodzki „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lewin Kłodzki" – zwane dalej Studium.
2. Studium składa się z następujących elementów:
   1) Zeszytu pt. „Tekst Studium",
   2) Zeszytu pt. Rysunek Studium", zawierającego:
      a) rysunek pt.: „Gmina Lewin Kłodzki. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Skala 1 „ 10000. Uwarunkowania rozwoju przestrzennego",
      b) rysunek pt.: „Gmina Lewin Kłodzki. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Skala 1 : 10000. Kierunki rozwoju przestrzennego.

§ 2

Studium obejmuje cały obszar gminy w jej granicach administracyjnych.

§ 3

Zobowiązuje się Zarząd Gminy Lewin Kłodzki do respektowania – w realizowanej polityce przestrzennej, a w szczególności w sporządzonych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego – uwarunkowań i kierunków określonych w Studium, a w przypadku koniecznych istotnych odstępstw od jego ustaleń, przystąpienia do aktualizacji tego opracowania.

§ 4

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Gminy Lewin Kłodzki.

§ 5

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu na tablicy informacyjnej Urzędu Gminy Lewin Kłodzki.

URZĄD GMINY
LEWIN KŁODZKI

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY
Grzegorz Żyła

ECOLAND
BIURO URBANISTYCZNE
tel/fax: (071) 341-17-58, 341-28-54, 341-28-57, tel.: (071) 342-12-55(9) w. 305 e-mail: ecoland@o2.pl http://klub.chip.pl/ecoland
bank: BZ II O/Wrocław 11201665-105691-136-3000 REGON: P-930001761-92700000-59-2-371-93001 NIP: 894-001-23-45
Biuro Urbanistyczne ECOLAND 53-510 Wrocław ul. Kolejowa 63/65

ZARZĄD GMINY w LEWINIE KŁODZKIM

STUDIUM UWARUNKOWAŃ
I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY
LEWIN KŁODZKI

TEKST STUDIUM

Wójt Gminy

Bolesław Kędzierewicz

Dyrektor Biura

mgr inż. arch. Marek Wiland

WROCŁAW, 25 LIPCA 2002

Spis treści: **strona**

CZĘŚĆ A. WSTĘP 1

Rozdział 1. WPROWADZENIE. 2
Rozdział 2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA. 4
Rozdział 3. CELE STUDIUM. 5
Rozdział 4. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY 6

CZĘŚĆ B. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO 7

DZIAŁ I. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE 7
Rozdział 5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE. 8
5.1. Abiotyczne elementy środowiska. 8
5.2. Biotyczne elementy środowiska. 36
5.3. Stan środowiska i źródła zagrożeń. 39
5.4. Stan prawny w zakresie ochrony środowiska. 44
5.5. Uwarunkowania wynikające z walorów i stanu środowiska przyrodniczego. 51
Rozdział 6. ŚRODOWISKO KULTUROWE 56
6.1. Uwagi ogólne. 56
6.2. Uwarunkowania wynikające z ochrony środowiska kulturowego i wizualnego. 56

DZIAŁ II. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE 59
Rozdział 7. DEMOGRAFIA. 60
7.1. Cechy biologiczne populacji. 60
7.2. Cechy społeczne populacji. 64
7.3. Uwarunkowania wynikające z procesów demograficznych. 65
Rozdział 8. MIESZKALNICTWO. 67
8.1. Dotychczasowy rozwój zasobów mieszkaniowych. Standardy mieszkaniowe. 67
8.2. Uwarunkowania wynikające z potrzeby wzrostu zasobów mieszkaniowych przy założonej poprawie standardów mieszkaniowych. 70
Rozdział 9. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA. 71
9.1. Administracja, bezpieczeństwo publiczne i łączność. 71
9.2. Usługi socjalne. 71
9.3. Obiekty sakralne i cmentarze. 73
9.4. Uwarunkowania wynikające z założonego rozwoju infrastruktury społecznej. 73
Rozdział 10. GOSPODARKA - BAZA EKONOMICZNA GMINY 75
10.1. Dotychczasowa struktura gospodarki 75
10.2. Rolnictwo i leśnictwo 77
10.3 Turystyka 80
10.4. Pozostała komercyjna działalność gospodarcza oraz otoczenie biznesu. 81
10.5. Uwarunkowania wynikające z przewidywanych przekształceń struktury gospodarczej oraz rozwoju bazy ekonomicznej gminy 82

DZIAŁ III. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I STRUKTURY WŁASNOŚCI GRUNTÓW 84
Rozdział 11. STRUKTURA WŁASNOŚCI GRUNTÓW. 85
11.1. Charakterystyka stanu własności i tendencji przekształceń. 85
11.2. Uwarunkowania wynikające ze struktury własności gruntów. 89
Rozdział 12. KOMUNIKACJA. 90
12.1. Komunikacja kolejowa. 90
12.2. Układ drogowy. 90
12.3. Obiekty obsługi komunikacji samochodowej. 92
12.4. Komunikacja autobusowa. 93
12.5. Szlaki piesze i rowerowe. 93
12.6. Przejścia graniczne. 94
12.7. Uwarunkowania wynikające z istniejącego systemu komunikacyjnego. 94
Rozdział 13. UKŁAD FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNY I STRUKTURA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW. 96
13.1. Sieć osadnicza i cechy układów osadniczych. 96
13.2. Struktura zagospodarowania terenów. 100
13.3. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. 104
13.4. Uwarunkowania wynikające z ukształtowanej sieci osadniczej struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz stanu prawno-planistycznego. 104
Rozdział 14. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA. 106
14.1 Zaopatrzenie w wodę. 106
14.2. Odprowadzanie i unieszkodliwianie ścieków. 109
14.3. Usuwanie i unieszkodliwianie odpadów. 111
14.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną. 112
14.5. Zaopatrzenie w gaz sieciowy. 113
14.6. Zaopatrzenie w energię cieplną. 115
14.7. Telekomunikacja. 115
14.8. Uwarunkowania wynikające ze stanu wyposażenia w zakresie infrastruktury technicznej. 116

CZĘŚĆ C. KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO 122

Rozdział 15. SYNTETYCZNE WYJAŚNIENIE PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ. 123
Rozdział 16. KOMUNIKACJA. 125
Rozdział 17. UKŁAD FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY. 127
17.1. Ogólne zasady rozwoju i przekształceń w dotychczasowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej. 127
17.2. Szczegółowe zasady zagospodarowania (w odniesieniu do wydzielonych jednostek przestrzennych). 130
Rozdział 18. OBSŁUGA W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ. 136

CZĘŚĆ D. NARZĘDZIA REALIZACJI POLITYKI PRZESTRZENNEJ **138**

Rozdział 19. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 139

19.1. Zasady polityki. 139
19.2. Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego ze względu na przepisy szczególne. 141
19.3. Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego ze względu na istniejące uwarunkowania. 141
Rozdział 20. WNIOSKI DO PROGRAMÓW I PLANÓW WYŻSZEGO RZĘDU ORAZ W SĄSIEDNICH GMINACH. 142

CZĘŚĆ A.
WSTĘP

Rozdział 1. WPROWADZENIE.

Niniejsze opracowanie jest finalnym zapisem projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki, zwanym dalej Studium. Pierwsza wersja tego dokumentu, zatytułowana „Wstępna koncepcja Studium", była przedmiotem szerokiej dyskusji. W jej wyniku uwzględniono różne uwagi i wnioski zgłoszone przez Zarząd, organy administracji i inne podmioty.

Wynikiem tych prac było opracowanie zatytułowane „Projekt Studium", które zostało skierowane przez Zarząd Gminy do procedury opiniowania. Dla ułatwienia jej przebiegu sporządzono syntezę projektu Studium. Skorygowano w niej nieco treść wprowadzenia, usunięto pierwsze podrozdziały zawierające charakterystykę stanu istniejącego z Części B, Rozdziałów 5-14, a także dodano treść legendy rysunku Studium pt. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego". Tekst syntezy uzupełniono rysunkiem pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego", pomniejszonym do skali 1:20000 i wraz z wystąpieniem o opinię wysłano do kilkudziesięciu organów i instytucji.

Przy redagowaniu niniejszej finalnej wersji Studium wykorzystano wnioski i sugestie szeregu jednostek. W wyniku prezentacji projektu na forum Rady Gminy zebrano i uwzględniono również korekty zgłoszone przez jej członków. Zakres wprowadzonych zmian był konsultowany na bieżąco z Zarządem Gminy, a korekty zapisu były dokonywane za zgodą tego organu.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, **na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego,** ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które pośrednio lub bezpośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy.

Tekst Studium składa się czterech części. Pierwsza ("A") zawiera wstępne informacje: m.in. o zawartości dokumentu, jego roli i prawnej podstawie sporządzenia oraz o podstawowych celach Studium. Część druga ("B") przedstawia uwarunkowania rozwoju przestrzennego podzielone na 10 rozdziałów branżowych, pogrupowanych w trzech działach: uwarunkowania środowiskowe, uwarunkowania społeczno-gospodarcze i uwarunkowania wynikające z istniejącego zagospodarowania przestrzennego i struktury własności gruntów. Na końcu każdego rozdziału zamieszczono syntetyczny zapis uwarunkowań dla poszczególnych branż. Część trzecia ("C") prezentuje kierunki rozwoju przestrzennego w czterech kolejnych rozdziałach. Ostatnia część ("D") przedstawia problematykę wybranych narzędzi realizacji Studium.

Tekst Studium uzupełniają **dwa rysunki** w skali 1:10000, obejmującymi cały obszar gminy. Nadano im tytuły:

*** Uwarunkowania rozwoju przestrzennego.**

*** Kierunki rozwoju przestrzennego.**

W rzeczywistości podział treści w niektórych sytuacjach jest nieco umowny, ze względu na potrzebę zapewnienia czytelności rysunków.

Rozdział 2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA.

Studium zostało opracowane w oparciu o ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994 roku *(jednolity tekst* Dz. U. z 1999 roku Nr 15, poz. 139 z późn. zm.). Jego charakter określa przede wszystkim Art. 6 tej ustawy.

Formalnym aktem otwierającym prace nad Studium była **Uchwała Nr XXI/166/00 Rady Gminy Lewin Kłodzki z dnia 30 sierpnia 2000 r. o przystąpieniu do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki.** Studium zostało przyjęte **Uchwałą Nr XL/289/02 Rady Gminy Lewin Kłodzki z dnia 7 sierpnia 2002 roku o uchwaleniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.**

Projekt Studium został opracowany przez Biuro Urbanistyczne "Ecoland" z Wrocławia pod kierunkiem mgr inż. arch. Marka Wilanda (nr uprawnień urbanistycznych 1016/89 z dnia 12.09.1989 r.). W zespole opracowującym Studium m.in. uczestniczyli:

dr Zdzisław Cichocki
dr Jerzy Bieroński
mgr inż. Katarzyna Czubak
mgr inż. Edyta Jaworska
mgr inż Alicja Wojda
mgr inz. Elżbieta Koterba
mgr inż. Bożena Ochnik
mgr inż. Marzena Janus
Elzbieta Kawa studentka,WA PWr:

Rozdział 3. CELE STUDIUM.

Celem polityki przestrzennej, zapisanej w niniejszym Studium, jest w szczególności:

a) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych (a w konsekwencji turystycznych)

b) stworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia, przede wszystkim poprzez dalszy rozwój turystyki oraz drobnej i średniej przedsiębiorczości z uwzględnieniem ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych (kształtowanie zrównoważonego rozwoju)

c) poprawa warunków zamieszkiwania (habitatu); *m.in. poprzez stworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego oraz doposażenie terenów osadniczych w zakresie infrastruktury technicznej*

d) poprawa powiązań komunikacyjnych - zewnętrznych i wewnętrznych *(jako jednego z czynników zachęcających do napływu kapitału i inwestowania).*

Rozdział 4. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.

Położenie: województwo dolnośląskie, powiat kłodzki; Sudety Środkowe (Pogórze Orlickie i Góry Stołowe); "Euroregion Glacensis".

Granice gminy: miasto Kudowa Zdrój, gmina Szczytna, miasto Duszniki Zdrój, granica państwowa z Republika Czeską.

Powierzchnia: 52,19 km^2, w tym:
- lasy 47%
- łąki i pastwiska 31,5%
- grunty orne 14%

Znaczną część powierzchni gminy zajmuje Park Narodowy Gór Stołowych.

Liczba ludności: 2 111 mieszkańców (2000 r.)

Średnia gęstość zaludnienia: 41 osób/km^2

Liczba jednostek osadniczych: 17;
liczba sołectw: 7

Struktura wieku populacji:
- 0 - 14 lat 13,5%
- 15 - 60 lat 62,6%
- powyżej 60 lat 17,9%

Typ funkcjonalny: gmina rolniczo-turystyczna.

Główny element układu komunikacyjnego: droga krajowa - nr 8 i prowadzona po niej trasa międzynarodowa E-67.

CZĘŚĆ B.
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

DZIAŁ I.
UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

Rozdział 5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.

5.1. Abiotyczne elementy środowiska.

5.1.1. Położenie fizyczno-geograficzne.

Na obszarze gminy wyróżniane są następujące jednostki fizyczno-geograficzne:

- Obniżenie Kudowy (Pogórze Orlickie)
- Wzgórza Lewińskie (Pogórze Orlickie)
- Góry Stołowe.
- Góry Orlickie.

W dziesiętnym podziale regionalnym Polski (Kondracki J., 1998) cały obszar gminy leży w obrębie makroregionu Sudety Środkowe (332.4-5). Obniżenie Kudowy i Wzgórza Lewińskie zaliczone zostały do mezoregionu Pogórze Orlickie (332.51), a Góry Stołowe - do mezoregionu o tej samej nazwie (332.48). Pogórze Orlickie ma swą kontynuację także w sąsiadującej z terenem gminy od południa i południowego zachodu Republice Czeskiej, gdzie nosi nazwę Podorlická pahorkatina. Od południowego wschodu niewielkim fragmentem sięgają na teren gminy Góry Orlickie (332.52), noszące w Republice Czeskiej nazwę Orlické hory.

5.1.2. Budowa geologiczna.

Obszar gminy ma dosyć złożoną budowę geologiczną. Wśród typów skał odnajdujemy tu nierozdzielony wiekowo kompleks litologiczny górnego proterozoiku starszego paleozoiku, obejmujący tzw. serię strońską (łupki łyszczykowe, łupki amfibolowe, amfibolity, dolomity krystaliczne) oraz formację Nového Města (gnejsy mylonityczne, mylonity kwarcowe, łupki zieleńcowe i różne odmiany fyllitów). Do starszego paleozoiku zaliczane są także granity monzonitowe (granit kudowski), granodioryty, sjenogabra oraz drobne na ogół wkładki lub żyły łupków kwarcytowych, grafitowych i chlorytowo-zoizytowych. W kompleksie skał młodszego paleozoiku występują utwory dewonu-karbonu (dioryty i granodioryty), permo-karbonu (granity, porfiry kwarcowe, pegmatyty, lamprofiry i brekcje tektoniczne) oraz permu (zlepieńce i piaskowce arkozowe oraz kataklazyty i brekcje tektoniczne).

Formację mezozoiczną reprezentują górnokredowe skały osadowe: różne odmiany piaskowców, margli i wapieni. W południowej i południowo-wschodniej części gminy występują one w postaci denudacyjnie rozczłonkowanych płatów o mniejszych lub większych rozmiarach, natomiast zwartą pokrywę tworzą w części północno-wschodniej.

Wśród osadów kenozoiku występują na obszarze gminy przede wszystkim plejstoceńskie osady teras rzecznych (piaski i żwiry), ściślej nie przyporządkowane wiekowo gliny deluwialne, osady stożków napływowych (głazy, żwiry i piaski) oraz holoceńskie aluwia (żwiry i piaski, namuły torfiaste i osady rzeczne w ogólności). Osady kenozoiku tworzą także mniej lub bardziej miąższe pokrywy zwietrzelinowe na podłożu skał starszych.

Rozwój budowy geologicznej obszaru gminy był wieloetapowy. Jako pierwsze powstały metamorficzne serie strońska i Nového Města. Seria strońska powstała w wyniku metamorfizacji skał ilasto-piaszczystych, z licznymi przewarstwieniami margli, dolomitów i wapieni. Seria Nového Města powstała zaś w wyniku przeobrażenia skał wulkaniczno-osadowych. Na podstawie wyników badań T. Guni wiek serii strońskiej został określony jako w ogólności dolnopaleozoiczny. Według M. Dumicza może być ona wiekowym odpowiednikiem metamorfiku kłodzkiego oraz kaczawskiego.

Z rozwojem tektonicznym serii metamorficznych związane było wtargnięcie (intruzja) magmy granitoidów kudowsko-oleśnickich. Ich ochłodzenie do około 500oC jest datowane radiometrycznie na 338 mln lat temu. Natomiast w okresie późniejszym, od permu górnego aż po kredę górną (cenoman), omawiany obszar był niszczony przez wietrzenie i denudację.

W okresie kredy (cenoman) na zdenudowane skały krystaliczne omawianych terenów wkroczyło morze (transgresja). Zalew był początkowo płytki, lecz następnie ulegał pogłębieniu. Towarzyszyła mu depozycja serii osadowej, zakończona w wyniku tektonicznego podniesienia południowej części obszaru gminy w turonie środkowym.

W trzeciorzędzie cały omawiany obszar był lądem, podlegającym intensywnemu wietrzeniu i denudacji. W okresie tym wystąpiły alpejskie ruchy tektoniczne, o charakterze blokowym, będące główną przyczyną wysokościowego zróżnicowania terenu gminy. W plejstocenie obszar ten nie był zlodowacony. Czoło lądolodu skandynawskiego zatrzymało się w swym najdalszym zasięgu w strefie niezbyt odległej (np. udokumentowane w dolinie Ścinawki, poza obszarem opracowania), co spowodowało wzmożoną sedymentację osadów rzecznych (terasy plejstoceńskie) w warunkach klimatu mroźnego (tundra peryglacjalna). Po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia z terenów Polski środkowej i północnej nastąpił okres holocenu, w którym na omawianym obszarze nastąpiło wybitne ocieplenie klimatu (około 10 tys. lat temu). Zaznaczyła się ogólna ekspansja lasu, która objęła najwyższe wzniesienia.

Okres gospodarowania człowieka zaznaczył się silniej dopiero w późnym średniowieczu. Towarzyszyło mu postępujące wylesianie, rozwój dawnych form górnictwa oraz wkraczanie gospodarki rolnej i pasterskiej. W ślad za tym nastąpiło wzmożenie erozji gleb na wylesionych powierzchniach zboczy, a zwłaszcza zajętych pod uprawy. Nastąpił skutkiem tego rozwój pokryw deluwialnych, powstałych z przemycia utworów zwietrzelinowych i soliflukcyjnych w środowisku stokowym. Część wynoszonych osadów została zdeponowana w formie późnoholoceńskich pokryw aluwialnych w dnach dolin (niższe terasy rzeczne oraz pokrywy mad górskich).

Wśród kopalin naturalnych terenu gminy zdecydowanie przeważają surowce skalne. W większości nie zostały one jednak udokumentowane złożowo, a udokumentowane występują na terenach chronionych Parku Narodowego Gór Stołowych oraz jego otuliny. Część z nich była w przeszłości eksploatowana - głównie na potrzeby lokalne: dioryty (okolice Lewina Kłodzkiego), granodioryty (budowa dróg), dolomity krystaliczne (marmury dolomitowe - nadają się do

produkcji lastryka, kruszyw łamanych i kamiennych), piaskowce cenomańskie (tzw. dolne piaskowce ciosowe - nadają się na kruszywo łamane do budowy nawierzchni drogowych), zlepieńce (eksploatowane dawniej na zboczach góry Ptasznica koło Jarkowa na kamień budowlany, używany przy wznoszeniu budynków, kościołów i ogrodzeń - np. cmentarza w Lewinie Kłodzkim).

W 1958 r. Zjednoczenie Przemysłu Kamieni Budowlanych w Krakowie wykonało "Kartę Rejestracyjną złoża granitu Kudowa-Chołogierki", położonego w pobliżu Jerzykowic Wielkich. Udokumentowane zasoby złoża (kopalina pospolita), ujęte w aktualnym Bilansie Zasobów wynoszą 277 tys. ton. Kopalinę, nazywaną „granitem kudowskim", określono jako przydatną do produkcji kruszywa. Rozpoznaną kopaliną towarzyszącą są w tym złożu łupki łyszczykowe, które jednakże określono jako surowcowo nieprzydatne. Miąższość kopaliny głównej w obrębie udokumentowanego złoża wynosi 12 m, przy jego powierzchni 6500 m^2. Rzędne wysokości terenu złożowego mieszczą się w przedziale 530-560 m n.p.m. Badane cechy jakościowe granitu złożowego były następujące: wytrzymałość na ściskanie 1000-1300 kg/cm^2, ścieralność na tarczy Boehmego 0,22-0,24 cm, a nasiąkliwość wagowa 0,30%. Złoże nie jest zawodnione (określono je jako suche). Nie jest ono aktualnie eksploatowane - choć było w przeszłości. Istniejące na obszarze złoża wyrobisko ma wymiary 20x5 m, przy wysokości ścian 5 m. W bezpośrednim sąsiedztwie wyrobiska znajduje się utwardzona droga (asfalt). Ze względu na położenie złoża na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych, jego eksploatacja nie jest aktualnie możliwa, a udokumentowane zasoby bilansowe mają charakter warunkowy. Zgodnie z aktualnym w momencie sporządzania karty rejestracyjnej (1997 r.) planem zagospodarowania przestrzennego, teren wyrobiska był przewidziany na urządzenie parkingu leśnego w obrębie terenu objętego ochroną prawną. W karcie rejestracyjnej zawarta została uwaga o przeznaczeniu złoża do wykreślenia z Bilansu Zasobów.

W latach 90-tych rozpoznane zostało pod względem geologicznym, przez KWK Nowa Ruda, złoże granitu czerwonego "Darnkowskie Wzgórza", w rejonie wsi Gołaczów. Występujący tam granit (kopalina pospolita) cechuje wyjątkowa, czerwona barwa, nie spotykana wśród tego rodzaju skał na obszarze dolnośląskim. Odnośnie uruchomienia eksploatacji tego surowca skalnego wyrażony został sprzeciw Głównego Lekarza Uzdrowiska Kudowa Zdrój, argumentowany lokalizacją obszaru złożowego w strefie zwiększonej infiltracji wód atmosferycznych w podłoże krystaliczne (wg dokumentacji wykonanej przez Przedsiębiorstwo Geologiczne "Proxima" SA we Wrocławiu). Złoże to znajduje się ponadto w strefie otulinowej Parku Narodowego Gór Stołowych oraz w strefach ochrony pośredniej powierzchniowych ujęć wody "Dańczów" oraz na Kulińskim Potoku. Do chwili obecnej nie podjęto decyzji (nie wydano koncesji) umożliwiającej eksploatację złoża.

W ostatnim okresie Starosta Powiatu Kłodzkiego wydał koncesję Nr 01/01 z dnia 12 marca 2001 r., znak: OŚR-7510/07/00/01 na rozpoznanie złoża łupków łyszczykowych „Jawornica"

(kopaliny podstawowej), a następnie pismem, znak: OŚR-75/04/02 z dnia 29 marca 2002 r., powiadomił władze gminy o przyjęciu „Uproszczonej dokumentacji geologicznej w kategorii C_1 złoża łupków łyszczykowych „Jawornica".

Ponadto, w 1966 r. Przedsiębiorstwo Geologiczne w Krakowie wykonało dokumentację geologiczną złoża "Lewin Kłodzki" w kategorii C_2 (rejon Dańczowa), która uznawana jest aktualnie za zaginioną. W istniejących materiałach źródłowych (Kozdrój W., Mroczkowska B., 1997) nie określono rodzaju kopaliny - jest nią najprawdopodobniej skała typu granitoidu. Udokumentowano wówczas zasoby 5768 tys. ton., z czego zasoby aktualne wynoszą 4173 tys. ton. Zgodnie z oznaczeniem lokalizacji w cytowanym opracowaniu źródłowym, teren tego złoża leży na obszarze Parku Narodowego Gór Stołowych - a zatem jego zasoby mają charakter warunkowy i aktualnie nie mogą podlegać eksploatacji.

Wykonane w 1974 r. przez Przedsiębiorstwo Geologiczne Wrocław prace penetracyjne w rejonie Jerzykowic Wielkich ustaliły występowanie silnie spękanego i zwietrzałego do znacznych głębokości granitu, który określono jako przydatny do produkcji kruszywa do lastryko i suchych mieszanek tynkowych. Ze względu na utworzenie w okresie późniejszym Parku Narodowego Gór Stołowych, na udokumentowanym perpektywicznie obszarze eksploatacja rozpoznanego surowca nie jest możliwa.

W opracowaniach geologicznych wskazuje się ponadto na możliwość surowcowego wykorzystania występujących na obszarze gminy fyllitów (do produkcji lekkich kruszyw ceramicznych lub jako surowiec do produkcji nośników pylastych), łupków łyszczykowych (odmiany bardziej masywne i mniej zwietrzałe mogą być użyte do produkcji kamienia łamanego na potrzeby drogownictwa; odmiany mniej masywne - na posypkę papową), gnejsów (kamień łamany, brukowiec, podkład kamienny i kruszywo skalne), amfibolitów (kruszywo do betonów, kruszywo łamane do budowy dróg i dla kolejnictwa). Wapienie krystaliczne występujące w okolicach miejscowości Zielone nie były dotychczas badane pod względem perspektyw złożowych.

W strefach występowania brekcji tektonicznych i kataklazytów odnotowywane są przejawy mineralizacji hematytowej (rudy żelaza) - zwłaszcza w obrębie serii strońskiej, w sąsiedztwie dolomitów krystalicznych. W okolicach Kulina Kłodzkiego prowadzona była przejściowo eksploatacja hematytu w XIX w., jednak została zaniechana z powodu niewielkich zasobów. Podobnie jak kopaliny wymienione wcześniej, mineralizacja hematytowa nie była badana złożowo na omawianym obszarze. Wykonane w latach 50-tych badania rozpoznawcze stwierdziły występowanie skupień hematytu w pobliżu Gołaczowa, określane aktualnie jako jedynie o mineralogicznym znaczeniu. Ustalono wówczas, że strefy okruszcowania żelazem odznaczają się podwyższonymi emanacjami radonowymi i torowymi.

Na terenie gminy nie stwierdzono występowania złóż kruszyw naturalnych. Niewielkie powierzchniowo wystąpienia żwirów i piasków aluwialnych są zbyt zaglinione i nie nadają się do

eksploatacji.

Szczególną kopaliną (odnawialną), udokumentowaną oraz eksploatowaną na terenie gminy, są lecznicze wody mineralne występujące w Jeleniowie (kopalina pospolita). Za lecznicze zostały one uznane na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie złóż podziemnych zaliczonych do solanek, wód leczniczych i termalnych oraz złóż innych kopalin leczniczych, a także zaliczenia kopalin pospolitych z określonych złóż lub jednostek geologicznych do kopalin podstawowych (Dz. U. Nr 156, poz. 1815) - § 2 pkt 16.

Ze względu na fakt obejmowania większości terenu gminy przez strefy ochrony przyrody (Park Narodowy Gór Stołowych i jego otulina, Obszar Chronionego Krajobrazu Gór Bystrzyckich i Orlickich, obszary górnicze utworzone w związku z eksploatacją wód mineralnych, funkcje ochronne lasów oraz występowanie gleb chronionych), eksploatacja surowców skalnych i kruszyw naturalnych na terenie gminy ma małe szansy rozwoju. Argumentem przeciwko eksploatacji złóż kruszyw lub surowców skalnych jest nie dająca się uniknąć degradacja walorów turystyczno-rekreacyjnych terenu gminy (kolizyjność funkcjonalna). Ponadto, zasoby wysokiej jakości surowców skalnych i kruszyw są w regionie dolnośląskim bardzo duże, co silnie pogarsza warunki ekonomicznej konkurencyjności ewentualnych przedsięwzięć wydobywczych na terenie gminy. Celową jest natomiast dalsza eksploatacja ujmowanych wód mineralnych oraz dokumentowanie ich kolejnych zasobów złożowych - zwłaszcza pod kątem wykorzystania w wodolecznictwie.

Pod względem geologiczno-inżynierskim na obszarze gminy dominują grunty skaliste. Warunki budowlane określane są jako bardzo dobre, pogarszające się w miarę wzrostu nachylenia zboczy. Warunki budowlane w dnach dolin są silnie uzależnione przede wszystkim od stopnia zawodnienia podłoża. Są przeciętnie lepsze w obrębie stożków napływowych i wyższych teras aluwialnych, natomiast gorsze (aż do zdecydowanie złych) - w obrębie teras niższych. Spośród zwietrzelin skał podłoża złe warunki budowlane obejmują tereny występowania rezyduów powietrzeniowych margli (zwłaszcza na powierzchniach nachylonych). W ich obrębie przepuszczalność podłoża jest niska, co może powodować trudności z odwodnieniem podziemnym terenu. Deluwia zboczowe reprezentują zmienne własności budowlane - zwłaszcza w zależności od składu granulometrycznego, nachylenia zboczy oraz zawodnienia. W szczególności należy podkreślić możliwość okresowego występowania w ich obrębie wód wierzchówkowych spływu podpowierzchniowego, mogących być przyczyną zamakania podpiwniczeń w okresach pogody deszczowej lub podczas roztopów.

5.1.3. Budowa hydrogeologiczna.

Pod względem hydrogeologicznym teren gminy należy do regionu sudeckiego (XXVI), a w jego ramach do podregionu śródsudeckiego (XXVI 6) oraz bystrzycko-orlickiego (XXVI 7). Część należąca do podregionu śródsudeckiego reprezentowana jest przez rejon hydrogeologiczny Kudowy.

W rejonie hydrogeologicznym Kudowy użytkowe wody podziemne występują w utworach czwartorzędu (wody porowe na głębokości do 5 m), kredy górnej (wody szczelinowe i szczelinowo-porowe na głębokości od kilku do 200 m), a w okolicach Lewina Kłodzkiego, gdzie brak jest utworów kredy - w utworach permu dolnego (wody szczelinowe w osadach czerwonego spągowca, słabe rozpoznanie hydrogeologiczne). Wodonośność podłoża czwartorzędowego i permu dolnego osiąga w tym rejonie hydrogeologicznym do 10 m^3/h, a kredy górnej - przeważnie 10-30 m^3/h. W Jeleniowie ujmowane wody utworów górnokredowych mają charakter artezyjski (samowypływ).

W podregionie bystrzycko-orlickim szczelinowe wody użytkowe występują w utworach paleozoiku i prekambru, na głębokości od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. Ich zwierciadło ma zwykle charakter naporowy (możliwe samowypływy). Wodonośność podłoża jest tu na ogół niezbyt wysoka, osiągając przeciętnie do 10 m^3/h. Wodonośce te zasilane są bezpośrednio przez opady atmosferyczne oraz pośrednio - poprzez kontakty hydrauliczne z wodami utworów permu i kredy górnej. W krążeniu decydującą rolę odgrywa tektonika (spękania i uskoki).

Na całym obszarze gminy wodonośce użytkowe są w pełni izolowane od powierzchni terenu. Izolacja ta może nie występować lub może być niezupełną w przypadku wodonośców czwartorzędowych. Zgodnie z ogólnym rozpoznaniem hydrogeologicznym, na całym obszarze gminy dominują wody użytkowe wysokiej jakości - nie wymagające uzdatniania.

Na części obszaru gminy sięga jeden z głównych zbiorników wód podziemnych wymagających szczególnej ochrony (GZWP 341: Niecka Wewnątrzsudecka, zbiornik Kudowa Zdrój - Bystrzyca Kłodzka). Obejmuje on okolice Jeleniowa oraz okolice Darnkowa, w obrębie występowania skał kredy górnej. Istniejące rozpoznanie hydrogeologiczne wskazuje, że wodonosiec GZWP 341 jest całkowicie izolowany od powierzchni terenu. Badawcze odwierty hydrogeologiczne wykazały w okolicach Jeleniowa zmienną wodonośność skał kredowych: od 44 m^3/h (przy depresji 75,6 m; otwór sięgnął fyllitów serii Nového Města) do 89,6 m^3/h (przy depresji 72,6 m). Pierwszy poziom wód szczelinowych w osadach górnokredowych nawiercono na głębokościach 356-360 m n.p.m., natomiast drugi - na głębokości 291-312 m n.p.m. Mniej spękane poziomy margliste stanowią strefy izolujące poszczególne poziomy wodonośne. Wody te odznaczają się dobrą jakością (klasa Ia oraz Ib) i słabą mineralizacją. Cały teren GZWP 341 został zakwalifikowany jako obszar najwyższej ochrony (ONO).

Na obszarze gminy istnieją następujące ujęcia wód podziemnych studniami wierconymi:

1) ujęcie Rozlewni Wód Mineralnych w Jeleniowie eksploatowane przez Zespół Uzdrowisk Kłodzkich SA (na podstawie aktualnego pozwolenia wodnoprawnego: łącznie do 9,1 m^3/h ze studni nr 2, 5 i 7, a także do 4,0 m^3/h ze źródła Sarenka oraz do 6,6 m^3/h ze studni nr 6); w strefie ujęć występują wody zwykłe oraz szczawy mineralne swoiste; eksploatacja ujęcia Rozlewni Wód Mineralnych w Jeleniowie jest prowadzona na podstawie pozwolenia wodnoprawnego

(decyzja nr OŚR 6223-66/00 Starostwa Powiatowego w Kłodzku, z dnia 29.12.2000 r.), o terminie ważności do 31.12.2017 r.

2) ujęcie Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. - użytkowane awaryjnie studnie nr 8 i nr 10 oraz piezometry tzw. studnie nr 5 i nr 11 na terenie Jeleniowa

3) ujęcie drenażowe "Witów" zlokalizowane w źródliskowej części potoku Wyżnik, w miejscowości Witów (pobór wody w ilości 256 m^3/d), należące do Komunalnego Zakładu Budżetowego w Lewinie Kłodzkim.

Na terenie Jeleniowa występują w podłożu wody mineralne typu szczaw wodorowęglanowo-sodowo-wapniowych, zawierających składniki swoiste: żelazo, radon i arsen. Nawiercone zostały trzema otworami, wykonanymi w pobliżu naturalnego źródła "Sarenka", które zostało podwiercone do głębokości 6,9 m. Woda mineralna pobierana z ujęć jest butelkowana w rozlewni na terenie Jeleniowa i znajduje się w dystrybucji pod nazwą "Staropolanka".

Stan zasobowy wód mineralnych Jeleniowa jest najwyraźniej w powiązaniu z warunkami panującymi w skałach zbiornikowych wód zwykłych. W. Ciężkowski (1990) podaje za J. Fistkiem i in. (1987), że eksploatacja wód zwykłych (otwór nr 8) już dwukrotnie (okres 1978-1979 oraz w 1983 r.) spowodowała tam obniżenie zwierciadła szczaw w pobliskich otworach ujęciowych - nawet z zanikiem samowypływu z jednego z nich (otwór J-150). Dalszym, niekorzystnym skutkiem tego było pojawienie się wysokiej zawartości jonu wodoroarsenowego (1-2 mg/dm^3) w wodzie przeznaczonej do celów rozlewniczych.

Pierwszy poziom wód podziemnych obserwowany jest najpłycej w dnach dolin, gdzie występuje na głębokości do 3 m. Są to wody porowe, o zwierciadle zazwyczaj swobodnym. Zasilane są głównie przez infiltrację wód opadowych, jednak w okresach wezbrań cieków znajdują się po części pod wpływem filtracji ich wód (tzw. retencja brzegowa). Wody te znajdują się zwykle w dwustronnym związku hydraulicznym z ciekami, a jednocześnie zasilane są przez odpływ podziemny z sąsiadujących terenów wyniesionych. Pierwszy horyzont dolinnych wód podziemnych stanowi znaczące źródło zaopatrzenia w wodę dla części mieszkańców gminy - np. w okolicach Lewina Kłodzkiego.

W glinach deluwialnych, aluwiach terasowych oraz stożków napływowych pierwszy poziom porowych wód podziemnych występuje na głębokości do 4 m. Są to strefy zboczowe, wylotów bocznych dolin (stożki napływowe) oraz sterasowanych den szerszych dolin. Wody te cechują się znacznymi wahaniami zwierciadła swobodnego, przy niewielkiej zasobności wodonośców - będących zazwyczaj w kontakcie hydraulicznym z wodami szczelinowymi podłoża. Na granicach wychodni skał podłoża z pokrywą stokową często występują wypływy wód podziemnych (źródła typu rumoszowego, wycieki i wysięki).

5.1.4. Rzeźba terenu.

Obszar gminy należy do terenów górskich, z wyraźnym akcentem rzeźby dolinnej wśród

niezbyt wysokich grzbietów wzniesień. Maksymalna rzędna wysokości terenu osiągana jest przy południowej granicy gminy (granica państwa), przy jej południowo-wschodnim krańcu, i wynosi około 825 m n.p.m. Wysokość najniższa osiąga około 385 m n.p.m. i występuje w przejściu cieku Klikawa przez północno-zachodnią granicę gminy. Całkowita deniwelacja wynosi zatem około 440 m, jest jednak rozłożona na dosyć znacznym dystansie. Ponad połowa terenów gminy położona jest powyżej 500 m n.p.m.

Około połowy terenów gminy zajmuje pasmo Wzgórz Lewińskich (najwyższe wzniesienie G. Głodczyn 802,9 m n.p.m.). Odzielone są ona na południowym wschodzie od pasma Gór Orlickich przez Przełęcz Polskie Wrota (Pomiędzy wsiami Jawornica i Zielone, w południowo-wschodniej części gminy). Pasmo Gór Orlickich wkracza w południowo-wschodniej części gminy na jej teren tylko niewielkim fragmentem. Południowo-zachodnia część gminy należy do Pogórza Orlickiego. Tereny od okolic Lewina Kłodzkiego, poprzez Jeleniów po północno-zachodnią granicę gminy zajmuje wschodni fragment Obniżenia Kudowy. Północna część gminy obejmuje fragment Gór Stołowych.

Charakterystycznym elementem w rzeźbie terenów gminy jest występowanie rozległych powierzchni o małych nachyleniach, mających strukturalno-denudacyjną genezę. Zajmują one znaczne połacie terenu zwłaszcza w okolicach od Jerzykowic Wielkich po okolice Jeleniowa i Lewina Kłodzkiego. Podobne powierzchnie występują w okolicach Kulina Kłodzkiego, Witowa i Taszowa. Duża ich część charakteryzuje się nachyleniami do 10%.

Kolejnym elementem charakterystycznym rzeźby terenu są progi strukturalno-denudacyjne oraz erozyjne. Pierwsze z nich związane są z odpornościowym zróżnicowaniem osadowych skał górnokredowych na denudację. Drugie z nich występują w osiach dolin, kształtując strome zbocza w strefach bezpośrednio przyległych do den dolin. Kształtowane są one przy udziale erozji rzecznej, będąc jednocześnie warunkowane cechami strukturalnymi podłoża (odporność skał na erozję i wietrzenie, zróżnicowanie litologiczne, a zapewne także tektonika). W rezultacie odcinki dolin uzyskują nierzadko charakter przełomowy. Nachylenia w obrębie progów przekraczają zwykle 30%, a nierzadko nawet 40%. W północnej części gminy, na terenie Gór Stołowych, w strefie progów strukturalno-denudacyjnych występują niekiedy formy skalne.

Na rozwój rzeźby terenu gminy silny wpływ wywarły procesy denudacyjne, oddziaływujące w środowisku lądowym przez cały kenozoik (trzeciorzęd i czwartorzęd). Ruchy tektoniczne alpejskie (tektonika blokowa) doprowadzały do okresowego uaktywniania procesów erozji i denudacji. Obnażone progi strukturalne ulegały następnie denudacyjnemu cofaniu. Część wzgórz ma wskutek tego charakter ostańców denudacyjno-strukturalnych, zwłaszcza na obszarze Gór Stołowych. Aktualny rozwój rzeźby następuje przy lokalnie znacznym oddziaływaniu człowieka. Ma na to wpływ przede wszystkim wylesienie części obszaru oraz działalność uprawowa.

Antropogeniczne elementy rzeźby terenu gminy obejmują przede wszystkim zmienione

cechy krajobrazu (krajobraz kulturowy), z występowaniem powierzchni wylesionych, terenów zabudowanych, eksponowanych krajobrazowo elementów infrastrukturalnych (np. sieć komunikacyjna, napowietrzne linie energetyczne) oraz stosunkowo niewielkich wyrobisk po zakończonej eksploatacji surowców mineralnych.

W ocenie warunków rzeźby terenu dla produkcji rolnej, dokonanej przez IUNG, teren gminy uzyskał 6,4 pkt. Dla porównania: gminy byłego województwa wałbrzyskiego otrzymały w tej bonitacji od 2,0 pkt. (gmina typowo górska - Stronie Śl.) do 7,9 pkt. (miasto Świdnica - na obszarze przedgórskim).

W rzeźbie terenu gminy wyraźnie zaakcentowana jest dolina Klikawy i dolina Bystrej. Tworzą one wspólnie oś przestrzenną, eksponującą kierunek północny zachód - południowy wschód dla komunikacji z terenami zewnętrznymi. Osie mniejszych dolin warunkują przede wszystkim rozwój wewnątrzgminnej dostępności komunikacyjnej.

W ogólności rzeźba terenu gminy wykazuje silnie zróżnicowanie pod względem cech istotnych dla zagospodarowania. Przynajmniej połowa powierzchni charakteryzuje się zwiększonymi spadkami terenu, w tym także skrajnie dużymi. Na obszarach tych występują istotne utrudnienia dla lokalizacji zabudowy oraz elementów infrastrukturalnych. Jednocześnie jednak, tereny takie warunkują turystyczną atrakcyjność gminy. Uwzględniając górski charakter gminy, relatywnie znaczny odsetek jej powierzchni cechuje się niewielkimi spadkami. Obejmują one nie tylko zamknięte przestrzennie dna dolin, ale także otwarte tereny szerokich obniżeń i spłaszczonych wzniesień. Na terenach takich występują najbardziej korzystne warunki dla rozwoju form zagospodarowania o zwiększonych wymaganiach w odniesieniu do nachyleń podłoża.

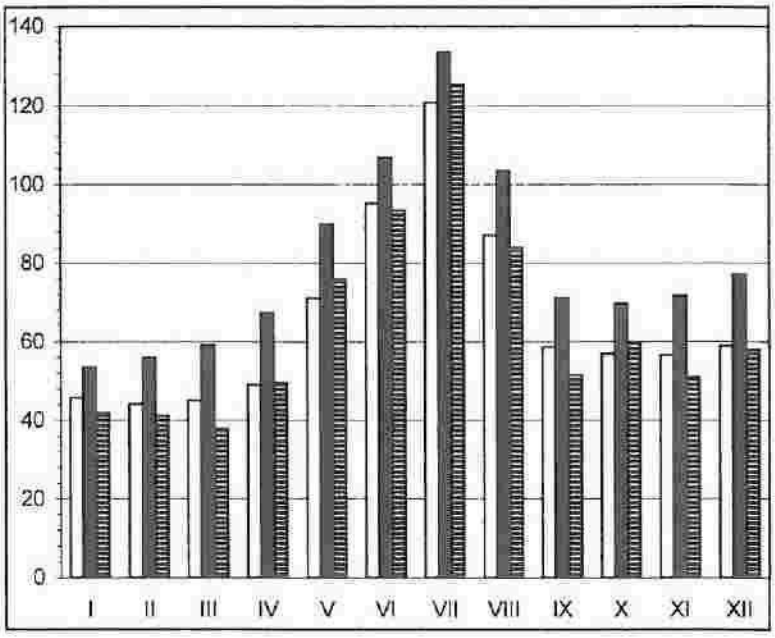
5.1.5. Klimat lokalny.

Według podziału rolniczo-klimatycznego Polski R. Gumińskiego (1948) obszar gminy należy do dzielnicy sudeckiej. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 6-7oC w strefach obniżeń dolinnych, natomiast w Górach Stołowych obniża się do 4-5oC. Czas zalegania pokrywy śnieżnej wynosi 90-100 dni. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych wynosi w Lewinie Kłodzkim 790 mm, w leżących w pobliżu granic gminy Dusznikach Zdroju 960 mm, a w Kudowie Zdroju 768 mm. Maksymalna suma miesięczna przypada przeciętnie na lipiec (Lewin Kłodzki 121 mm, Duszniki 133 mm, Kudowa 125 mm), natomiast minimalna na styczeń (Duszniki 54 mm), luty (Lewin Kłodzki 44 mm) lub marzec (Kudowa 38 mm). Maksymalna suma dobowa opadu w okresie 1954-1981 wyniosła w Lewinie Kłodzkim 70,6 mm (13.09.1967 r.), Dusznikach Zdroju 92,5 mm (13.09.1967 r.), a w Kudowie Zdroju 60,1 mm (6.06.1964 r.). Roczny rozkład sum miesięcznych opadów atmosferycznych na wymienionych wyżej posterunkach przedstawiony jest na Rysunku nr 1. Na całym terenie przeważają wiatry z kierunku S, o średnich prędkościach 3,5-5,0 m/s na większości obszaru. Udział energetycznych prędkości wiatru (4-15 m/s) wynosi na

omawianych terenach 35-40%. Prędkości wiatru w porywach, o 100% rocznym prawdopodobieństwie przekroczenia wynoszą 20-22 m/s. Roczne prawdopodobieństwo pojawienia się prędkości wiatru osiągających w porywach co najmniej 25 m/s wynosi tu 30-50%. Wielkość ochładzania bioklimatycznego wynosi dla całego roku 1000-1600 W/m^2. W półroczu ciepłym ochładzanie to osiąga wielkość 700-800 W/m^2, a w półroczu chłodnym 1000-1200 W/m^2.

W ogólności klimat obszaru gminy należy w półroczu ciepłym do typu bardzo chłodnego i bardzo pochmurnego (suma czasu usłonecznienia w półroczu ciepłym wynosi poniżej 1000 godzin). W półroczu chłodnym klimat należy w przewadze do typu bardzo chłodnego i umiarkowanie słonecznego (suma czasu usłonecznienia w półroczu chłodnym wynosi 425-475 godzin).

Rysunek nr 1. Rozkład roczny średnich sum miesięcznych opadów [w mm] na posterunkach IMGW w Lewinie Kłodzkim, Dusznikach Zdroju i Kudowie Zdroju (w kolejności słupków diagramu).

Warunki przewietrzania terenu są na obszarze gminy w ogólności dobre. W obniżeniach dolinnych zaznaczać się mogą jednak tendencje do kumulacji zanieczyszczeń w przyziemnej warstwie atmosfery. Sprzyjają temu cisze atmosferyczne, bezwietrzna pogoda wyżowa (osiadanie masy atmosferycznej) oraz inwersje termiczne w profilu pionowym atmosfery. Warunki inwersyjne stwarzane są w szczególności podczas wieczornego i nocnego wychładzania powietrza w warunkach pogody bezwietrznej. Dochodzi wówczas do gęstościowych spływów powietrza ze stoków w kierunku den dolin. W rezultacie tego następuje wówczas kumulacja zanieczyszczeń w przyziemnej warstwie atmosfery, szczególnie intensywna w sezonie grzewczym. Na oddziaływania tego rodzaju narażonych jest większość miejscowości na terenie gminy, gdyż są one z reguły usytuowane w dnach dolin. Szczególnie jednak silnie zagrożonymi kumulacją zanieczyszczeń są miejscowości Lewin Kłodzki oraz Jeleniów, gdyż znajdują się one w strefie koncentrycznie zbiegających się kierunków spływów gęstościowych powietrza. Dla ograniczenia przykrych konsekwencji omawianego zjawiska koniecznym jest preferowanie w systemach grzewczych paliw czystych ekologicznie (gaz, energia elektryczna, olej opałowy).

Duże znaczenie topoklimatyczne dla lokalizacji zabudowy mają na terenie gminy warunki ekspozycji zboczy. W południowej części gminy przeważa generalnie ich ekspozycja północna - klimatycznie mniej korzystna, ze względu na pogorszenie warunków bezpośredniego nasłonecznienia, przedłużony okres zalegania pokrywy śnieżnej, przeciętnie wyższą wilgotność podłoża i wolniejsze jego wysychanie po opadach. Tereny o takiej ekspozycji mają jednakże walor lepszych wglądów widokowych w kierunku atrakcyjnych krajobrazowo Gór Stołowych i Wzgórz Lewińskich. Natomiast w północnej części gminy południowa składowa ekspozycji zboczy występuje znacznie częściej.

W ocenie warunków agroklimatycznych, dokonanej przez IUNG, teren gminy uzyskał 9,0 pkt. Dla porównania: gminy byłego województwa wałbrzyskiego uzyskały w tej bonitacji od 5 pkt. (gminy typowo górskie: Duszniki Zdrój, Stronie Śląskie) do 13 pkt. (gminy typowo przedgórskie: Dobromierz, Strzegom, Żarów, Jaworzyna Śl., Marcinowice, Świdnica, Niemcza, Kamieniec Ząbkowicki, Ziębice i Przeworno).

5.1.6. Stosunki wodne.

W przybliżeniu wzdłuż wschodniej granicy gminy (lub w jej bezpośrednim sąsiedztwie) przebiega europejski dział wodny, rozgraniczający zlewiska Morza Bałtyckiego (dorzecze Odry) i Północnego (dorzecze Łaby). Niemal cały obszar gminy należy w ten sposób do dorzecza Łaby oraz zlewiska Morza Północnego. Głównym, ciekiem omawianego obszaru jest Klikawa - nazywana też Szybka. Rzeka ta jest lewym dopływem Metuje, uchodząc doń na terenie Republiki Czeskiej. Okolice wsi Taszów nie należą do zlewni Klikawy i są odwadniane przez inny ciek płynący w kierunku Republiki Czeskiej. Niewielka część wschodnich terenów gminy jest odwadniana przez cieki należące do systemu hydrograficznego Bystrzycy Dusznickiej.

Klikawa zaczyna swój bieg w pobliżu styku wschodniej granicy gminy z granicą państwową, na wysokości około 730 m n.p.m. Większe dopływy przyjmuje z prawej strony: w Lewinie Kłodzkim uchodzi do niej Bystra, a w Jeleniowie Dańczówka.

Najwyższe odcinki niektórych cieków terenu gminy są wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę. W km 11+980 zlokalizowane jest na Klikawie ujęcie powierzchniowe "Jawornica", o wydajności 170 m^3/d. Wykonane zostało na spiętrzeniu wody Klikawy, zrealizowanym w latach 90. W Darnkowie istnieje ujęcie Dańczów, wykorzystujące wodę powierzchniową cieku Dańczówka. Woda cieku jest tam retencjonowana w zbiorniku powierzchniowym, z którego jest następnie ujmowana w ilości średnio 17 dm^3/s, a maksymalnie 28 dm^3/s - co określono w pozwoleniu wodnoprawnym, wydanym 17.11.1992 r. przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Wałbrzychu dla Miejskich Zakładów Użyteczności Publicznej w Kudowie Zdroju (obecnie Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.). Ponadto do tego podmiotu należą trzy ujęcia powierzchniowe usytuowane w pobliżu stacji uzdatniania wody w Gołaczowie: dwa na potoku Dańczówka, poniżej zbiornika wodnego w Darnkowie (obecnie użytkowane w okresie konserwacji tego zbiornika) i jedno na potoku Kulińskim.

Stany wody i przepływy Klikawy są obserwowane na posterunku wód powierzchniowych IMGW w Kudowa-Zakrze, zlokalizowanym bezpośrednio za północno-zachodnią granicą gminy - poniżej Jeleniowa. Jej hydrogram przepływów dla 5-lecia 1979-1983 przedstawia Rysunku nr 2, natomiast charakterystyki odpływu Klikawy zawarte są w Tabeli nr 5.1 oraz Tabeli nr 5.2.

Hydrogram przepływów Klikawy ujawnia cechy reżimowe typowe dla cieku górskiego. Są one dodatkowo podkreślane przez źródliskowy charakter cieku (niewielka powierzchnia zlewni). W obrazie cech reżimowych przepływu Klikawy charakterystycznym jest szybkie narastanie wezbrań, ich krótki czas koncentracji, duża zmienność przepływów w fazie kulminacji wezbrań, krótki czas trwania fazy kulminacyjnej oraz szybkie opadanie wezbrań.

Przedstawiona w Tabeli nr 5.1 charakterystyka odpływu Klikawy ujawnia dalsze szczegóły jej reżimu hydrologicznego. Moduł jej odpływu jest stosunkowo znaczny w porównaniu z ciekami nizinnymi i przedgórskimi Dolnego Śląska, jednak nie jest wysoki w porównaniu z wielkościami spotykanymi w sudeckich zlewniach źródliskowych (Tabela nr 5.3). Ponieważ wielkość modułu odpływu jest podstawową miarą zasobów wodnych zlewni, to przedstawione dane świadczą o ich nieco obniżonej wielkości dla Klikawy w porównaniu z innymi zlewniami sudeckimi. Podstawową przyczyną tego są relatywnie niewysokie opady - co jest uwarunkowane głównie niezbyt dużymi wysokościami w obrębie zlewni Klikawy.

Udział wezbrań, definiowanych jako wyższych od przepływu średniego, w formowaniu odpływu Klikawy jest bardzo wysoki. Przeciętnie ponad 75% przeciętnego rocznego odpływu jest przez nie odprowadzana. Tymczasem frekwencja przepływów wezbraniowych, mierzona czasem ich trwania, wynosi tylko 36,5%. W miarę uwzględniania wezbrań o coraz niższej frekwencji i

większej wysokości wzrasta relacja ich udziału w formowaniu odpływu do czasu ich trwania. Jednocześnie odpływ niżówkowy, formowany przez przepływy niższe od średniego miesięcznego przepływu minimalnego, stanowi tylko 8,1%. Odpływ ten, pomniejszony o odpływ nienaruszalny (odprowadzany przez przepływy niższe od średniego rocznego minimalnego przepływu) wynoszący 0,25% odpływu rocznego, można traktować jako zasób dyspozycyjny. W wielkościach bezwzględnych stanowi to około 1,7 mln m^3 rocznie lub 1,1 $dm^3km^{-2}s^{-1}$. Oszacowanie to ma charakter przybliżony, ze względu na niezbyt długą serię obserwacji publikowanych dla analizowanego przekroju pomiarowego Klikawy (5 lat hydrologicznych). Ze względu na użytkowanie cieków w charakterze odbiorników ścieków i wód pościekowych, podane rozmiary zasobów mają charakter potencjalny i są silnie uzależnione od cech jakościowych wód płynących. W okresie wezbrań woda cieków może być z przyczyn naturalnych silniej obciążona zanieczyszczeniami (głównie zawiesiny i substancje organiczne wypłukane z gleb), co może technicznie komplikować pozyskiwanie zasobów.

W przekroju sezonowym odpływ Klikawy jest rozłożony nierównomiernie. Prawie 2/3 jego przeciętnej rocznej wielkości jest bowiem odprowadzane w półroczu zimowym. Jest to niemal dokładnym odwróceniem relacji sezonowego rozkładu opadów atmosferycznych, których około 2/3 przypada na sezon letni. Przyczyną takiego odwrócenia relacji jest wysoki udział strat na parowanie terenowe w półroczu letnim. Na uwarunkowanie to nakłada się obniżona retencja strefy aktywnej wymiany, związana z szybką wymianą relatywnie płytkich wód podziemnych decydujących o reżimie zasilania podziemnego rzek. Retencja podziemna odbudowywana jest głównie w sezonie zimowym (zasilanie odwilżowe zimowe i roztopowe wiosenne, przy zminimalizowanych stratach na parowanie terenowe), a zczerpywana jest intensywnie już w maju. Czerwiec, będący okresem wysokiego przyrostu biomasy roślinnej i wysokiego zapotrzebowania roślin na wodę, jest już okresem dominacji niżówek hydrologicznych. Okres wystąpienia niżówek jest tu zatem przyspieszony w porównaniu z wyżej położonymi obszarami górskimi Sudetów. Zwykle obserwuje się bowiem przedłużone zasilanie odpływu przez retencję pokrywy śnieżnej stref wysoko położonych. W przypadku zlewni Klikawy retencja ta jest zczerpywana relatywnie wcześnie.

Charakterystyki hydrologiczne odpływu Klikawy, podane w Tabeli 5.2, pozwalają na oszacowanie równomierności rozkładu odpływu w poszczególnych miesiącach roku. Stosunkowo najmniej zmiennymi są przepływy Klikawy w kwietniu, październiku i listopadzie, a najbardziej zmiennymi są w maju oraz w miesiącach zimowych. Przepływy kwietniowe są zasilane roztopowo oraz nałożonymi na roztopy opadami deszczu lub szybko topniejącego śniegu, w warunkach znacznie wypełnionej retencji (schyłek roztopów). Podtrzymywanie stabilnych przepływów jest w takiej sytuacji ułatwione. Natomiast październik i listopad są miesiącami przeciętnej dominacji niżówek, w warunkach znacznego zczerpania retencji w poprzedzającym okresie lata. Relatywnie niskie opady w tych miesiącach, w znacznej mierze zużywane na odtworzenie retencji strefy

aeracji, nie powodują zwykle większej reakcji przepływu. Silnie zmienne przepływy okresu zimowego są natomiast skutkiem cyklicznie występujących odwilży, często z towarzyszącymi opadami deszczu lub topniejącego śniegu. W warunkach niskich strat na parowanie terenowe oraz odbudowanej retencji strefy aeracji, jest to przyczyną szybkiej i znacznej reakcji przepływu.

Tabela nr 5.1. Charakterystyka odpływu Klikawy dla przekroju obserwowanego IMGW w Kudowie-Zakrzu (okres 1.11.1979-31.10.1983).

Parametr	Wartość
Powierzchnia zlewni po przekrój obserwowany [km^2]	48,7
Przepływ średni dobowy w wieloleciu [m^3/s]	0,69
Przepływ maksymalny w wieloleciu [m^3/s]	8,70
Średni roczny przepływ maksymalny w wieloleciu [m^3/s]	6,53
Średni miesięczny przepływ maksymalny w wieloleciu [m^3/s]	1,76
Przepływ minimalny w wieloleciu [m^3/s]	0,039
Średni roczny przepływ minimalny w wieloleciu [m^3/s]	0,058
Średni miesięczny przepływ minimalny w wieloleciu [m^3/s]	0,30
Średnia roczna warstwa odpływu [mm]	446
Średni odpływ jednostkowy (moduł odpływu) [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	14,1
Maksymalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	178,6
Średni roczny maksymalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	134,0
Średni miesięczny maksymalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	36,1
Minimalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	0,80
Średni roczny minimalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	1,19
Średni miesięczny minimalny odpływ jednostkowy w wieloleciu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	6,10
Średnia roczna objętość odpływu w wieloleciu [m^3]	21 721 876
Średnia objętość odpływu półrocza zimowego (XI-IV) w wieloleciu [m^3]	14 338 598
Średnia objętość odpływu półrocza letniego (V-X) w wieloleciu [m^3]	7 383 277
Średni wieloletni udział odpływu półrocza zimowego w odpływie rocznym [%]	66,0

Parametr	Wartość
Frekwencja średnich przepływów dobowych wyższych od średniej wieloletniej [%]	36,5
Frekwencja średnich przepływów dobowych wyższych od średniego maksimum rocznego [%]	0,11
Frekwencja średnich przepływów dobowych wyższych od średniego maksimum miesięcznego [%]	8,4
Frekwencja średnich przepływów dobowych niższych od średniego minimum rocznego [%]	3,5
Frekwencja średnich przepływów dobowych niższych od średniego minimum miesięcznego [%]	39,2
Udział w odpływie rocznym odpływu odprowadzonego przez przepływy wyższe od średniego [%]	75,1
Udział w odpływie rocznym odpływu odprowadzonego przez przepływy wyższe od średniego rocznego maksimum [%]	1,34
Udział w odpływie rocznym odpływu odprowadzonego przez przepływy wyższe od średniego miesięcznego maksimum [%]	30,5
Udział w odpływie rocznym odpływu odprowadzonego przez przepływy niższe od średniego rocznego minimum [%]	0,25
Udział w odpływie rocznym odpływu odprowadzonego przez przepływy niższe od średniego miesięcznego minimum [%]	8,1

Tabela nr 5.2. Charakterystyka średnich miesięcznych przepływów Klikawy dla przekroju obserwowanego IMGW w Kudowie-Zakrzu (okres 1.11.1979-31.10.1983).

Parametr	Miesiąc											
	XI	XII	I	I	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Przepływ średni [m^3/s]	0,73	0,95	0,74	0,76	1,42	0,86	0,68	0,23	0,70	0,37	0,28	0,51
Przepływ średni maksymalny miesięczny [m^3/s]	1,28	2,97	2,10	1,48	3,26	1,58	2,75	0,94	2,34	0,76	0,57	1,09
Przepływ średni minimalny miesięczny [m^3/s]	0,49	0,41	0,32	0,33	0,50	0,48	0,19	0,11	0,14	0,22	0,18	0,19
Średni odpływ jednostkowy [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	15,0	19,6	15,2	15,6	29,2	17,7	14,0	4,8	14,4	7,5	5,7	10,5
Średni maksymalny miesięczny odpływ jednostkowy [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	26,2	60,9	43,1	30,3	66,9	32,4	56,6	19,2	48,0	15,6	11,7	22,5
Średni minimalny miesięczny odpływ jednostkowy [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]	10,1	8,5	6,6	6,8	10,2	9,9	3,9	2,2	2,9	4,5	3,7	3,9

	Miesiąc											
Średnie wieloletnie odchylenie wielkości przepływu od średniej miesięcznej [m^3/s]	0,02	0,17	0,37	0,35	0,31	0,13	0,73	0,04	0,01	0,02	0,01	0,01
Średnie odchylenie wielkości przepływu względem średniej miesięcznej [%]	16,7	52,4	42,7	48,7	25,7	14,8	66,8	23,3	22,8	30,8	21,1	16,6

Tabela nr 5.3. Porównanie modułu odpływu Klikawy z modułami odpływu wybranych zlewni sudeckich.

Rzeka (dorzecze)	Posterunek	Powierzchnia zlewni [km^2]	Moduł odpływu [$dm^3km^{-2}s^{-1}$]
Klikawa (Nysa Kłodzka)	Kudowa-Zakrze	48,7	14,1
Biała Lądecka (Nysa Kłodzka)	Lądek Zdrój	166	20,8
Bóbr	Bukówka	58,5	16,1
Bystrzyca	Jugowice	122,9	13,0
Bystrzyca Dusznicka (Nysa Kłodzka)	Szalejów Dolny	175	12,1
Czarny Potok (Bóbr)	Mirsk	55,9	19,2
Jedlica (Bóbr)	Kowary	13,3	33,6
Kaczawa	Świerzawa	134	9,7
Kamienica (Bóbr)	Barcinek	97,2	15,4
Kamienica (Nysa Kłodzka)	Bolesławów	14,3	25,0
Kamienna (Bóbr)	Piechowice	99,2	23,1
Kwisa (Bóbr)	Mirsk	186	20,1
Łomnica (Bóbr)	Łomnica	118	20,0
Morawka (Nysa Kłodzka)	Bolesławów	17,5	27,5
Nysa Kłodzka	Międzylesie	49,7	13,3
Pełcznica (Bystrzyca)	Świebodzice	87,1	15,5
Pieszycki Potok (Bóbr)	Pieszyce	19,5	11,1
Świdnik (Bóbr)	Błażkowa	36,8	17,5
Wilczka (Nysa Kłodzka)	Wilkanów	35,1	20,8
Złotna (Bóbr)	Miszkowice	21,9	26,9

Przedstawiona skrótowo charakterystyka reżimu hydrologicznego Klikawy wskazuje, iż rzeka ta w swym górnym biegu cechuje się relatywnie obniżonymi zasobami wodnymi - zwłaszcza o charakterze dyspozycyjnym. Ponieważ użytkowanie zasobów wód płynących w naszym kraju polega głównie na wykorzystywaniu cieków jako odbiorników zrzucanych wód pościekowych oraz ścieków surowych, przedstawione cechy reżimowe odpływu Klikawy należy

oceniać jako niekorzystne. W sumarycznie długich okresach czasu przepływ jest niewielki, nie gwarantując wysokiego stopnia rozcieńczania zanieczyszczeń. Pod wpływem ich zrzucanych ładunków łatwo może w takiej sytuacji dojść do przekroczenia zdolności samooczyszczania rzeki oraz nieodwracalnej destrukcji ekosystemu wodnego. Przeciwdziałaniem temu może być retencjonowanie wód pościekowych (nie zawsze możliwe) oraz minimalizacja zrzucanych ładunków zanieczyszczeń. Podkreślić należy, iż omawiana gmina należy do atrakcyjnych turystycznie, ze znacznym ruchem wczasowo-wypoczynkowym. Sezonowe wahania ruchu turystycznego warunkują wzrost ilości zrzucanych ścieków w okresie letnim - a więc podczas dominacji przepływów niskich.

Ostatnia powódź, która na omawianym obszarze wystąpiła w dniach 22/23 lipca 1998 r., uwidoczniła rodzaje oraz rozmiary zagrożenia terenów gminy ze strony środowiska wodnego. Popowodziowa inwentaryzacja szkód w zainwestowaniu zawiera następujące ich rodzaje oraz konieczne do wykonania prace naprawcze:

- zniszczenia nawierzchni drogowych, połączone często z ich głębokim rozmyciem *(konieczność odtwarzania odcinków drogowych)*

- nagromadzenie rumoszu, drzew i bali w rowach odwadniających oraz korytach cieków *(konieczność pogłębiania koryt oraz czyszczenia lub wręcz odtwarzania rowów)*

- zamulanie przepustów *(konieczność oczyszczania)*

- erozyjne podmycie drzew, zmuszające do ich wycinki

- erozyjne zniszczenia zabudowy technicznej koryt, murów oporowych oraz przyczółków mostowych *(konieczność naprawiania uszkodzonych obiektów)*

- podcięcia erozyjne brzegów koryt cieków *(konieczność uzupełniania odcinków skarp, z zastosowaniem kamienia łamanego, odtwarzanie odcinków koryt, wykonywanie murów oporowych dla zabezpieczenia skarp)*

- zniszczenia erozyjne rowów odwadniających *(konieczność odtwarzania odcinków rowów)*

- erozyjne podmycia fundamentów budynków *(konieczność przekładania koryt cieków, zabezpieczanie i remonty budynków)*

- rozmycia erozyjne w obrębie zalanych posesji *(konieczność wyrównywania terenu)*

- zniszczenie przepustów *(konieczność odbudowy)*

- zerwanie kładek wraz z przyczółkami *(odbudowa obiektów)*

- uszkodzenia mostów *(konieczność naprawy)*

- zalanie budynków mieszkalnych, gospodarczych i obiektów towarzyszących

- zalanie ogrodów

- odsłonięcie kolektora sanitarnego *(konieczność przykrycia kolektora)*

- zniszczenie lub zamulenie studzienek kanalizacji sanitarnej *(konieczność odbudowy lub czyszczenia)*

- rozliczne uszkodzenia w obrębie inwestycji w toku pn. Zbiornik wodny Lewin Kłodzki

na potoku Klikawa *(odtwarzanie odcinka koryta Klikawy i rowu odwadniającego, wycinka uszkodzonych drzew, odtwarzanie i naprawa drogi, odtwarzanie skarp, czyszczenie przepustów, naprawa wałów zbiornika, odtwarzanie progów na jazach, czyszczenie zbiornika i wywóz rumoszu, naprawa i odtwarzanie obiektów rekreacyjnych - plaży, boiska i domków drewnianych)*

- rozmyte i zniszczone ujęcia brzegowe i ogrodzenia stref ochronnych, zamulone studnie filtracyjne ujęć, zniszczone złoże filtracyjne, zniszczone wpusty wody *(odtwarzanie ujęć brzegowych, czyszczenie studni filtracyjnych, wymiana złóż filtracyjnych, naprawa ogrodzenia, naprawa wpustów, czyszczenie potoku, jego pogłębianie i regulacja, naprawa obmurowań kamiennych)*

- podmycie i odsłonięcie wodociągu *(wypełnienie podmyć i przykrycie rurociągu)*

- zamulenie lub odsłonięcie kolektora sanitarnego i jego studni rewizyjnych *(czyszczenie kolektora i studni, naprawa i wymiana zniszczonych studni, przykrycie kolektora)*

- zamulenie zbiorników złóż biologicznych i piaskownika oczyszczalni ścieków *(czyszczenie zbiorników i piaskownika z mułu i rumoszu, uzupełnianie złoża biologicznego)*

Odnotowane zniszczenia były po części spowodowane przez wezbranie cieków, a po części przez wodę spływającą powierzchniowo z pól i skarp w kierunku terenów zabudowanych. Powódź spowodowała bardzo wysokie szkody w mieniu ruchomym i w nieruchomościach należących do osób fizycznych lub firm i instytucji. Rolnicy utracili plony na zalanych i częściowo zniszczonych polach uprawnych. Odnotowano także zniszczenie zabytków kultury materialnej. Obszar objęty powodzią w lipcu 1998 r. wskazano na rysunkach Studium.

Wahania zwierciadła wód podziemnych pierwszego horyzontu były obserwowane na posterunku IMGW w Łężycach, leżących w bliskim sąsiedztwie północno-zachodniej części gminy. Hydrogram stanów wody podziemnej na tym posterunku przedstawia Rysunek nr 3. Amplituda wahań zwierciadła wody osiąga tam około 3 m. Mają one charakter gwałtownych przyrostów oraz spadków, uwarunkowanych zasilaniem wodami atmosferycznymi infiltrującymi z powierzchni. Reżim taki jest charakterystyczny dla strefy aktywnej wymiany mniej zasobnych wodonośców szczelinowych, w warunkach nieskrępowanego odpływu podziemnego ku odbiornikom powierzchniowym. Dość znaczne wahania stanów wody, sygnalizujące podwyższony udział składowej dynamicznej w retencji podziemnej, można uznać za typowe dla wodonośców szczelinowych znacznej części terenów gminy. Reżim taki mogą również ujawniać wody porowe w utworach czwartorzędowych zwłaszcza jeżeli pozostają w związku hydraulicznym z wodami uszczelinionego podłoża i są w znacznej mierze przez nie zasilane. Znaczne i szybkie wahania zwierciadła wody obserwuje się także w studniach ujmujących wody naporowe, spod horyzontu utworów nieprzepuszczalnych lub z przepuszczalnych wkładek śródglinowych. Zwierciadło takie ma wówczas charakter piezometryczny i nie ma kontynuacji w gruncie poza otworem ujęciowym.

Ujawniane na Rysunku nr 3 cechy tych wahań wyjaśniają jednocześnie przynajmniej część uwarunkowań cech reżimowych odpływu w ciekach powierzchniowych tego obszaru -

przedstawionych wyżej na przykładzie Klikawy. Wskazują, iż szybka składowa odpływu podziemnego jest najprawdopodobniej główną przyczyną gwałtownego reżimu odpływu cieków. Zasilanie cieków górskich spływem powierzchniowym nie musi być wówczas tak znaczne, jak się to niejednokrotnie przyjmuje - zwłaszcza w starszych opracowaniach hydrologicznych.

Odpowiedzialnym za gwałtowność cech reżimowych odpływu cieków są na tym obszarze także składowe zasilania związane ze skróconym obiegiem wody w zlewni. Należą do nich różne formy spływu podpowierzchniowego, charakterystycznego dla większości obszarów górskich. Spływ taki koncentruje się w strefie aeracji utworów pokrywowych, na kontakcie z warstwami o silnie zmniejszonej przepuszczalności. Szybkość przemieszczania się wód takiego spływu jest niejednokrotnie bliższa obserwowanej w ciekach powierzchniowych, aniżeli w wodach podziemnych strefy saturowanej.

Znaczny udział szybkich składowych odpływu podziemnego jest główną przyczyną zagrożenia powodziowego terenów górskich. Znaczny udział retencji dynamicznej zdecydowanie nie sprzyja przedłużonemu retencjonowaniu wody w strefach podziemnych. Na ogół nie sprzyja także rozprzestrzenianiu się zjawiska spływu powierzchniowego oraz ogranicza przypadki silnego wypełnienia retencji do sytuacji szczególnych. Każdemu bowiem wzrostowi zasilania infiltracyjnego stref przewodzących towarzyszy gwałtowne zwiększenie odpływu podziemnego w płytkich strefach podpowierzchniowych. Powoduje to gwałtowne przyrosty objętości przepływu także w ciekach niedużych, spływających ze stromych zboczy. Cieki takie często nie kształtują własnych dolin, a koryta ich jedynie nacinają utwory pokrywowe. Są one szczególnie aktywnie zasilane spływem podpowierzchniowym. Z uwagi na szybkie na ogół zanikanie tego spływu po ustaniu opadów, cieki takie niejednokrotnie funkcjonują okresowo - zwłaszcza w przypadku braku ich zasilania odpływem ze źródeł stałych. Podobne cechy wykazuje odpływ w rowach meliorujących stoki górskie oraz w antropogenicznych rozcięciach terenu (np. tzw. ryzy zrywkowe na terenach leśnych).

W terenach górskich zagrożenie dla istniejącego zainwestowania ze strony cieków powierzchniowych nie ogranicza się do powodzi (rozumianej jako występowanie wody z koryt i zalewanie terenów zainwestowanych), ale obejmuje także wszystkie wezbrania zdolne do erozyjnego oddziaływania na koryta cieków oraz tereny przyległe. Gwałtowność przepływu wezbraniowego w korytach cieków górskich jest bowiem przyczyną niszczenia w pierwszej kolejności zabudowy hydrotechnicznej koryt, przejść mostowych i kładek, a w kolejności - podmywania fundamentów zabudowy przyległej do koryt. W warunkach sprzyjających pojawiać się mogą w korytach zatory rumowiskowe (w tym z gałęzi i pni drzew), co powodować może wylew pozakorytowy także przy relatywnie mniejszych wezbraniach. Szczególnie ważnym jest w związku z tym okresowe czyszczenie koryt cieków oraz projektowanie przejść drogowych o zwiększonym przekroju przewodzącym wodę.

W warunkach zabudowy zlokalizowanej na terenie nachylonym szczególnie istotnym jest utrzymywanie w dobrym stanie technicznym wszystkich rowów odwadniających. W przeciwnym

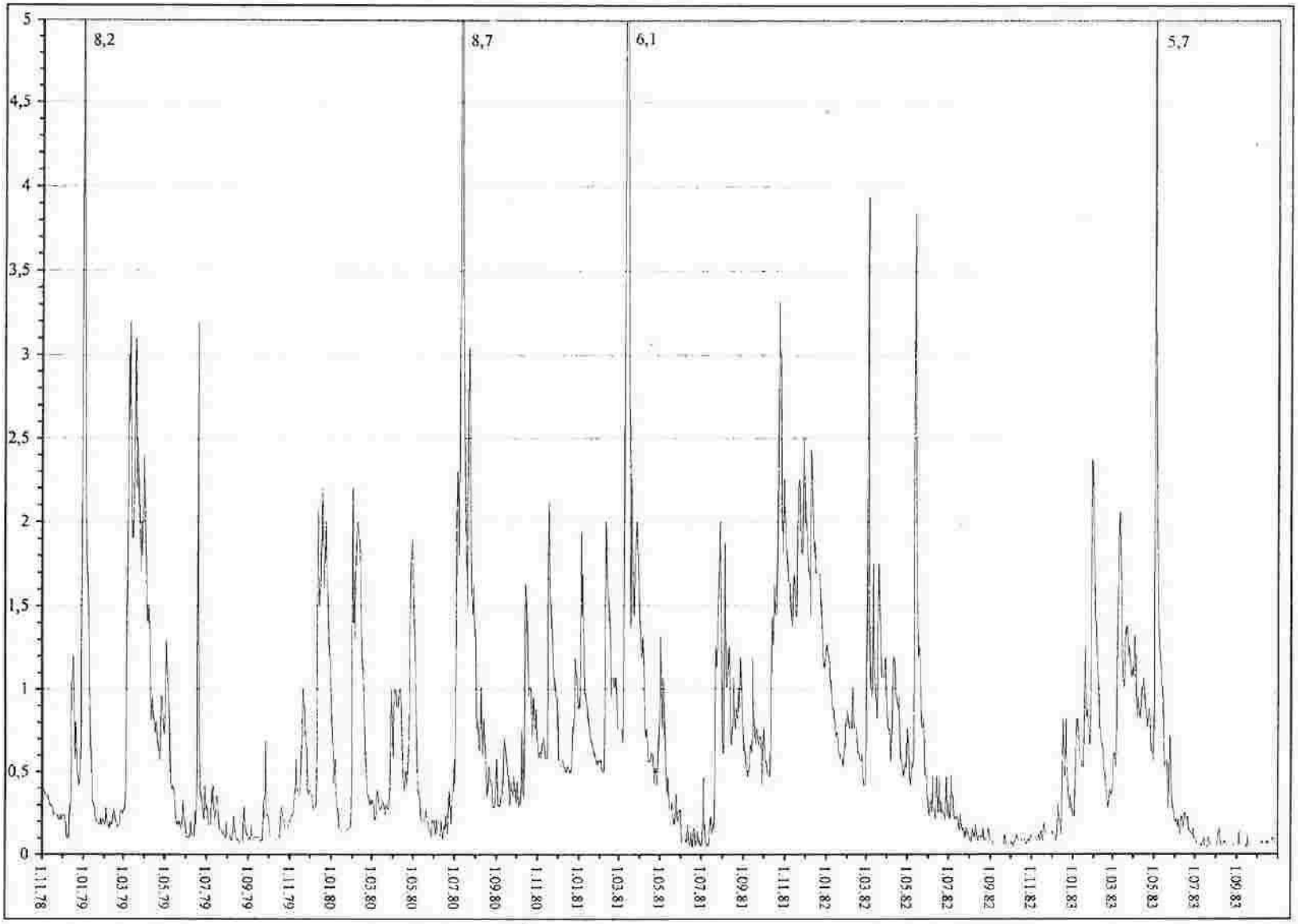
bowiem razie, nawet przy relatywnie niewielkich opadach mogą być zalewane podpiwniczenia, przyziemia, kondygnacje parterowe oraz niszczona będzie nawierzchnia dróg i chodników. Ponieważ osie ulic w terenie zabudowanym są strefą przeprowadzania kanałów liniowej infrastruktury technicznej, wzrasta wówczas zagrożenie jej niszczenia.

W warunkach górskich silnie zagrożone erozyjnie są wszelkie drogi. Zagrożenie to zwiększa się w przypadku utrudnionego odpływu wody w kierunku cieków (zamulenie przepustów odprowadzających wody opadowe), zwłaszcza na drogach o długich odcinkach nachylonych. Przykładem jest droga w kierunku Zieleńca. Z bardzo długiego jej odcinka, leżącego poza granicami gminy, woda opadowa spływała w kierunku skrzyżowania z drogą nr 8. Skumulowany odpływ wielkiej ilości wody jest wówczas przyczyną znacznych szkód.

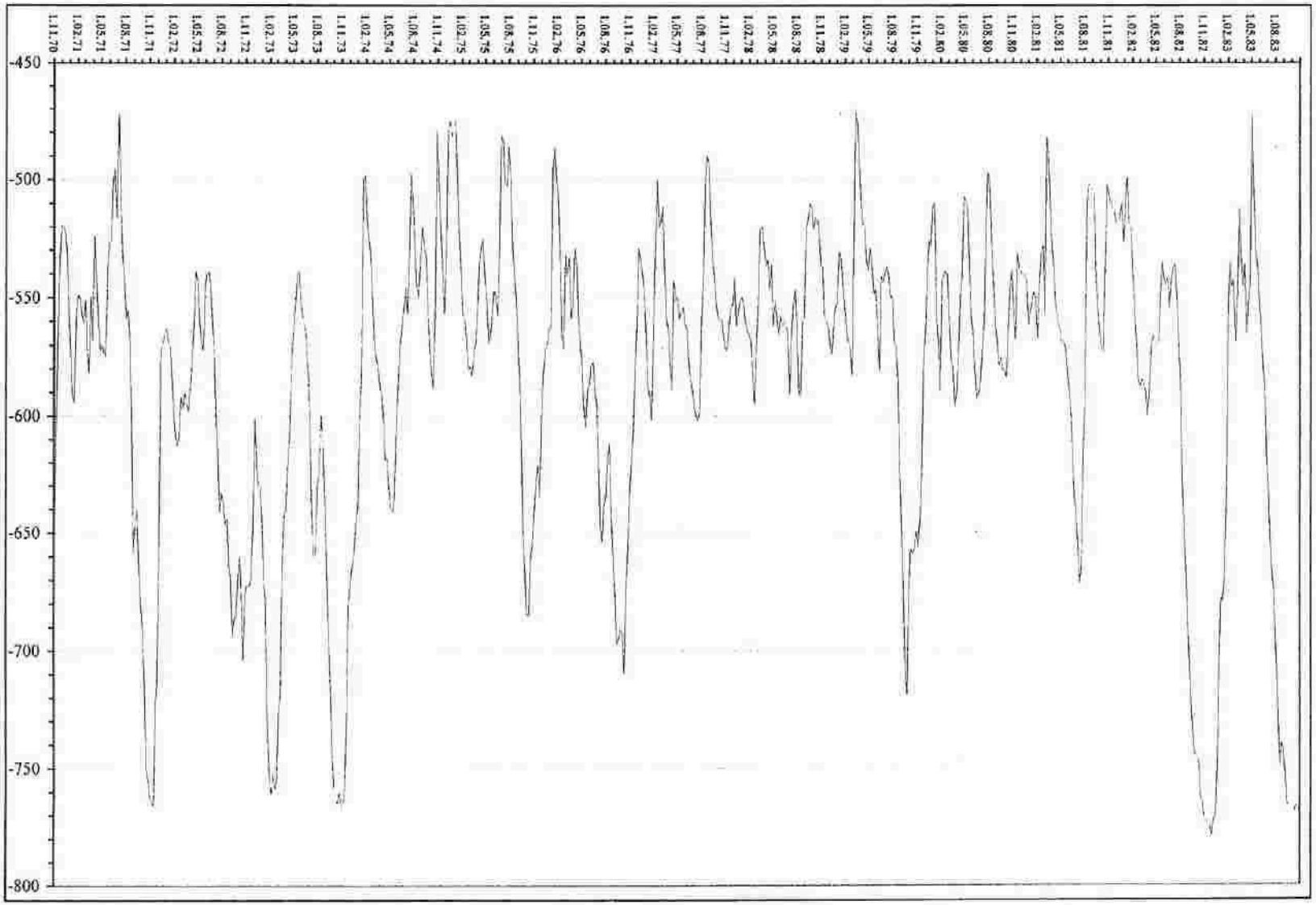
Szczególnie dobrze powinny być chronione przed zalewem wezbraniowym oraz oddziaływaniem erozji obiekty oczyszczalni ścieków. Są one często lokalizowane możliwie nisko w dnach dolin, w bliskim sąsiedztwie cieków - ze względu na dążenie do umożliwienia grawitacyjnego spływu ścieków do oczyszczalni. Doświadczenia powodzi 1997 i 1998 r. wykazały, że znaczna część oczyszczalni została uszkodzona erozyjnie lub została wręcz zalana. Do odpływu rzecznego wydostają się wówczas znaczne ilości zanieczyszczeń, co jest szczególnie groźne dla ludności leżących niżej terenów zamieszkanych, objętych zalewem. Zanieczyszczenia takie mogą się także przedostawać do zalewanych ujęć komunalnych lub indywidualnych.

W obrębie zabudowy na terenach górskich szczególnie często występuje zagrożenie zamuleniem kanalizacji deszczowej przez nanoszone rumowisko, zwłaszcza wleczone. Jest to odnotowywane zwłaszcza w przypadku przedostawania się do takiej kanalizacji wód odpływających z powierzchni nieutwardzonej i nie pokrytej odpowiednio trwałą roślinnością (w tym także z sąsiadujących z zabudową pól uprawnych). Obniżenie przepustowości kanalizacji deszczowej bywa częstą przyczyną powiększonych strat w zainwestowaniu na terenach górskich.

W bonitacji warunków wodnych dla produkcji rolniczej, dokonanej przez IUNG, teren gminy uzyskał 7,3 pkt. Dla porównania: gminy należące do dawnego województwa wałbrzyskiego otrzymały od 7,1 pkt. (gmina Ziębice) do 9,5 pkt. (gminy: Wałbrzych, Boguszów-Gorce i Ciepłowody).

Rysunek nr 2. Hydrogram przepływów Klikawy (m^3/s) zaobserwowanych na posterunku IMGW Kudowa-Zakrze (okres 1.11.1978-31.10.1983).

Rysunek nr 3. Hydrogram stanów wody podziemnej na posterunku obserwacyjnym IMGW w Łężycach, w cm od powierzchni terenu (okres 2.11.1970-31.10.1983; obserwacje cotygodniowe).

5.1.7. Gleby i ich przydatność rolnicza.

Na większości obszaru gminy występują gleby brunatne wyługowane, wykształcone na podłożu skał magmowych i metamorficznych, scementowanych skał osadowych o spoiwie niewęglanowym oraz skał osadowych niescementowanych. Jedynie w okolicach Jeleniowa występują zwarte powierzchnie gleb brunatnych właściwych, wytworzonych na podłożu skał osadowych niescementowanych. Ponadto stwierdza się występowanie enklaw gleb pseudobielicowych (okolice Jeleniowa), a w dnach dolin rzecznych także mad. W zdecydowanej większości są to gleby gliniaste (gliny lekkie i średnie). W okolicach Jeleniowa występują ponadto także gleby ilaste, a koło Dańczowa - pyłowe (pyły ilaste). Podłoże gleb ma w większości charakter rumoszowy i zwykle zalega średnio głęboko lub głęboko (poniżej 50 cm).

Pod względem bonitacyjnym na obszarze gminy zaznacza się zdecydowana przewaga gleb niskich klas (V i VI). Zwarte powierzchnie gleb wyższych klas bonitacyjnych (gleby chronione) występują przede wszystkim w okolicach od granic gminy koło Jeleniowa po Jarków, pomiędzy Jeleniowem i Lewinem Kłodzkim, wokół Lewina Kłodzkiego oraz koło Dańczowa (głównie w kierunku Jerzykowic Wielkich). Są to w większości gleby IV klasy bonitacyjnej, natomiast gleby orne klasy IIIb występują pomiędzy granicą gminy a północno-zachodnim skrajem zabudowy Jeleniowa, a także przylegają od południowego wschodu do odcinka szosy nr 45120 w bliskim sąsiedztwie Jeleniowa. Łąki i częściowo pastwiska na glebach III klasy bonitacyjnej sąsiadują fragmentami od północnego zachodu, a w mniejszej części od południowego wschodu, z szosą nr 45120 na odcinku pomiędzy Jeleniowem i Dańczowem. Mniejsze powierzchnie gleb IV klasy występują także przy granicy gminy na wschód od wsi Zielone, w okolicach Taszowa, wsi Kocioł oraz w jednym fragmencie na północ od Darnkowa (najbardziej na północ wysunięta część gminy). Gleby chronione, ze zróżnicowaniem na IV klasę bonitacyjną oraz klasy wyższe, oznaczone zostały na rysunku Studium pt.: "Uwarunkowania rozwoju przestrzennego".

Wśród kompleksów rolniczej użyteczności gleb zaznacza się na obszarze gminy wyraźna przewaga trwałych użytków zielonych. We wschodniej i południowo-zachodniej części gminy (okolice Jarkowa i Taszowa, z wyłączeniem dna doliny w Taszowie) są to w większości lub niemal wyłącznie użytki zielone słabe lub bardzo słabe. W pasie dolinnym od wsi Kocioł po Lewin Kłodzki i dalej przez Jeleniów ku granicy gminy, a także w dnie doliny Dańczówki, występuje kompleks użytków zielonych średnich. Kompleks ten zajmuje także dno obniżenia dolinnego w Taszowie, po granicę państwa na południu.

W obrębie gruntów ornych zaznacza się znaczna przewaga kompleksu owsiano-ziemniaczanego górskiego. Występuje on zwartą powierzchnią w obszarze Lewin Kłodzki - Jarków - Krzyżanów, na zachód od Jeleniowa (pomiędzy granicą państwa i granicą gminy), na północ od Jeleniowa (okolice góry Wielki Kamień po granice gminy) oraz przylega pasem od północnego wschodu do zabudowy Jeleniowa. Mniejsze powierzchnie tego kompleksu (w formie enklaw wśród trwałych użytków zielonych) występują w okolicach Taszowa. Znaczne obszary gruntów ornych należą na terenie gminy do kompleksu owsiano-pastewnego górskiego: w

okolicach Jerzykowic Wielkich, pomiędzy Dańczowem i Lewinem Kłodzkim, w strefie przyległej od południowego wschodu do zabudowy Lewina Kłodzkiego oraz w okolicach Jawornicy. Zwarta powierzchnia kompleksu pszennego górskiego przylega szerokim pasem od południowego zachodu do zabudowy Jeleniowa. W obrębie tego pasa występują enklawy kompleksu o najwyższej na omawianych terenach użyteczności rolniczej - pszennego dobrego.

W ogólnej ocenie waloryzacyjnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej tereny gminy uzyskały 30,4 pkt., przy średniej krajowej wynoszącej 66,6 pkt. Natomiast w ocenie gruntów ornych według sumarycznego wskaźnika ich produkcyjności, tereny gminy uzyskały 46,3 pkt. Dla porównania: gminy dawnego województwa wałbrzyskiego otrzymały w tej bonitacji od 40,0 pkt. (gmina Duszniki Zdrój) do 104,0 pkt. (gmina Ciepłowody). Warunki produkcyjności gruntów ornych są zatem jednymi z najgorszych na obszarze regionu wałbrzyskiego. W obrębie Kotliny Kłodzkiej nawet typowo górska gmina Stronie Śląskie uzyskała wyższą bonitację (49,2 pkt.).

Uwzględniając uwarunkowania bonitacyjne gleb oraz ocenę waloryzacyjną rolniczej przestrzeni produkcyjnej stwierdzić wypada, iż tereny gminy nie mają korzystnych warunków dla rozwoju rolnictwa. Znaczne obszary kompleksu trwałych użytków zielonych wyraźnie warunkują hodowlano-pasterski kierunek rozwoju rolnictwa tradycyjnego. Kompleksy gleb ornych stanowić mogą w tym przypadku ważne uzupełnienie w produkcji paszy dla zwierząt hodowlanych. Niewątpliwie zaś towarowa produkcja roślinna nie ma na tych obszarach korzystnych warunków rozwoju. Jednocześnie zaznaczyć należy, iż z rolniczym wykorzystywaniem gleb (zwłaszcza ornych) wiąże się na niemal całym obszarze gminy wysokie zagrożenie ich erozją uprawową. Hodowlano-pasterski kierunek rozwoju rolnictwa, z szerokim wykorzystaniem trwałych użytków zielonych, jest niewątpliwie bardziej korzystny dla ochrony gleb przed erozją.

Północna część obszaru gminy wkracza w zasięg rozległej anomalii geochemicznej, ciągnącej się od okolic Kłodzka, wzdłuż doliny Bystrzycy Dusznickiej i następnie Klikawy, po granice państwa w okolicach Kudowy Zdroju. W podłożu skalnym występuje tam wiele rzadkich pierwiastków, z których część może negatywnie oddziaływać na biosferę - w tym także na człowieka. Ze względu na niską rozpuszczalność tych elementów w wodach naturalnych, nie osiągają one w nich na ogół stężeń groźnych dla człowieka. Jednak w wyniku wietrzeniowego rozkładu minerałów skałotwórczych pierwiastki te mogą być w zwiększonych ilościach kumulowane w glebach, a następnie w porastających je roślinach. Tą drogą trafiają do łańcucha troficznego, na którego końcu znajdują się drapieżniki oraz człowiek. Droga ta może ulec skróceniu, jeżeli wspomniane pierwiastki przenikną do atmosfery - np. w wyniku przenoszenia pyłów pobieranych z podłoża w środowisku lądowym. W środowisku podlegającym procesom urbanizacyjnym istnieją ponadto rozliczne zagrożenia tymi pierwiastkami, związane ze specyficznymi funkcjami terenu oraz rozmaitymi formami działalności człowieka.

Istniejące na omawianym terenie rozpoznanie geochemiczne ma charakter ogólny, gdyż oparte zostało na niezbyt gęstej siatce opróbowań podłoża. Zawarte niżej informacje traktować należy zatem, jako sygnał ostrzegawczy dla zarządzających terenem, skłaniające do stopniowej

poprawy stanu rozpoznania problemu - w tym zwłaszcza w aspekcie dalszego rozwoju zagospodarowania.

W północnej i środkowej części gminy rozpoznane zostały zwiadem geochemicznym anomalnie wysokie stężenia arsenu w glebach. Osiągają one tam przeciętnie do 20-40 ppm (ppm = mg/kg), a w obszarze Jeleniowa mogą osiągać przy północno-zachodnich granicach gminy nawet 40-80 ppm. Przeciętne zawartości arsenu w glebach Polski są niskie i rzadko przekraczają 5 ppm. Anomalia arsenowa w tej części Kotliny Kłodzkiej wiązana jest z występowaniem wód mineralnych bogatych w arsen. Maksymalne zawartości arsenu w glebach stwierdzono w Polanicy Zdroju (poza obszarem opracowania), gdzie osiągnęły 744 ppm. Być może omawiana anomalia arsenowa jest w powiązaniu z inną, rejestrowaną w okolicach Kamiennej Góry (poza obszarem opracowania; zawartości arsenu w glebach ponad 100 ppm) gdzie występują w podłożu rudy arsenu. Zwrócić należy uwagę, iż arsen jest silnie sorpcyjnie kumulowany przez nagromadzenia żelaza o charakterze rud darniowych.

Dla gleb uprawnych przyjmuje się jako graniczne stężenia arsenu na poziomie do 20 ppm. Stężenia osiągające 50 ppm i wyższe są uznawane już za toksyczne. Podobne wielkości graniczne podawane są dla terenów pełniących funkcje miejsc zabaw dla dzieci. W glebach parków, terenów rekreacyjnych oraz pod zabudowę mieszkaniową tolerowalne są zawartości arsenu do 40 ppm, a za toksyczne uważa się 80 ppm i wyższe. W glebach terenów przeznaczonych pod zabudowę przemysłową tolerowalne są stężenia arsenu do 50 ppm, a za toksyczne uznawane są 200 ppm i wyższe. Z przedstawionych danych wynika zatem, iż na części terenów gminy mogą występować uwarunkowania ograniczające część lub większość kierunków zagospodarowania. Ze względu na znaczenie tego problemu dla długookresowego kształtowania warunków zdrowotnych ludności, geochemiczna anomalia arsenowa powinna być na obszarze gminy rozpoznana bardziej szczegółowo i precyzyjnie - zwłaszcza z uwzględnieniem potrzeb zagospodarowania przestrzennego. Równolegle zaś rozpoznane powinny być ewentualnie zaistniałe skutki dla stanu zdrowia ludności (badania medyczno-toksykologiczne). Zaznaczyć należy, że na obszarze naszego kraju badania takie są prowadzone niezmiernie rzadko - zarówno geochemiczne dla potrzeb zagospodarowania przestrzennego, jak zwłaszcza medyczno-toksykologiczne na terenach anomalii.

Na całym obszarze gminy stwierdza się w glebach podwyższone zawartości kobaltu (5-10 ppm), chromu (10-20 ppm) i niklu (10-20 ppm) - co jest cechą w ogólności charakterystyczną dla terenów Sudetów oraz ich przedgórza. Zawartości kobaltu w glebach Polski są bardzo niskie (poniżej 5 ppm). Przestrzenny rozkład tła kobaltu ma głównie charakter naturalny, warunkowany przez skały podłoża. Dla gleb uprawnych za tolerowalne uznawane są stężenia do 30 ppm, a dla innych kierunków zagospodarowania - jeszcze wyższe. Głównym źródłem chromu w glebach są skały podłoża, a w znacznie mniejszym stopniu zanieczyszczenia antropogeniczne. Podwyższone zawartości chromu (> 10 ppm) obserwuje się w Polsce nawet na glebach wytworzonych na

utworach polodowcowych. Zawartości powyżej 20 ppm mają już charakter wyraźnie anomalny. Silniejsze wzbogacenie w chrom obserwuje się zazwyczaj w glebach aluwialnych (np. mady). Podobnie warunkowane są stężenia niklu w glebach. Stężenia chromu i niklu stwierdzone na obszarze gminy nie wpływają ograniczająco na kierunki zagospodarowania.

Zawartości ołowiu w glebach, w ogólności wysokie na Dolnym Śląsku, osiągają na terenie całej gminy stężenia 25-50 ppm. Podwyższonymi są także w północno-zachodniej części gminy zawartości strontu w glebach (do 20-40 ppm). W przygranicznych terenach południowej części gminy występuje w glebach podwyższona zawartość wanadu (20-40 ppm). Zawartości cynku, aczkolwiek w ogólności podwyższone (50-100 ppm), nie wyróżniają obszaru gminy w sposób szczególny spośród większości terenów dolnośląskich. Wymienione metale, pomimo podwyższonej zawartości w glebach, nie wpływają ograniczająco na kierunki zagospodarowania.

Pod względem radiologicznym nie stwierdza się tu szczególnych anomalii pierwiastków promieniotwórczych. Skażenie promieniotwórczym cezem (^{137}Cs + ^{134}Cs) w wyniku katastrofy w Czarnobylu nie osiągnęło to istotnych rozmiarów (3-8 kBq/m^2) - pomimo wystąpienia wysokich dawek w niezbyt odległych, południowych i południowych częściach Kotliny Kłodzkiej. Zawartość promieniotwórczego potasu (^{40}K) jest na tych terenach przeciętnie niższa niż na większości obszaru sudeckiego (0,75-1,00%, a maksymalnie 1,00-1,25%). Zawartość promieniotwórczego toru (izotop ^{232}Th, dający początek torowemu szeregowi promieniotwórczemu) osiąga na niemal całym obszarze poziom 4-6 ppm i jest jedną z niższych w Sudetach, ale znacznie wyższa niż np. na terenach nizinnych Polski środkowej. Zawartość promieniotwórczego uranu jest niska (1-2 ppm) - na poziomie (powszechnie odnotowywanym na terenach nizinnych Polski, poza Dolnym Śląskiem). Część regionu kłodzkiego, do której należy omawiana gmina cechuje się występowaniem emanacji radu w podłożu (promieniotwórczy gaz radon, o bardzo krótkim czasie połowicznego rozpadu). Radon jest wykorzystywany jako jeden ze składników aktywnych w wodolecznictwie. Jednak wielu specjalistów wskazuje na zagrożenia związane z oddziaływaniem promieniowania radonu na ludność stale mającą z nim kontakt. Radon jest też obciążany za większość dawek promieniowania wchłanianych przez ludzi w miejscu ich zamieszkania lub pracy. Problem oddziaływania radonu na zdrowie mieszkańców gminy wymaga szczegółowego rozpoznania jego stężeń w pomieszczeniach mieszkalnych, a zwłaszcza w podpiwniczeniach budynków. Problem ten wymaga także dalszych badań specjalistycznych nad istotą samego zagrożenia, jego głównymi uwarunkowaniami, rejestrowanymi skutkami zdrowotnymi oraz sposobami walki z zagrożeniem radonowym. Należy jednak podkreślić, że z terenu gminy nie napłynęły dotychczas sygnały o występowaniu poważnego zagrożenia radonowego dla mieszkańców.

Dawka promieniowania gamma, pochodzącego od radionuklidów naturalnych ^{238}U, ^{232}Th i ^{40}K, a także antropogenicznych izotopów cezu ^{137}Cs i ^{134}Cs) osiąga w północnej części gminy wielkość 40-50 nGy/h i jest wyższa niż w części południowej (30-40 nGy/h). Średnia moc dawki wynosi na obszarze Polski 30,9 nGy/h. Zgodnie z opinią Centralnego Laboratorium Ochrony

Radiologicznej stwierdzane na obszarze gminy dawki promieniowania gamma nie stanowią zagrożenia dla jej mieszkańców.

5.2. Biotyczne elementy środowiska.

Zgodnie z podziałem geobotanicznym Polski omawiany obszar leży w prowincji Górskiej, Środkowoeuropejskiej, podprowincji Hercyńsko-Sudeckiej, dział F - Sudety, okręg a2 - Sudety Środkowe.

Lasy terenu gminy podlegają Nadleśnictwu Zdroje, leśnictwo Lewin. Całkowita powierzchnia zalesiona i zadrzewiona wynosi na obszarze gminy 2447 ha (około 47% powierzchni). Wśród typów lasu przeważa las górski, zajmujący 60% powierzchni zalesionej. Z innych typów: las mieszany górski zajmuje 30%, a bór mieszany górski 10%. W składzie gatunkowym zdecydowanie przeważa świerk. Znacznie mniejszy udział ma brzoza, olsza, sosna, buk i jesion.

Spośród cirkumborealnych gatunków flory na obszarze gminy występuje przygiełka biała *Rhynchospora alba*, z eurosyberyjskich marzanka wonna *Asperula odorata* i ukwap dwupienny *Antennaria dioica*, ze środkowoeuropejskich turzyca zwisła *Carex pendula*, żywiec cebulkowy *Dentaria bulbifera* i gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*, a z atlantyckich tojeść gajowa *Lysimachia nemorum*.

W lasach występuje borówka bagienna *Vaccinium uliginosum* oraz jarzmianka większa *Astrantia maior*. Z gatunków rzadkich spotykana jest goryczka orzęsiona *Gentianella* ciliata, zerwa kulista *Phyteuma orbiculare*, rosiczka długolistna *Drosera anglica* oraz tojad mocny *Aconitum callibotryon*. Obszar gminy leży na północno-wschodniej granicy zasięgu rzeżuchy trójlistkowej *Cardamine trifolia*.

Spośród obcych gatunków roślin na obszarze gminy zadomowił się po XV w. na siedliskach synantropijnych przetacznik perski *Veronica persica*, a na siedliskach naturalnych niecierpek drobnokwiatowy *Impatiens parviflora*.

Roślinnością potencjalną są na większości omawianego obszaru kwaśne buczyny górskie *Luzulo nemorosae - Fagetum)*. W dnach dolin są nią wiązowe lasy łęgowe *(Ficario - Ulmetum chrysosplenietosum)*. Na gorszych glebach niżej położonych zboczy wokół Jeleniowa (poza dnem doliny Klikawy) roślinnością potencjalną jest grąd środkowoeuropejski *(Galio - Carpinetum)* w odmianie śląsko-wielkopolskiej, formie podgórskiej, serii ubogiej, zaś na najżyźniejszych glebach tego obszaru - w serii żyznej. Na ograniczonych powierzchniach potencjalnymi są żyzne buczyny sudeckie *(Dentario enneaphyllidis - Fagetum)* w formie reglowej.

Wśród chronionych gatunków fauny udokumentowano na obszarze gminy w szczególności mięczaki. Ich spis, wraz z informacjami uzupełniającymi podany jest w Tabeli nr 5.4.

Tabela nr 5.4. Wykaz chronionych i rzadkich gatunków fauny mięczaków.

Gatunek	Lokalizacja	Stopień zagrożenia	Występowanie
Causa holosericum STUD.	Darnków	zagrożony	lasy iglaste
świdrzyk nadrzewny *Clausilia cruciata* STUD.	m.in. okolice Darnkowa	zagrożony	lasy liściaste i mieszane
Cochloolina orthostoma MKE	okolice Darnkowa	rzadki	
Eucobresia diaphana DRAP.	m.in. Kulin - Darnków - Duszniki Zdrój - Lewin Kłodzki	rzadki	nad potokami, w zaroślach lepiężnika, w trawie i wilgornych lasach
Eucobresia nivalis DUM. et MORT.	m.in. Darnków	rzadki	
Isognostoma isognostoma SCHROT.	m.in. Darnków		wilgotne i cieniste lasy
Macrogastra badia ROSSM.	dolina Dańczówki	rzadki	lasy liściaste i mieszane
Oxychilius depressus STERKI	m.in. Darnków		lasy liściaste
Perforatella vicina ROSSM.	Darnków	rzadki	
Semilimax semilimax FER.	m.in. Kulin i Darnków	rzadki	lasy liściaste
Trichia lubomirscii SLOS.	m.in. Lewin Kłodzki	zagrożony	
Vertigo angustrior JEFFR.	Dańczów	zagrożony	wilgotne łąki
Vertigo substiata JEFFR	m.in. okolice Kulina		olszyny, lasy jaworowe
Vitrea diaphama STUD.	m.in. okolice Darnkowa		

Wśród rzadkich i chronionych gatunków fauny wymieniany jest z terenu gminy krocionóg *Glomeris guttata fagivora* VERHOEFF. - gatunek alpejski, występujący m.in. w okolicach Darnkowa. Ponadto na terenie gminy ma swoją ostoję chroniony bocian czarny *Ciconia nigra*. Jest on objęty ochroną ścisłą w oddziale 132, a ochroną częściową w oddziałach: 131, 128 c, d, n, o, p, r, s. Obszar gminy znajduje się w granicach zasięgu lęgowisk orzechówki *Nucifraga* caryocatactes oraz pluszcza *Cinclus cinclus*. W czystszych odcinkach rzek występuje na obszarze gminy pstrąg potokowy *Salmo trutta m. fario* i głowacz białopłetwy *Cottus gobio*. Na terenie gminy stwierdzono liczne występowanie żółwia błotnego *Emys orbicularis*, będącego na obszarze naszego kraju w silnym regresie w stosunku do stanu na początku XX w. Spośród rzadszych płazów na obszarze tym występuje traszka górska *Triturus alpestris*. Spośród ssaków występujących na Dolnym Śląsku tylko w górach odnotowano na tych terenach ryjówkę górską *Sorex alpinus* oraz rzęsorka mniejszego *Neomys anomalus*.

Na omawianym obszarze stwierdzone zostało występowanie niektórych, bardzo rzadkich gatunków pająków: *Hilaira excisa, Bathyphantes eumenis* oraz *Lepthyphantes pulcher*. Spośród glacjalnych gatunków motyli występuje na obszarze gminy *Crymodes rubrirena*, a spośród górskich - *Erebia ligea*. Natomiast spośród motyli będących szkodnikami leśnymi, na obszarze gminy odnotowano w latach 80. zagrożenia gradacyjne wskaźnicy modrzewianeczki *Zeiraphera diniana*. W okresie powojennym zanikł na tych terenach ryjkowiec *Liparus germanus*, stwierdzony w okresie przed 1920 r.

Na podstawie uchwały Nr XIX/151/00 Rady Gminy Lewin Kłodzki jako pomniki przyrody objętych zostało ochroną 5 drzew na skraju północnym zabudowy Taszowa (dwa kasztanowce, dwa jawory oraz jeden jesion). W kompleksach leśnych terenu gminy zidentyfikowane zostały przez leśników cenne drzewa, które nie będąc objęte ochroną prawną są wskazane do ochrony w "Planie urządzenia lasu" Nadleśnictwa Zdroje. Ich spis przedstawia Tabela nr 5.5. Lista drzew wskazanych do ochrony powinna być rozszerzona o dalsze obiekty zidentyfikowane po zakończeniu inwentaryzacji przyrodniczej terenu gminy. Decyzja o ich ochronie powinna być następnie rozważona przez wojewodę lub władze gminy.

Tabela nr 5.5. Drzewa wskazane do ochrony w Planie urządzenia lasu Nadleśnictwa Zdroje na terenie gminy Lewin Kłodzki.

Gatunek	Obwód w pierśnicy [cm]	Lokalizacja
kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanus*	343	Jeleniów, w parku
dąb szypułkowy *Quercus robur*	580	przy drodze Jeleniów Dańczów
lipa drobnolistna *Tilia cordata*	435	Jeleniów, w parku nad potokiem
buk zwyczajny *Fagus sylvatica*	366	Jeleniów, polana za zamkiem
buk zwyczajny *Fagus sylvatica*	285	Jeleniów, polana w parku
dąb szypułkowy *Quercus robur*	360	Jeleniów, polana w parku
dąb szypułkowy *Quercus robur*	440	Jeleniów, polana w parku
glediczja trójcierniowa *Gleditschia triacanthus*	185	Jeleniów, polana w parku
cis pospolity *Taxus baccate*	149	Jeleniów, polana w parku

Doliny głównych cieków terenu gminy tworzą korytarze ekologiczne, poprzez które następuje wymiana gatunków pomiędzy poszczególnymi obszarami. Ciągłość tych korytarzy jest do pewnego stopnia zakłócona przez istnienie w dnach dolin terenów zabudowanych i elementów infrastruktury. Znaczenie korytarzy ekologicznych mają także ciągi terenów zalesionych, wzdłuż których mogą się rozprzestrzeniać gatunki typowo leśne oraz system obszarów chronionych występujących na obszarze gminy i mających kontynuację poza jej granicami.

5.3. Stan środowiska i źródła zagrożeń.

5.3.1. Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego i jego źródła.

Stan środowiska na obszarze gminy jest aktualnie słabo rozpoznany. Obserwacje monitoringowe czystości powietrza atmosferycznego nie są tu prowadzone. Dane tego typu, dostępne z terenu miasta Kudowa Zdrój oraz z Dusznik Zdroju odnoszone być muszą do tamtejszych, lokalnych warunków i nie mogą być ekstrapolowane na obszar gminy Lewin Kłodzki. Źródłem zanieczyszczeń atmosfery na terenie gminy jest niewątpliwie emisja niska, związana z funkcjonowaniem lokalnych systemów grzewczych opalanych paliwem stałym. Oddziaływa ona na terenach zasiedlonych szczególnie silnie w sezonie grzewczym, który na tym obszarze jest przedłużony w relacji do terenów nizinnych. Przyjąć można, iż emisja ta jest

proporcjonalna do liczby mieszkańców w poszczególnych miejscowościach, zatem największą powinna być (w kolejności malejącej) na terenie Lewina Kłodzkiego, Jeleniowa, Dańczowa, Jerzykowic Wielkich, Gołaczowa, Jarkowa, Jawornicy, Kulina Kłodzkiego oraz Darnkowa. Na emisję tego rodzaju nakłada się emisja zanieczyszczeń komunikacyjnych, dokonywanych głównie wzdłuż drogi krajowej nr 8. Z powyższego wynika, iż największym jest zagrożenie stanu czystości atmosfery w osi doliny Klikawy od granicy gminy koło Jeleniowa po Lewin Kłodzki.

Teren gminy jest eksponowany na zanieczyszczenia napływające z terenów sąsiadujących - w szczególności z okolic Kudowy Zdroju (bezpośrednie sąsiedztwo). Część zanieczyszczeń napływa transgranicznie z terenu Republiki Czeskiej (bezpośrednio od południa, a pośrednio od zachodu i północnego zachodu - poprzez teren gminy Kudowa Zdrój). Zanieczyszczenia te nakładają się na emisje lokalne, w nieznanym stopniu pogarszając stan sanitarny atmosfery na terenie gminy.

W sieci monitoringowej obsługiwanej przez IMGW badana jest imisja zanieczyszczeń doprowadzanych przez opady atmosferyczne. Obciążenie rocznymi ładunkami siarczanów zostało ocenione w 1999 r. na 16,8-25,20 kg SO_4/ha i należało do najniższych na terenie Dolnego Śląska. Obciążenie azotem azotanowym i azotynowym należało do jednych z niższych i wynosiło 4,08-4,44 kg N/ha w ciągu roku. Imisja azotu ogólnego mieściła się w środkowej klasie wielkości, wynosząc 17,88-18,96 kg N/ha w ciągu roku. Natomiast imisja fosforu ogólnego była jedną z wyższych na Dolnym Śląsku i wynosiła 0,516-0,588 kg/ha w ciągu roku. Do jednych z wyższych należała także imisja jonów wodorowych (tzw. kwaśne deszcze), wynosząca 0,040-0,090 kg H_+/ha w ciągu roku. Imisja metali ciężkich wraz z wodami opadowymi oceniona została w 1999 r. dla ołowiu na 0,024-0,060 kg/ha w ciągu roku (jedna z najniższych na Dolnym Śląsku), a dla miedzi 0,024-0,048 kg/ha (także jedna z najniższych na Dolnym Śląsku). Zwiększone zagrożenie imisją zanieczyszczeń z wodami atmosferycznymi dotyczy zatem na terenach gminy przede wszystkim jonów wodorowych i fosforu ogólnego, a w mniejszym stopniu - azotu ogólnego. Niekorzystne oddziaływanie zwiększonej imisji jonów wodorowych może się przejawiać przede wszystkim na obszarze występowania skał uwalniających w wyniku reakcji wietrzeniowych niewielkie ilości alkaliów (gnejsy, mylonity kwarcowe, dioryty i granodioryty, a w mniejszym stopniu - fyllity, łupki łyszczykowe i ubogie w węglany piaskowce lub zlepieńce). Skały takie występują przede wszystkim w południowej części gminy.

Stan czystości wód powierzchniowych badany był monitoringowo tylko w Darnkowie (ciek Dańczówka), na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych. W 1997 i 1999 r. jakość wody tego potoku mieściła się w I klasie czystości, natomiast w 1998 r. - w II klasie (substancje biogenne). Ciek ten należy do najczystszych spośród monitorowanych potoków Parku Narodowego Gór Stołowych - pozostałe (poza granicami opracowania) prowadzą w większości wodę wyraźnie lub znacznie niższej klasy jakościowej. Przypuszczać należy, iż jakość wody cieków przepływających przez zasiedlone tereny gminy ulega stopniowemu pogarszaniu w dół ich biegu.

Badania monitoringowe mogą jednak nie rejestrować pogorszeń jakości wód powierzchniowych pojawiających się incydentalnie lub w krótkich okresach. Spowodowane jest to przede wszystkim na ogół niezbyt częstym próbkowaniem wody (np. raz na miesiąc). Tymczasem nawet krótkookresowe, znaczne pogorszenie cech jakościowych wód ujmowanych na cele komunalne może wpływać na dyspozycyjność ujmowanych zasobów. Tak właśnie jest w przypadku zbiornika „Dańczów" w Darnkowie. Badania Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Wałbrzychu ujawniły kilkukrotne pogorszenie do stanu pozanormatywnego jakości wody w tym zbiorniku na przestrzeni lat 1997-1999. Spowodowało to konieczność czasowego wyłączania zbiornika z eksploatacji – w 1997 r. na okres trzech tygodni, w 1998 r. na okres miesiąca oraz w 1999 r. na okres miesiąca. Przekraczane normy zawartości detergentów i bakterii typu fekalnego wskazują na zanieczyszczanie wód cieku Dańczówka ściekami bytowo-gospodarczymi. W granicach strefy ochrony pośredniej tych ujęć znajduje się kilka gospodarstw rolniczych, obiekt mieszkalno-usługowy (usługi turystyczne) oraz zamieszkany ośrodek Związku Buddyjskiego Khordong. Wymienione obiekty i prowadzona w nich działalność jest prawdopodobną przyczyną okresowego deklasowania jakości wody w zbiorniku „Dańczów". Zaznaczyć należy, że oddziaływania tego rodzaju występują pomimo wyposażenia wspomnianych obiektów w bezodpływowe zbiorniki ścieków, opróżniane przez wozy asenizacyjne.

Na terenie gminy istnieją dwa zalegalizowane zrzuty wód pościekowych (oba do Klikawy): z oczyszczalni komunalnej w Lewinie Kłodzkim (ścieki bytowo-gospodarcze; przepustowość oczyszczalni 350 m^3/d, zrzut średnio 314 m^3/d) oraz z rozlewni wody mineralnej w Jeleniowie (ścieki przemysłowe; przepustowość oczyszczalni 118 m^3/d, zrzut średnio 163 m^3/d). W odniesieniu do oczyszczalni w Lewinie Kłodzkim sygnalizowane były w przeszłości przekroczenia normatywów odnośnie jakości zrzucanych wód pościekowych (przekroczenia parametru BZT-5 oraz zbytnie obciążenie azotem amonowym).

Spośród miejscowości terenu gminy tylko Lewin Kłodzki posiada kanalizację sanitarną (część miejscowości), podłączoną do oczyszczalni. Pozostałe miejscowości nie mają kanalizacji sanitarnej - w poszczególnych wsiach istnieją tylko odcinki kanalizacji deszczowej, z odprowadzeniem ścieków do powierzchniowych wód płynących. Najczęściej stosowanymi w tych miejscowościach urządzeniami do usuwania ścieków bytowo-gospodarczych są suche ustępy oraz bezodpływowe osadniki gnilne, okresowo opróżniane. Często jednak ścieki takie są odprowadzane w stanie surowym bezpośrednio do lokalnych potoków. Stan uporządkowania gospodarki ściekami jest zatem na terenie gminy dalece nieprawidłowy, aczkolwiek zapewne mieści się w granicach przeciętnego stanu w innych gminach terenu sudeckiego.

Odbiornikami ścieków na terenie gminy są w większości potoki górskie, w ich górnych, źródliskowych odcinkach. W części opracowania poświęconej zagadnieniom hydrologicznym ukazano na przykładzie Klikawy, iż cieki te mają cechy reżimu odpływu niekorzystne dla odbioru ścieków. Cechuje je znaczna wrażliwość na przeciążenie zrzutami zanieczyszczeń, głównie z uwagi na częste występowanie niżówek hydrologicznych zwłaszcza w okresie sezonu

turystycznego, kiedy produkcja ścieków wzrasta. Łatwo może w tej sytuacji dojść do przekroczenia zdolności samooczyszczania wód cieków powierzchniowych. Należy podkreślić, że jakość wody źródliskowych odcinków cieków powinna być przedmiotem szczególnej troski. W wielu przypadkach cieki te są bowiem ostatnimi o względnie słabo zakłóconej równowadze ekologicznej. W przypadku zaś jej zakłócenia, na odcinkach źródliskowych istnieją większe szanse na przywrócenie stanu zbliżonego do naturalnego - ze względu na możliwość sukcesywnego odtwarzania składu biosfery przez ekspansję gatunków z niezmienionych odcinków najwyższych. Szanse takie są znacznie mniejsze w odcinkach niższych. Należy zatem możliwie najszybciej uregulować gospodarkę ściekową na terenie gminy, przy zastosowaniu możliwie najskuteczniejszych technologii oczyszczania ścieków. Budowa systemów oczyszczania ścieków powinna poprzedzać inwestycje związane z rozwojem sieci wodociągów wiejskich.

Stan jakości wód podziemnych nie jest na obszarze gminy monitorowany. Na podstawie analogii z innymi, lepiej rozpoznanymi pod tym względem terenami, należy przypuszczać, że pogorszenie cech jakościowych może być odnotowywane zwłaszcza w przypadku wód podziemnych pierwszego horyzontu na terenach zasiedlonych. Jakość tych wód jest zagrożona w przypadku utrzymywania złego stanu sanitarnego powierzchni terenu, występowania nieszczelności w instalacjach gromadzenia i przesyłu ścieków, rozpowszechnienia utylizacji fekaliów w dołach gnilnych (tzw. suche ustępy), gromadzenia odpadów na wysypiskach nieurządzonych (w tym tzw. dzikich) lub nieprawidłowo urządzonych; nieprawidłowego zabezpieczenia ujęć wody podziemnej (zwłaszcza studni kopanych) przed przenikaniem zanieczyszczeń z powierzchni terenu, kierowania odcieków pryzm nawozowych i soków kiszonkowych do gruntu, stosowania systemów rozsączania ścieków w gruncie, urządzanie wylewisk odpadów płynnych, intensywną utylizację rolniczą ścieków i in. Zagrożeniem dla wód podziemnych jest także przenikanie do nich zanieczyszczonych wód cieków - zwłaszcza w warunkach kształtowania ujęciowych lejów depresyjnych w dnach dolin. W przypadku postępowania wodociągowania wsi, na wielu obszarach Polski rozpowszechnionym jest ponadto zwyczaj zasypywania studni kopanych odpadami stałymi. W skrajnych przypadkach do studni takich bywają kierowane ścieki bytowo-gospodarcze poprzez specjalnie wykonane przyłącza.

Zagrożenie zanieczyszczeniem wodonośców użytkowych (w tym także GZWP 341) jest na terenie gminy znacznie ograniczone, ze względu na ich izolację od wpływów z powierzchni terenu. Jedynie wody użytkowe w osadach czwartorzędowych w dnach dolin mogą być nie izolowane lub tylko częściowo izolowane od powierzchni.

Zagrożenie gleb jest na obszarze gminy związane głównie z ich podatnością na procesy erozyjne. Dotyczy to w szczególności gruntów uprawnych. Stwierdzane badaniami geochemicznymi podwyższone zawartości metali ciężkich ma na terenie gminy związek z budową geologiczną. Niemniej jednak, na terenach osadniczych i w ich sąsiedztwie, a także w sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych (droga nr 8) należy się spodziewać zwiększenia presji zanieczyszczeń antropogenicznych na gleby.

Jednym z narzędzi pozwalających na skuteczniejszą ochronę środowiska przed zanieczyszczeniem jest Uchwała Nr XLII/242/97 z dnia 26.03.1997 r Rady Gminy Lewin Kłodzki. w sprawie "ustalenia szczegółowych zasad utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Lewin Kłodzki". Przepisy zawarte w tym dokumencie dotyczą zasad i sposobu gromadzenia i usuwania odpadów stałych i płynnych oraz utrzymania czystości i należytego stanu na terenie gminy.

5.3.2. Nadzwyczajne zagrożenie środowiska.

Nadzwyczajne zagrożenie środowiska (NZŚ) związane jest z incydentalnymi przypadkami o charakterze losowym, występującymi w wyniku awarii urządzeń oraz wszelkiego rodzaju katastrof, w wyniku których na szwank narażony jest stan środowiska przyrodniczego (np. związana z wymienionymi przypadkami emisja zanieczyszczeń lub naruszenie stabilności podsystemu przyrodniczego). Jako zdarzenia losowe, konkretne przypadki NZŚ nie mogą być ani przewidziane, ani też całkowicie wykluczone. Działania człowieka mogą się jedynie sprowadzać do zwiększenia lub zmniejszenia prawdopodobieństwa ich wystąpienia. Jednocześnie prawdopodobieństwo to nie może zostać empirycznie ustalone, gdyż określane jest przez nieznane w danym momencie czynniki - w tym także działania i decyzje podejmowane przez człowieka.

Dotychczasowe doświadczenia praktyczne wskazują, iż bezpośrednią przyczyną wystąpienia NZŚ są, obok innych, najczęściej wypadki komunikacyjne oraz awarie ciągów technologicznych w zakładach przemysłowych lub komunalnych. Statystycznie wśród bezpośrednich ich przyczyn zdecydowanie przeważają wypadki komunikacyjne, zatem ten czynnik należy przede wszystkim brać pod uwagę. Ze względu na koncentrację ruchu kołowego głównie wzdłuż drogi nr 8 (w tym także ruchu tranzytowego w kierunku granicy państwa, Kudowy Zdroju oraz Kłodzka), na trasie tej oczekiwać należy zwiększonego prawdopodobieństwa wystąpienia NZŚ. Zaznaczyć należy, że komunikacja na linii Kłodzko - granica państwa koło Kudowy nie ma praktycznie żadnej alternatywy w stosunku do drogi nr 8 (zwłaszcza dla ruchu ciężarowego). Oznacza to, że trasą tą muszą się przemieszczać także pojazdy z ładunkami niebezpiecznymi - przynajmniej dopóki przejście graniczne w Kudowie-Słonem przepuszczać będzie taki ruch. W związku z tym zwrócić należy uwagę, iż droga nr 8 jest na niemal całym przebiegu przez tereny gminy poprowadzona w bliskim sąsiedztwie cieków. Zatem obok środowiska atmosferycznego, zawsze silnie narażonego na oddziaływanie NZŚ, silnie zagrożone będą wody płynące - głównie Klikawa i Bystra.

Charakter nadzwyczajnego zagrożenia środowiska może mieć na terenie gminy także uwolnienie nieczystości z komunalnej oczyszczalni ścieków w Lewinie Kłodzkim. Zagrożenie takie jest tym bardziej realne, iż oczyszczalnia ta raz już znalazła się w zasięgu oddziaływania wielkich wód wezbraniowych Klikawy (w 1998 r.).

Duże zagrożenie o charakterze NZŚ wiąże się z możliwością uwolnienia do środowiska magazynowanych substancji chemicznych, takich jak środki ochrony roślin, nawozy sztuczne,

wszelkie trucizny dopuszczone do ogólnego obrotu i stosowania (np. środki owadobójcze) oraz chemikalia używane w technologiach przemysłowych i komunalnych (kwasy, zasady, koagulanty i in.).

5.4. Stan prawny w zakresie ochrony środowiska.

Znaczne obszary gminy wchodzą w skład Parku Narodowego Gór Stołowych (602 ha, tj. 11,5 % powierzchni gminy). Dokumentem powołującym Park jest Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16.09.1993 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 407), ze zmianami wprowadzonymi przez Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9.01.1997 r. (Dz.U. Nr 5, poz. 25). Granice Parku przedstawione zostały na rysunku "Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego".

Zgodnie ze wspomnianym Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16.09.1993 r. na obszarze Parku Narodowego Gór Stołowych zabrania się:

1) polowania, wędkowania, chwytania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt, zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj

2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkadzania drzew i innych roślin

3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza

4) zmiany stosunków wodnych, regulacji potoków

5) wydobywania skał i minerałów

6) niszczenia gleby

7) palenia tytoniu oraz palenia ognisk poza miejscami do tego wyznaczonymi

8) stosowania środków chemicznych

9) prowadzenia działalności handlowej poza miejscami do tego wyznaczonymi

10) zbioru dziko rosnących roślin albo ich części, w szczególności owoców i grzybów poza miejscami do tego wyznaczonymi

11) ruchu pojazdów poza drogami do tego wyznaczonymi

12) umieszczania bez uzgodnienia z dyrektorem Parku tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku publicznego i bezpieczeństwa oraz oznakowaniem i ochroną granicy państwowej

13) zakłócania ciszy

14) używania lotni i motolotni poza miejscami do tego wyznaczonymi

15) wykonywania lotów cywilnych statkiem powietrznym poniżej 2000 m wysokości, z wyjątkiem lotów patrolowych i interwencyjnych statków powietrznych Lasów Państwowych.

Wprowadzone na obszarze Parku zakazy nie dotyczą:

1) zabiegów ochronnych, hodowlanych i pielęgnacyjnych

2) prowadzenia badań naukowych za zgodą dyrektora Parku

3) prowadzenia gospodarki rolnej i leśnej na gruntach nie objętych ochroną ścisłą i

częściową

4) prowadzenia akcji ratowniczych

5) wykonywania zadań z zakresu ochrony granic, bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16.09.1993 r. w sprawie utworzenia Parku Narodowego Gór Stołowych wokół granic parku narodowego utworzona została strefa ochronna zwana otuliną. Na obszarze gminy Lewin Kłodzki obejmuje ona obszar pomiędzy granicami Parku a drogą nr 8. We wspomnianym Rozporządzeniu nie wprowadzono zapisu o ograniczeniach obowiązujących w strefie otulinowej Parku.

Zarządzenie nr 36 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 8 października 1999 roku w sprawie zatwierdzenia planu ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych przesądziło o przyjęciu tego dokumentu. Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody (która weszła w życie w marcu 2001 r.) nakazała jednak przyjęcie tego planu w formie rozporządzenia.

Plan ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych (PNGS), w odniesieniu do obszaru parku w granicach gminy Lewin Kłodzki, nakazuje m.in.:

a) oznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy stref ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody, uzgodnionych z Dyrektorem Parku Narodowego Gór Stołowych

b) uzyskanie pozwoleń wodnoprawnych na wszystkie ujęcia działające legalnie lub nielegalnie

c) stałe monitorowanie poboru wody z Parku Narodowego Gór Stołowych i regularne przesyłanie danych (półrocznych) do dyrekcji PNGS z zaznaczeniem ujęcia oraz ilości pobranej wody

d) wprowadzenie na terenie PNGS zakazu hodowli zwierząt oraz uprawy roślin obcych naturalnej przyrodzie terytorium parku i jego otuliny, a także obcych wieloletnim tradycjom rolniczym regionu

e) wprowadzenie na teren PNGS zakazu gromadzenia i stosowania w rolnictwie środków chemicznych

f) rozszerzenie na cały, znajdujący się w obrębie gminy, obszar PNGS obszaru ochrony uzdrowiskowej

g) ustalenie, że na terytorium PNGS, znajdującego się w obrębie gminy Lewin Kłodzki, minimalna wielkość gospodarstwa rolnego (któremu przysługuje tzw. siedlisko) nie powinna być mniejsza niż 10 ha

h) przeprowadzenie waloryzacji przyrodniczej otuliny PNGS

i) przy budownictwie na terenie otuliny przyjęcie zasady, że ścieki będą odprowadzane do przydomowych oczyszczalni ścieków lub kanalizacji miejskiej, ogrzewanie budynków będzie paliwami sprzyjającymi środowisku, tj. gaz, energia elektryczna, energia odtwarzalna, olej opałowy itp.

j) wszelkie prace budowlane, które wymagają pozowlenia budowlanego muszą być opiniowane przez PNGS na terenie otuliny Parku

k) przestrzeganie zasady ochrony krajobrazu naturalnego przy lokalizacji nowych inwestycji kubaturowych oraz liniowych.

W oparciu o nowelizacje ustawy o ochronie przyrody, która weszła w życie w marcu 2001 roku - można stwierdzić, że regulacje wymienione w lit. "h", "i" i "j", odnoszące się do otuliny, wykraczają poza kompetencje planu ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych.

Niewielki fragment gminy leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Góry Bystrzyckie i Orlickie (okolice Zielonego Ludowego, pomiędzy rozwidleniem dróg Lewin Kłodzki - Duszniki Zdrój i Lewin Kłodzki - Zieleniec oraz wschodnią granicą gminy). Obszar ten został utworzony Rozporządzeniem nr 18/98 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 17.12.1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Wałbrzyskiego Nr 34 poz. 259 z dnia 31.12.1998 r.), a jego granice zostały określone w załączniku do Rozporządzenia. Ogólne zasady zagospodarowania i wykorzystania terenów Obszaru Chronionego Krajobrazu zostały określone w Rozporządzeniu następująco:

1) Rozwój gospodarczy wszystkich dopuszczalnych na tym obszarze działalności pod warunkiem, że jest prowadzona prawidłowo i nie powoduje zachwiania równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych.

2) Zachowanie ciągłości historycznej w rozwoju sieci osadniczej oraz ochrona dóbr kultury poprzez realizację polityki polegającej na ochronie istniejących zasobów kulturowych i walorów krajobrazowych oraz harmonizowaniu a nimi współczesnej zabudowy.

Wymienione Rozporządzenie zakazuje na Obszarze Chronionego Krajobrazu:

1) Lokalizowania, rozbudowy i realizacji inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi oraz mogących pogorszyć jego stan w rozumieniu §§ 1 i 2 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 14.07.1998 r. w sprawie określania rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi, albo mogących pogorszyć stan środowiska oraz wymagań, jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko tych inwestycji, za wyjątkiem eksploatacji udokumentowanych złóż surowców mineralnych i inwestycji dla potrzeb lokalnych.

2) Realizacji działalności gospodarczej i takich form użytkowania terenu, które mogłyby zniszczyć lub zmienić w istotny sposób naturalny krajobraz.

3) Lokalizacji budownictwa letniskowego poza obszarami istniejących jednostek osadniczych oraz obszarami wyznaczonymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

4) Likwidacji zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych oraz wycinania drzew na gruntach leśnych, za wyjątkiem przypadków uzasadnionych potrzebami gospodarki rolnej i leśnej.

5) Wprowadzanie zmian stosunków wodnych mogących negatywnie wpłynąć na środowisko przyrodnicze.

6) Lokalizacji inwestycji związanych z wykorzystaniem lub unieszkodliwianiem odpadów, tj. składowisk, wylewisk, zakładów utylizacji i przeróbki odpadów przemysłowych i komunalnych, z wyjątkiem składowisk odpadów komunalnych na potrzeby komunalne.

Eksploatacja wód uznanych za lecznicze może być prowadzona na podstawie koncesji, poprzedzonej ustanowieniem obszaru i terenu górniczego. Koncesje wydane na eksploatację tych wód pochodzą sprzed wejścia w życie ustawy z dnia 4 lutego 1994 Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.) i z tego powodu nie określono w nich granic terenów górniczych, a jedynie granice obszarów górniczych.

Bardzo niewielki fragment obszaru gminy leży w zasięgu granic obszaru górniczego, wyznaczonego w decyzji Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6.01.1970 r. o utworzeniu obszaru górniczego "Duszniki Zdrój". W granicach tego terenu górniczego znajduje się skrawek terenu w okolicach wsi Zielone Ludowe (przylegający do granicy gminy w rejonie wzgórza 677,0) oraz skrawek terenu przy wschodniej granicy gminy w strefie sąsiadującej z granicą państwa.

Część północno-zachodnich terenów gminy leży w zasięgu granic obszaru górniczego, wyznaczonego w decyzji Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 9.05.1968 r. o utworzeniu obszaru górniczego "Kudowa" dla złoża wód leczniczych w Kudowie Zdroju (kopalina podstawowa). Granica obszaru górniczego wkracza na obszar gminy na północny zachód od Jerzykowic Wielkich, sięgając nieco na południe od zabudowy Dańczowa, następnie przecina zabudowę Jeleniowa po kotę 444,3 na zachód od linii kolejowej i dalej biegnie ku północno-zachodniej granicy gminy, osiągając ją kilkaset metrów na zachód od linii kolejowej. W Jeleniowie ujmowane są wody kwasowęglowe i szczawy wodorowęglanowo-wapniowo-sodowe żelaziste siarczkowe, które zostały uznane za lecznicze (kopalina pospolita) w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie złóż podziemnych zaliczonych do solanek, wód leczniczych i termalnych oraz złóż innych kopalin leczniczych, a także zaliczenia kopalin pospolitych z określonych złóż lub jednostek geologicznych do kopalin podstawowych (Dz. U. Nr 156, poz. 1815).

Obszary ochrony uzdrowiskowej "A", "B" i "C" uzdrowiska Kudowa Zdrój zawierają się w granicach administracyjnych tego miasta. Natomiast statut Uzdrowiska Duszniki Zdrój, ustanowiony uchwałą Rady Miejskiej w Dusznikach Zdroju nr 157/XXXIII/92 z dnia 29.12.1992 r. przesądził, że wschodnie fragmenty obrębu Kulin oraz Zielone Ludowe położone są w zasięgu granicy obszaru "C" ochrony uzdrowiska Duszniki Zdrój, a niewielki fragment obrębu Zielone Ludowe znalazł się w zasięgu strefy "B". Uchwała ta nie została jednak podjęta wspólnie z Radą Gminy Lewin Kłodzki, a więc formalnie na terenie gminy Lewin Kłodzki nie obowiązuje. Na podstawie przepisów art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca1966 r. o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym (Dz.U. Nr 23, poz. 150 z późn. zm.) zapisano w Statucie uzdrowiska Duszniki

Zdrój następujące czynności zastrzeżone w odniesieniu do całego uzdrowiska (a zatem także dla obszaru ochrony uzdrowiskowej "C"):

a) ustalanie decyzji w sprawach lokalizacji zakładów przemysłowych oraz ich rozbudowy i przebudowy obejmujących kubaturę większą niż 1000 m^3

b) budowa zbiorników wodnych o powierzchni większej od 1,0 ha

c) prowadzenie działalności mającej negatywny wpływ na lecznicze właściwości klimatu, walory fizjograficzne i krajobrazowe terenu oraz założenia urbanistyczne uzdrowiska

d) zmiana profilu leczniczego zakładu lecznictwa uzdrowiskowego

e) zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

f) sporządzanie założeń do opracowania planu urządzenia lasu

g) dokonywanie wyrębu drzew z wyjątkiem wyrębu przewidzianego planami urządzania lasu oraz z wyjątkiem drzew zasiedlonych przez owady (szkodniki wtórne), uschniętych oraz zagrażających życiu lub mieniu.

W odniesieniu do obszaru "B" (i "A") ochrony uzdrowiskowej do takich zastrzeżonych czynności zaliczono:

a) ustalenia decyzji w sprawach lokalizacji inwestycji szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi i inwestycji, których wykonanie mogłoby spowodować pogorszenie stanu środowiska, oraz ich rozbudowa i przebudowa

b) budowa zbiorników wodnych o powierzchni większej od 0,5 ha

c) uruchamianie zakładów uciążliwych dla otoczenia

d) uruchamianie punktów destrybucji nawozów sztucznych, produktów naftowych lub innych artykułów powodujących uciążliwe warunki

e) uruchamianie punktów skupu produktów rolnych lub innych artykułów powodujących uciążliwe warunki

f) prowadzenie hodowli zwierząt futerkowych i nierogacizny, uciążliwej dla otoczenia

g) zmiany w zakresie działania zakładów lecznictwa uzdrowiskowego oraz ustalanie terminów remontów unieruchamianjących ich działalność na czas ponad 48 godzin

h) uruchamianie pól biwakowych.

Wykonywanie czynności zastrzeżonych wymienionych w lit. a, e oraz f, w odniesieniu do ustaleń dla całego uzdrowiska (obszary "A", "B" i "C"), wymagają uzgodnienia przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, po uprzednim uzyskaniu opinii Naczelnego Lekarza Uzdrowiska. Wykonywanie pozostałych czynności wymaga uzgodnienia z Naczelnym Lekarzem Uzdrowiska.

Rada Gminy Lewin Kłodzki podjęła w dniu 24.05.2000 r. uchwałę nr XIX/151/00 w sprawie uznania za pomnik przyrody ożywionej pięciu drzew na północnym skraju zabudowy Taszowa: dwóch kasztanowców, dwóch jaworów oraz jesionu. We wspomnianej uchwale wprowadzono następujące zakazy w odniesieniu do tych chronionych obiektów:

1) wycinania, niszczenia i uszkadzania drzew

2) zrywania lub pozyskiwania pączków, kwiatów, owoców, liści, pędów, innych

elementów oraz ich części

3) nacinania, rycia napisów lub znaków

4) umieszczania na nich tablic oraz wszelkich innych znaków lub przedmiotów, nie związanych z ochroną przyrody

5) wchodzenia na drzewo

6) zmian stosunków wodnych mogących mieć wpływ na stan drzew

7) w promieniu nie mniejszym niż 15 m licząc od pnia drzewa i w zasięgu rzutu korony drzew:

a) wznoszenia, budowy lub rozbudowy jakichkolwiek obiektów budowlanych, urządzeń lub instalacji, a także prowadzenia prac ziemnych

b) zanieczyszczania terenu lub wód

c) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów

d) niszczenia gleby lub roślinności

8) wzniecania ognia.

Jednocześnie uchwała ta zobowiązuje użytkownika terenu, na którym znajduje się chroniony obiekt do utrzymania tego obiektu we właściwym stanie.

Istniejące na terenie gminy i w jej bezpośrednim sąsiedztwie ujęcia wody są zabezpieczane strefami ochrony bezpośredniej i pośredniej:

- dla ujęcia wód podziemnych "Darnków" (IMKA – samo ujęcie zlokalizowane jest na terenie gminy Kudowa Zdrój) wyznaczono strefę ochrony bezpośredniej na terenie działki 122/136 obręb Bukowina, oddział ochronny 136 obwodu ochronnego Jeleniów w Parku Narodowym Gór Stołowych (decyzja nr OŚR 6225-07/01 Starostwa Powiatowego w Kłodzku, z dnia 4.06.2001 r.); strefa ochrony pośredniej obejmuje źródliskowy fragment dorzecza Dańczówki, powyżej Darnkowa, w najbardziej na północ wysuniętej części gminy

- dla zbiornika wody pitnej "Dańczów" w Darnkowie ustalona zostały strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej (decyzja nr Oś.IV-6210/20/93 Urzędu Wojewódzkiego w Wałbrzychu, z dnia 5.05.1993 r.); strefa ochrony bezpośredniej obejmuje wąski pas gruntów przylegających do zbiornika; strefa ochrony pośredniej obejmuje zlewnię potoku Dańczówka po przekrój bezpośrednio poniżej zbiornika; tym samym, wyznaczona strefa ochrony pośredniej obejmuje swym zasięgiem także strefę ochrony pośredniej ujęcia wód podziemnych "Darnków"

- strefa ochrony bezpośredniej ujęć wody w Jeleniowie, eksploatowanych przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Kłodzku; obejmuje niewielką powierzchnię terenu bezpośrednio przyległego do ujęć.

Ograniczenia działalności w strefach ochronnych ujęć wody nakłada ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 115 poz. 1229, z późn. zm.), a w szczególności art. 60 tej ustawy.

Wszystkie kompleksy leśne na terenie gminy, stanowiące własność Skarbu Państwa, zostały uznane za lasy ochronne grupy I, o funkcji ekologiczno-ochronnej - na podstawie Decyzji

nr 8 Ministra Środowiska z dnia 19.07.2000 r. (DLOPiL.lp-0233-9/2000):

- lasy glebochronne i wodochronne, położone w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk, o powierzchni łącznej około 9 ha, w oddziałach 84, 99 i 391

- lasy stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej, wodochronne, położone w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk, o powierzchni łącznej około 66 ha, w oddziałach 128, 131 i 132

- lasy położone w strefach ochronnych wokół sanatoriów i uzdrowisk, wodochronne, w oddziałach 130, 133-139, 372-375 i 380.

Zasady gospodarowania na obszarach leśnych określa ustawa z dnia 28.09.1991 r. o lasach (Dz. U. Nr 101, poz. 444 z późn. zm.) i ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78 z późn. zm.), z zastosowaniem art. 9 pkt 2 i pkt 3 odnośnie lasów ochronnych.

Część gruntów rolniczych terenu gminy zakwalifikowana została do klas bonitacyjnych I-IV, objętych ochroną. Zasady gospodarowania gruntami rolniczymi i ich ochrony określa ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78 z późn. zm.). W szczególności w odniesieniu do przeznaczania gruntów stanowiących użytki rolne klas bonitacyjnych I-IV na cele nierolnicze i nieleśne mają zastosowanie przepisy art. 7 i 8 oraz art. 10-14.

Wysokie zagrożenie procesami erozyjnymi gruntów terenu gminy nakłada obowiązek honorowania przepisów zawartych w rozdz. 4 ustawy Ochrona gruntów rolnych i leśnych. Przepisy zawarte w artykułach tego rozdziału regulują także kwestie odnoszące się do gruntów położonych na obszarach szczególnej ochrony środowiska lub w strefach ochronnych.

Niemal cały obszar gminy położony jest w chronionej zlewni Łaby. Część obszaru gminy położona jest w zasięgu granic GZWP 341, określonego jako obszar najwyższej ochrony (ONO).

Istniejące na obszarze gminy korytarze ekologiczne rozumiane być powinny w sensie art. 2a pkt 2 ustawy z dnia 16.10.1991 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 99, poz. 1079 z późn. zm.). Korytarzami takimi są przede wszystkim doliny głównych cieków terenu gminy. Funkcję taką pełnią także ciągi terenów zalesionych. Szczególne znaczenie, zgodnie z literą wymienionej ustawy, mają korytarze łączące obszary prawnie chronione. Łącznikiem takim jest niewątpliwie zalesiona strefa Wzgórz Lewińskich, od Obszaru Chronionego Krajobrazu Gór Bystrzyckich i Orlickich w południowo-wschodniej części gminy po Park Narodowy Gór Stołowych.

Wśród zaleceń dla gminy Lewin Kłodzki, zawartych w operacie zagospodarowania przestrzennego Parku Narodowego Gór Stołowych, sugerowane jest wprowadzenie na terenach parkowych zakazu hodowli zwierząt futerkowych oraz uprawy roślin obcych naturalnej przyrodzie terytorium Parku i jego otuliny, a także obcych wieloletnim tradycjom rolniczym regionu. Sugerowane jest tam też wprowadzenie na terenie Parku zakazu gromadzenia i stosowania w rolnictwie środków chemicznych.

Według informacji Pracowni Naukowej Parku Narodowego Gór Stołowych na obszarze gminy występują elementy flory podlegające ochronie gatunkowej. Są wśród nich storczyki podkolan biały, gółka długoostrogowa, storczyk majowy, kruszczyk szerokolistny, storczyk bzowy (niezwykle cenny, wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin – występuje w rejonie Kulina i Gołaczowa), a także inne cenne i chronione gatunkowo: mieczyk dachówkowaty, lilia bulwkowata, lilia złotogłów, zimowit jesienny, pełnik europejski, ciemiężyca zielona, zerwa kulista, dziewięćsił bezłodygowy oraz bogate populacje śnieżycy wiosennej. Ze względu na nie zakończoną inwentaryzację przyrodniczą terenów gminy, szczegółowa lokalizacja, wraz z granicami występowania chronionych gatunków roślin nie jest w pełni znana. Na terenie gminy występują także elementy fauny podlegające ochronie gatunkowej, z których ważniejszymi są: bocian czarny (objęty ochroną ścisłą w oddziale 132, a ochroną częściową w oddziałach: 131, 128 c, d, n, o, p, r, s.) oraz żółw błotny.

5.5. Uwarunkowania wynikające z walorów i stanu środowiska przyrodniczego.

1) Budowa geologiczna obszaru gminy jest złożona i zróżnicowana, zawierając elementy składowe warunkujące występowanie wód mineralnych w Jeleniowie. Inne surowce mineralne nie są na terenie gminy aktualnie eksploatowane.

2) Spośród udokumentowanych i dotychczas nie eksploatowanych zasobów kopalin, większe znaczenie ekonomiczne może mieć czerwony granit złoża "Darnkowskie Wzgórza" (kopalina pospolita), w rejonie miejscowości Gołaczów. Ewentualna jego eksploatacja związana jest jednak z zagrożeniem wystąpienia negatywnych oddziaływań na zasoby wód mineralnych uzdrowiska Kudowa Zdrój. Złoże to znajduje się ponadto na obszarze otuliny Parku Narodowego Gór Stołowych oraz w strefie ochrony pośredniej ujęć powierzchniowych wody "Dańczów" na Potoku Kulińskim. Inną udokumentowaną, lecz nie eksploatowaną jeszcze kopaliną pospolitą (złożono wniosek o koncesje na wydobywanie kopaliny ze złoża) jest złoże łupków łyszczykowych „Jawornica" w rejonie miejscowości Jawornica.

3) Na obszarze gminy występuje fragment jednego z głównych zbiorników wód podziemnych wymagających szczególnej ochrony (GZWP 341), będący najzasobniejszą strukturą hydrogeologiczną.

4) Na niemal całym obszarze gminy zbiorniki użytkowych wód podziemnych są izolowane od wpływów z powierzchni terenu. Brak izolacji lub izolację częściową odnotowuje się przynajmniej w części zbiorników związanych z osadami rzecznymi den dolin oraz rzecznymi osadami terasowymi.

5) Zwykłe wody podziemne najważniejszych zbiorników użytkowych cechują się bardzo dobrą jakością i nie wymagają uzdatniania.

6) Rzeźba wykazuje silne zróżnicowanie - obok wysokiego udziału terenów o znacznych nachyleniach, znaczny odsetek powierzchni zajmują tereny o nachyleniach relatywnie niewielkich.

7) Kierunki przebiegu dolin wyznaczają główne osie dla zagospodarowania, a w

szczególności dla linii komunikacyjnych i części innej infrastruktury liniowej (zwłaszcza kolektorów ściekowych). Główną oś gminy stanowią połączone doliny Klikawy i Bystrej.

8) Krajobraz gminy jest atrakcyjny widokowo i stanowi jeden z jej ważnych walorów naturalnych. Jego cechy, w połączeniu z pozostałymi walorami przyrodniczymi (np. klimat, biosfera, wody zwykłe i mineralne itd.), predestynują obszar gminy do rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnych.

9) Klimat obszaru gminy należy w półroczu ciepłym do typu bardzo chłodnego i bardzo pochmurnego, a w półroczu chłodnym należy w przewadze do typu bardzo chłodnego i umiarkowanie słonecznego.

10) Warunki przewietrzania terenu są w ogólności dobre, z tendencjami do okresowego występowania warunków niesprzyjających przewietrzaniu den dolinnych.

11) Korzystniejsza dla zagospodarowania, południowa i południowo-wschodnia ekspozycja zboczy występuje w przewadze w części gminy leżącej na północ od osi dolin Klikawy i Bystrej.

12) Reżim odpływu cieków wskazuje na niską retencję zlewniową. Jest to przyczyną znacznego zagrożenia erozją i zalewem przez duże wezbrania.

13) Wezbrania cieków charakteryzuje krótki czas koncentracji oraz duża gwałtowność, co znacznie zmniejsza możliwości wczesnego ostrzegania i pogarsza skuteczność ochrony przeciwpowodziowej. Doświadczono tego podczas powodzi w 1998 r.

14) Wezbrania rzek (w tym powodziowe) cechuje znaczna siła niszcząca, z silną erozją i akumulacją rumoszu rzecznego także na obszarach zagospodarowanych.

15) Wysoka frekwencja krótkotrwałych wezbrań znacznie pogarsza dyspozycyjność zasobów wód powierzchniowych.

16) Potencjalne zasoby dyspozycyjne wód zwykłych zostały ocenione w przybliżeniu na około 1,7 mln m^3 rocznie lub 1,1 $dm^3km^{-2}s^{-1}$. Są one w praktyce silnie uzależnione od stanu jakości wód płynących, pogarszanego przez zrzuty ścieków i wód pościekowych.

17) W okresach wezbrań wody płynące są w zwiększonym stopniu obciążone zawiesinami mineralnymi i organicznymi, co technicznie komplikuje pozyskiwanie zasobów.

18) Większość gleb rolniczych należy do niskich klas bonitacyjnych (V-VI klasa). Gleby wyższych klas (I-IV) występują głównie na słabiej nachylonych powierzchniach w niższych odcinkach dolin Klikawy i Dańczówki (zwłaszcza w okolicach Jeleniowa).

19) Wśród kompleksów rolniczej przydatności gleb dominują mało wartościowe dla intensywnej produkcji rolnej (trwałe użytki zielone, górskie kompleksy owsiano-ziemniaczany i owsiano-pastewny).

20) W waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej tereny gminy lokowane są znacznie poniżej średniej krajowej (30,4 pkt, wobec średniej krajowej 66,6 pkt). Waloryzacja rolniczej produkcyjności gruntów ornych lokuje gminę wśród terenów o gorszych wskaźnikach.

21) Występujące na obszarze gminy anomalie geochemiczne są przyczyną wykrycia przez

ogólny zwiad geochemiczny wysokich zawartości arsenu w glebach, przekraczających wielkości graniczne przyjmowane dla gleb uprawnych oraz niektórych form zagospodarowania urbanistycznego.

22) Anomalie geochemiczne podłoża są przyczyną występowania w glebach podwyższonych zawartości niektórych metali ciężkich - jednak bez przekraczania wielkości tolerowalnych.

23) Dotychczas nie stwierdzono na obszarze gminy istotnego zagrożenia radiologicznego. Nie jest jednak do końca wyjaśnione zagrożenie ludności wynikające z występowania emanacji radu z podłoża (promieniotwórczy gaz - radon).

24) Na obszarze gminy występują elementy biosfery objęte prawną ochroną gatunkową lub obiektową (5 drzew - pomników przyrody) oraz gatunki rzadkie lub cenne. Brak jednak pełnego rozeznania pod tym względem, z powodu braku kompletnej inwentaryzacji przyrodniczej.

25) Doliny głównych cieków terenu gminy tworzą korytarze ekologiczne, poprzez które następuje wymiana gatunków pomiędzy poszczególnymi obszarami.

26) Monitorowanie stanu środowiska naturalnego terenu gminy ogranicza się do systematycznej kontroli stanu czystości wody płynącej w jednym punkcie kontrolnym (Dańczówka w Darnkowie) oraz kontroli sanitarnej wód ujmowanych dla celów komunalnych. Kilkukrotnie stwierdzono przekroczenie parametrów jakościowych wody w zbiorniku „Dańczów" w latach 1997-1999. Spowodowało to konieczność okresowego jego wyłączania z eksploatacji.

27) Przyjąć należy, że odcinki źródliskowe cieków (powyżej stref zasiedlonych) cechuje wysoka jakość wody. Jakość wody na nierozpoznanych pod tym względem odcinkach zasiedlonych może być w wielu przypadkach także wysoka ze względu na nikłe zaludnienie dużych połaci gminy (wysoka koncentracja ludności w głównych miejscowościach: Lewinie Kłodzkim i Jeleniowie) oraz niską aktywność rolnictwa. Nie wyklucza to możliwości okresowego pogarszania jakości wody cieków poniżej stref zasiedlonych, wskutek zanieczyszczania ściekami bytowo-gospodarczymi.

28) Główne zagrożenia jakości wód płynących związane są z niecałkowicie uregulowaną gospodarką ściekową.

29) Główne zagrożenia stanu jakości płytkich wód podziemnych związane są ze stanem sanitarnym terenu i infiltracją zanieczyszczeń, a także z warunkami użytkowania i sposobem likwidacji gospodarczych studni kopanych.

30) Jakość wód podziemnych głębszych horyzontów nie jest w istotnym stopniu zagrożona, wskutek ich izolowania od powierzchni.

31) Główne zagrożenia stanu sanitarnego powietrza atmosferycznego związane są z lokalną emisją niską oraz z zanieczyszczeniami napływającymi spoza terenu gminy (w tym także transgranicznie, z terenu Republiki Czeskiej i jeszcze dalej położonych obszarów).

32) Główne zagrożenia gleb są związane z ich podatnością na erozję naturogeniczną, a w szczególności - uprawową.

33) Nadzwyczajne zagrożenia środowiska związane są głównie z ruchem pojazdów (zwłaszcza ciężarowych z ładunkiem substancji szkodliwych środowiskowo) na drodze nr 8. Istotnym zagrożeniem nadzwyczajnym dla jakości wód płynących Klikawy jest możliwość uszkodzenia obiektów komunalnej oczyszczalni ścieków Lewina Kłodzkiego (zwłaszcza w warunkach zaistnienia powodzi). Mniej prawdopodobnym jest wystąpieniem istotnego zagrożenia nadzwyczajnego z innych przyczyn.

34) Plan ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych (PNGS), w odniesieniu do obszaru parku w granicach gminy Lewin Kłodzki, nakazuje m.in.:

a) oznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy stref ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody, uzgodnionych z Dyrektorem Parku Narodowego Gór Stołowych

b) uzyskanie pozwoleń wodnoprawnych na wszystkie ujęcia działające legalnie lub nielegalnie

c) stałe monitorowanie poboru wody z Parku Narodowego Gór Stołowych i regularne przesyłanie danych (półrocznych) do dyrekcji PNGS z zaznaczeniem ujęcia oraz ilości pobranej wody

d) wprowadzenie na terenie PNGS zakazu hodowli zwierząt oraz uprawy roślin obcych naturalnej przyrodzie terytorium parku i jego otuliny, a także obcych wieloletnim tradycjom rolniczym regionu

e) wprowadzenie na teren PNGS zakazu gromadzenia i stosowania w rolnictwie środków chemicznych

f) rozszerzenie na cały, znajdujący się w obrębie gminy, obszar PNGS obszaru ochrony uzdrowiskowej

g) ustalenie, że na terytorium PNGS, znajdującego się w obrębie gminy Lewin Kłodzki, minimalna wielkość gospodarstwa rolnego (któremu przysługuje tzw. siedlisko) nie powinna być mniejsza niż 10 ha

h) przeprowadzenie waloryzacji przyrodniczej otuliny PNGS

i) przy budownictwie na terenie otuliny przyjęcie zasady, że ścieki będą odprowadzane do przydomowych oczyszczalni ścieków lub kanalizacji miejskiej, ogrzewanie budynków będzie paliwami sprzyjającymi środowisku, tj. gaz, energia elektryczna, energia odtwarzalna, olej opałowy itp.

j) wszelkie prace budowlane, które wymagają pozowlenia budowlanego muszą być opiniowane przez PNGS na terenie otuliny Parku

k) przestrzeganie zasady ochrony krajobrazu naturalnego przy lokalizacji nowych inwestycji kubaturowych oraz liniowych.

W oparciu o nowelizacje ustawy o ochronie przyrody, która weszła w życie w marcu 2001 roku - można stwierdzić, że regulacje wymienione w lit. "h", "i" i "j", odnoszące się do otuliny, wykraczają poza kompetencje planu ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych.

35) Znaczne obszary gminy podlegają obszarowej ochronie także na podstawie innych przepisów. Są to tereny: Park Narodowy Gór Stołowych i jego otulina, Obszar Chronionego Krajobrazu Gór Orlickich i Bystrzyckich, wchodzące na obszar gminy fragmenty obszarów górniczych ("Kudowa" i "Duszniki Zdrój"), wyznaczone strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej terenów ujęć wody, a także leżący w granicach gminy fragment terenu GZWP 341. Na obszarach tych obowiązują ograniczenia dla gospodarowania, wynikające z przepisów prawa ogólnego lub z zapisów w dokumentach prawnych dotyczących danego obszaru. W przypadku właściwie przeprowadzonej procedury uchwalania statutu uzdrowiska Duszniki Zdrój, także fragment obszarów uzdrowiskowych "B" i "C" tego uzdrowiska.

Rozdział 6. ŚRODOWISKO KULTUROWE.

6.1. Uwagi ogólne.

Gmina Lewin Kłodzki posiada szczegółowo opracowane studium środowiska kulturowego ("Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki, woj. wałbrzyskie", Wrocław 1998 r.). Opracowanie to przedstawia obszerną historię całej gminy i poszczególnych wsi, charakterystykę historycznej ewolucji sfery społeczno-gospodarczej oraz układów przestrzennych (osadniczych). Zawiera też pełny wykaz wszystkich obiektów o walorach kulturowych, w tym wpisanych do rejestru zabytków, oraz stref ochrony konserwatorskiej i krajobrazu. Ponadto omawiane "Studium..." określa wymogi dotyczące zasad postępowania z poszczególnymi kategoriami obiektów i stref ochrony konserwatorskiej i krajobrazu. W związku z niniejszym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki zrezygnowano z omawiania historii gminy i charakterystyki jej środowiska kulturowego. Istotne uwarunkowania wynikające z walorów środowiska kulturowego i krajobrazu (zidentyfikowane i określone w "Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki") zostały natomiast wprowadzone do rysunku Studium pt.: "Uwarunkowania rozwoju przestrzennego" (*i wymienione dalej w rozdz. 6.2*) oraz uwzględnione w kierunkach rozwoju przestrzennego (rysunek Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego"), przy czym dokonano tam weryfikacji zasięgów strefy "K" ochrony krajobrazu oraz strefy "E" ochrony ekspozycji (*patrz dalej rozdz. 17.1 pkt 10).*

6.2. Uwarunkowania wynikające z ochrony środowiska kulturowego i wizualnego.

1) Szczegółowe zasady postępowania i zagospodarowania w odniesieniu do stref ochrony środowiska kulturowego i krajobrazu oraz w odniesieniu do chronionych obiektów kulturowych (zabytków architektury, zespołów zabytkowych i stanowisk archeologicznych) określono w opracowaniu "Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki, woj. wałbrzyskie". Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego, Wrocław 1998 r. Studium to powinno być każdorazowo (na równi ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki) uwzględniane przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, z zastrzeżeniem rozdz. 17.1 pkt 10 niniejszego Studium.

2) Na obszarze gminy wymienione strefy "A" ścisłej ochrony konserwatorskiej, które znajdują się w Jeleniowie, Lewinie Kłodzkim (w tym w Lasku Miejskim) oraz w obrębie Zielone Ludowe (ruiny zamku Homole).

3) Na obszarze gminy wyznaczono strefy "B" ochrony konserwatorskiej, które znajdują się w Gołaczowie, Jeleniowie i Lewinie Kłodzkim.

4) Na obszarze gminy wyznaczono strefy "K" ochrony krajobrazu kulturowego, które znajdują się w Dańczowie, Darnkowie, Gołaczowie, Jarkowie, Jawornicy, Jeleniowie, Jetrzykowicach Małych, Jerzykowicach Wielkich, Krzyżanowie, Kulinie, Lewinie Kłodzkim,

Taszowie i w Zielonym Ludowym. Strefy te łączą się, tworząc trzy kompleksy:

- w północnej części gminy, w dolinie Dańczówki i jej dopływów (Dańczów, Darnków, Kociołek, Gołaczów z Żyznowem, Kulin Kłodzki

- w dolinie górnego odcinka Klikawy (Jawornica z Jaworniczką i Zimnymi Wodami

- w dolinie dolnego odcinka Klikawy i jego dopływów (Jarków, Jeleniów, Krzyżanów i Lewin Kłodzki z Laskiem Miejskim).

5) Na obszarze gminy wyznaczono strefy "E" ochrony ekspozycji, które znajdują sie w Jarkowie (stok wzniesienia opadający w kierunku Lewina Kłodzkiego), w Lewinie Kłodzkim (z drogi Duszniki Zdrój - Kudowa Zdrój, sprzed schroniska przy ul. Śnieżnej, w kierunku starego miasta), pomiędzy Taszowem a Kotłem (z drogi ku czeskim Górom Orlickim).

6) Na obszarze gminy wyznaczono strefę "W" ochrony archeologicznej dla terenu ruin zamku Homole.

7) Na obszarze gminy wyznaczono strefy "OW" obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce: Dańczów, Darnków, Gołaczów, Jarków, Jawornica, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, Jerzykowice Małe, Krzyżanów, Kulin, Lewin Kłodzki i Taszów.

8) Na obszarze gminy zidentyfikowano trzy stanowiska archeologiczne o określonej lokalizacji:

- w Jeleniowie (stanowisko nr 3/8 - ślad osadnictwa; średniowiecze)

- w Jerzykowicach Wielkich (stanowisko nr 1/9 - ślad osadnictwa; średniowiecze)

- we wsi Zielone Ludowe - Zamek Homole (stanowisko nr 1/2 - zamek; XIII-XIV w.)

oraz dwa stanowiska bez określonej lokalizacji:

- w Jeleniowie (stanowisko nr 1/6 - bez określonej funkcji; średniowiecze)

- w Jeleniowie (stanowisko nr 2/7 - bez określonej funkcji; średniowiecze).

9) Na obszarze gminy zidentyfikowano 172 obiekty i zespoły zabytkowe, z których do rejestru zabytków budownictwa i architektury wpisano 7 obiektów *(orientacyjną lokalizację obiektów wpisanych do rejestru zabytków przedstawiono na rysunku Studium pt.: "Uwarunkowania rozwoju przestrzennego" za pomocą numerów umieszczonych w nawiasach)*:

- kościół p.w. św. Michała Archanioła (stanowiący część zespołu kościelnego) w Lewinie Kłodzkim (nr 1)

- ratusz miejski (obecnie kamienica mieszkalna) w rynku w Lewinie Kłodzkim (nr 2)

- dom mieszkalny w Lewinie Kłodzkim, ul. Chopina 4 (nr 3)

- pałac z parkiem (stanowiące część zabytkowego zespołu pałacowego) w Jeleniowie (nr 4)

- kościół filialny p.w. św. Trójcy w Jeleniowie (nr 5)

- dzwonnica alarmowa w Dańczowie (nr 6)

- ruiny zamku Homole (nr 7).

Najwięcej obiektów i zespołów zabytków architektury i budownictwa znajduje się w Lewinie Kłodzkim - dawnym ośrodku miejskim (80 obiektów i zespołów), w Jeleniowie (38 obiektów i zespołów), Gołaczowie (13 obiektów), Jarkowie (10 obiektów), Dańczowie (7 obiektów).

W gminie znajdują się następujące zespoły zabytkowe:

- zespół pałacowy (11 obiektów zabytkowych, w tym 2 wpisane do rejestru zabytków) w Jeleniowie
- zespół kościelny (2 obiekty, w tym kościół wpisany do rejestru zabytków) w Lewinie Kłodzkim
- plebania i zagroda (4 obiekty, w tym ogrodzenia) w Lewinie Kłodzkim
- zespół dworca kolejowego z pocz. XX w. (4 obiekty) w Lewinie Kłodzkim.

10) W historycznym rozwoju obszaru gminy i jej układów osadniczych nawarstwiły się wpływy trzech kultur - czeskiej (najstarszej i najdłużej trwającej), niemieckiej i polskiej (najnowszej), które ukształtowały dzisiejsze walory środowiska kulturowego.

DZIAŁ II.
UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Rozdział 7. DEMOGRAFIA.

7.1. Cechy biologiczne populacji.

Gmina Lewin Kłodzki ze swoimi 2.108 mieszkańcami (koniec 2000 r.) należy do najmniejszych pod względem zaludnienia gmin Dolnego Śląska. Mniej ludności liczy tylko gmina Platerówka (powiat lubiński), którą zamieszkuje 1.747 mieszkańców (M). Zajmując 0,26% powierzchni całego województwa i 3,2% powierzchni powiatu kłodzkiego, gmina obejmuje odpowiednio 0,05% ogólnej populacji województwa oraz 1,17% populacji powiatu. Średnia gęstość zaludnienia, wynosząca 40,4 M/km^2, jest znacznie niższa niż w województwie dolnośląskim ogółem (149,3 M/km^2) oraz niższa niż w powiecie (107,7 M/km^2).

W przeszłości obszar dzisiejszej gminy Lewin Kłodzki był co najmniej dwukrotnie gęściej zaludniony. W XIX wieku liczba ludności przekraczała 5 tys. Z początkiem XX wieku obszar ten zaczął się wyludniać, co było charakterystyczne dla wielu rejonów górskich (zwłaszcza dla miejscowości wyżej położonych). Na kilka lat przed wybuchem II wojny światowej liczba ludności, w obecnych granicach gminy, wynosiła około 4 tys., a ośrodka gminnego około 1,1 tys. Po wojnie, w wyniku osadnictwa polskiego opuszczane przez Niemców miejscowości gminy zaczęły się szybko zaludniać; liczba ludności wzrastała jeszcze w latach 70., ale stan zaludnienia sprzed wojny nie został osiągnięty (np. w 1970 r. gmina liczyła niespełna 2,7 tys. mieszkańców, czyli była mniejsza o prawie 32% niż w 1933 r.).

Od czasu ponownego utworzenia gminy liczba ludności wykazuje sukcesywny spadek; w okresie 1992-2000 liczba ta zmniejszyła się o 86 osób, tj. o 3,9%. Nie jest to zjawisko wyjątkowe, gdyż cechuje obecnie większość populacji miast i gmin kraju (nie wyłączając wielkich miast - najprężniejszych ośrodków gospodarczych kraju). Ośrodek powiatowy - miasto Kłodzko - zmniejszyło w tym samym okresie swoje zaludnienie o 2,1%, a pobliskie Duszniki Zdrój o ponad 3,1%. Tylko miasto Kudowa Zdrój odnotowało w latach 1992-2000 wzrost zaludnienia o 2,2%. Ten ostatni przypadek należy raczej do wyjątkowych.

W analizowanym okresie, tj. od odłączenia terenów gminy Lewin Kłodzki od gminy Kudowa Zdrój, jedynie w 1995 roku odnotowano w tej gminie pewien przyrost zaludnienia. Ta niewielka (i jak dotąd jedyna) oscylacja na generalnie opadającej krzywej ruchu liczebności populacji potwierdza tylko fakt wejścia populacji gminy w fazę stabilizacji. Według teorii cyklu rozwoju demograficznego jest to faza trzecia i ostatnia. O tej "dojrzałej" fazie świadczy też zarówno niska stopa urodzeń, jak i niski wskaźnik śmiertelności oraz stopa przyrostu naturalnego oscylująca wokół wartości zerowej, z przewagą (w poszczególnych latach) stopy ujemnej. Jednakże o ogólnym spadku zaludnienia gminy bardziej decydowało ujemne saldo migracji. Jedynie w roku 1997 odnotowano niewielkie dodatnie saldo migracji.

Zgodnie z długofalowymi prognozami demograficznymi Głównego Urzędu Statystycznego (GUS-u), faza stabilizacji będzie już trwałą cechą rozwoju także w gminie Lewin Kłodzki. Liczba ludności nadal będzie wykazywała niewielki spadek, z ewentualnymi wzrostami w niektórych

latach ("drobne" oscylacje). W uproszczeniu można przyjąć (dla potrzeb niniejszego Studium - z pewną "rezerwą") perspektywiczną liczbę ludności gminy na 2.200 M, pod warunkiem, że w wyniku długo utrzymującej się stagnacji gospodarczej nie nastąpi większy odpływ ludności. Byłby to proces niepożądany, oprócz bowiem depopulacji obszaru spowodowałby zmiany w strukturze miejscowej populacji, niekorzystne tak pod względem biologicznym, jak i z ekonomicznego punktu widzenia. Odpływa bowiem głównie ludność mobilna (18-44 lat), a więc w wieku rozrodczym oraz najbardziej przedsiębiorcza.

Z fazą stabilizacji wzrostu zaludnienia wiąże się nieuchronnie proces starzenia się populacji. Niezależnie od okresowych "odmłodzeń" (np. w latach 1997 i 2000), proces starzenia wyraźnie zaznaczał się już w ostatnim okresie analizowanych lat (Tabela nr 7.2). Obecnie strukturę wieku populacji gminy Lewin Kłodzki można zdecydowanie już zaliczyć do regresywnej. Demografowie za populację regresywną uznają taką, w której udział grupy ludności w wieku poniżej 15 lat nie przekracza 25%, a w wieku 65 lat i więcej przekracza 10%. Ludność gminy jest też wyraźnie starsza od przeciętnej populacji całego województwa, a także powiatu. Wyraża się to głównie większym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym, przy zbliżonym udziale grupy ludności w wieku przedprodukcyjnym. W okresie perspektywicznym proces starzenia się populacji postępować będzie nadal, a do roku 2020 udział grupy ludności w wieku poprodukcyjnym może przekroczyć 20%. W pierwszym okresie następować będzie jednak wzrost ludności w wieku produkcyjnym, co może pogłębić problemy bezrobocia.

Ze starą strukturą wieku wiąże się pośrednio wysoki wskaźnik feminizacji populacji (WF), chociaż wykazuje ona pewną zmienność w poszczególnych latach (w analizowanym okresie WF zmieniał się w przedziale 113-122). Przewaga kobiet (tak jak wszędzie) zaznacza się w grupie ludności starszej - powyżej 40 roku życia i rośnie wraz ze wzrostem klasy wieku. Kobiety bowiem żyją przeciętnie dłużej od mężczyzn o około 10 lat. Z kolei w najmłodczych grupach wiekowych notuje się (biologicznie uwarunkowaną) przewagę płci męskiej, gdyż rodzi się więcej chłopców.

Tabela nr 7.1. Składniki ruchu liczebności populacji.

Wyszczególnienie	gmina 1992 r.	gmina 1994 r.	gmina 1995 r.	gmina 1997 r.	gmina 1999 r.	1999 r. wojew.	1999 r. powiat	gmina 2000* r.
Liczba ludności	2 184	2 158	2 162	2 149	2 111			2 108
Wskaźnik feminizacji populacji	114	117	118	121	122			13,4
Liczba małżeństw	16	-	7	6	9			-
Wskaźnik urodzeń	12,8	-	12,5	9,3	7,6	8,9	8,8	10,0
Wskaźnik zgonów	8,2	-	13,9	7,9	10,9	9,8	10,5	15,7
Przyrost naturalny (w liczbach bezwzględnych)	10	-	- 3	3	- 7			- 12
Stopa przyrostu naturalnego (N)	4,6	5,9	- 1,4	1,4	- 3,3	- 1,0	- 1,6	- 5,7
Saldo migracji (wskaźnik na 1000 M)	- 36	- (- 5,9)	-	- 6 (2,8)	- 14 (- 6,5)			- 25 (- 11,9)

* Dane pozyskane w Urzędzie Gminy; dane w pozostałych kolumnach - według roczników statystycznych WUS.
"-" brak danych.

Tabela nr 7.2. Biologiczna i funkcjonalna struktura wieku populacji.

Grupa wiekowa	1994 r.	1995 r.	1997 r.	1999 r.	województwo 1999 r.	powiat 1999 r.	2000* r.
0 < 15 lat	22,0	-	21,2	18,9	18,0	17,9	
przedprodukcyjna	26,4	25,7	25,9	23,4	23,2	23,2	24,4
produkcyjna	57,3	57,9	57,6	59,3	62,1	61,0	60,2
poprodukcyjna	16,3	16,4	16,6	17,3	14,7	15,8	15,4
> 60 lat	-	-	17,9	-	-	-	-
> 65 lat	-	-	14,5	-	-	16,0	-

"-" brak danych
* Dane pozyskane w Urzędzie Gminy; dane w pozostałych kolumnach - według roczników statystycznych GUS.

7.2. Cechy społeczne populacji.

O cechach społecznych populacji decyduje przede wszystkim jej struktura zawodowa, a ta z kolei wynika ze struktury gospodarczej gminy. Dostępne informacje statystyczne (i ich układ w publikowanych rocznikach) nie pozwala na szczegółowe określenie struktury zatrudnienia, a tym bardziej struktury zawodowej ludności. Ta ostatnia musiałaby być ujawniona przy spisie powszechnym.

Pośrednio można stwierdzić, że największy udział ma ludność związana z zatrudnieniem w różnego rodzaju usługach (w tym związanych z turystyką) oraz w rolnictwie. W przemyśle i budownictwie zatrudnionych jest zaledwie kilkanaście osób (18 osób w 1999 r.), w stosunku do porównywanego roku 1992 liczba ta spadła o kilka osób (28 zatrudnionych w 1992 r.). Względnie niski jest poziom wykształcenia lokalnej społeczności, co wiąże się częściowo ze strukturą gospodarczą gminy. Wykształceniem wyższym legitymowało się zaledwie 1,6% populacji powyżej 18 roku życia. Udział osób z wykształceniem średnim wynosił 15%, a technicznym - 20%, natomiast aż ponad 63% populacji powyżej 18 roku życia zakończyło swoją edukację na poziomie szkoły podstawowej (1999 r. - dane wg "Strategii rozwoju gminy Lewin Kłodzki 1999-2000"). Są to więc wskaźniki niskie, niższe niż przeciętne dla województwa i kraju (nie mówiąc już o Europie).

Tak jak w całym regionie, plagą społeczną jest szczególnie wysokie bezrobocie. Liczba bezrobotnych wynosiła w poszczególnych latach 220-290 osób, czyli 18-23% grupy ludności w wieku produkcyjnym. Rzeczywista stopa bezrobocia była więc jeszcze większa. Podobnie jak w całym kraju, stopa bezrobocia wzrastała od początku lat 90-tych osiągając apogeum w 1994 r., po czym zaznaczyła sie tendencja spadkowa. w 1997 r. udział bezrobotnych w grupie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 18,1%, ale potem wskaźnik ten zaczął ponownie wzrastać i w 2000 r. osiągnął już 21,6% (275 osób bezrobotnych).

W analizowanym okresie bezrobocie kształtowało się (w wybranych latach) następująco:

1992 r. - 275 osób (22,3% populacji w wieku produkcyjnym)
1994 r. - 285 osób (23,0% populacji w wieku produkcyjnym)
1995 r. - 275 osób (22,1% populacji w wieku produkcyjnym)
1997 r. - 224 osób (18,1% populacji w wieku produkcyjnym)
2000 r. - 275 osób (21,6% populacji w wieku produkcyjnym), rzeczywista stopa bezrobocia jest jeszcze wyższa i szacuje się ja obecnie na około 30%.

Wśród bezrobotnych przewagę mają mężczyźni (kobiety stanowią około 45% ogółu bezrobotnych). Jest to zjawisko odmienne od powszechnie obserwowanego. Należy dodatkowo zaznaczyć, że kobiety stanowią większą część populacji w wieku produkcyjnym. Tak więc odsetek bezrobotnych wśród kobiet jest znacząco niższy niż wśród mężczyzn.

Gmina Lewin Kłodzki należy do gmin o najwyższej stopie bezrobocia, która przeciętnie niemal dwukrotnie przekracza średnie wartości dla byłego województwa wałbrzyskiego (także wysokie w porównaniu z przeciętnymi wartościami krajowymi).

7.3. Uwarunkowania wynikające z procesów demograficznych.

1) Populacja gminy, licząca **2.108 mieszkańców,** osiągnęła już ostatnią fazę pełnego cyklu demograficznego - **fazę stabilizacji.** Od czasu utworzenia gminy notuje się powolny, ale stały spadek wielkości zaludnienia (2.194 mieszkańców w 1992 r.).

2) Na fazę stabilizacji wskazuje także znikoma (w ostatnich latach przeważnie ujemna) stopa przyrostu naturalnego oraz, typowy dla tej końcowej fazy cyklu demograficznego, charakter składników przyrostu naturalnego, tj. zarówno niska stopa urodzeń, jak i niska stopa śmiertelności [według koncepcji przemian demograficznych (demographic transition) Warren S. Thompsona (1925 r.) i Franka W. Notesteina (1945 r.)][1].

3) O ujemnym wzroście liczebności populacji gminy, o którym mowa w pkt 1, w jeszcze większym stopniu niż nikły przyrost naturalny decyduje przeważnie (w większości lat) ujemne saldo migracji. Utrzymanie się, a tym bardziej zdynamizowanie tego procesu, może stanowić poważne zagrożenie dla przebiegu naturalnych procesów demograficznych, a pośrednio dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Odpływa bowiem głównie ludność w wieku rozrodczym i mobilnym (18-44 lat).

4) W strukturze płci populacji gminy silnie zaznacza się dominacja kobiet; wskaźnik feminizacji wykazuje zmienność roczną w przedziale 113-122.

5) Pod względem struktury wieku populacja gminy ma już charakter **regresywny**; udział grupy ludności w wieku poniżej 15 lat nie przekracza 19%, a grupy ludności w wieku 65 i więcej - przekroczył już 15%.

6) W dalszym rozwoju przewiduje się postępujące starzenie się populacji gminy; w najbliższych latach głównie w wyniku wzrostu udziału grupy ludności w wieku produkcyjnym (ale przede wszystkim ludności niemobilnej, tj. powyżej 44 lat), a w dalszej perspektywie czasowej, grupy ludności poprodukcyjnej.

7) Cechy lokalnej społeczności wynikają z rolniczego charakteru gminy oraz dużego (i rosnącego) zatrudnienia w sektorze usługowym. Populacja o takim charakterze odznacza się zazwyczaj większą przedsiębiorczością i elastycznością (ale także mobilnością) niż populacje zdominowane przez robotników wielkoprzemysłowych. Negatywną cechą jest jednak relatywnie niski poziom wykształcenia lokalnej społeczności (m.in. tylko 1,6% populacji w wieku powyżej 18 roku życia posiada wyższe wykształcenie i równocześnie ponad 63% tej populacji legitymuje się wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym).

8) Najpoważniejszym problemem społecznym gminy jest wysokie bezrobocie; stopa bezrobocia należy tu do najwyższych w regionie i w kraju; w 2000 r. było 275 osób bezrobotnych, co stanowiło 21,6% populacji w wieku produkcyjnym. Dłuższe utrzymanie się tego zjawiska może

[1]Richard T. Schafer. 1983. Sociologg. Wester Illinois University.

potęgować niekorzystne procesy, o których mowa w pkt 3.

9) Uwzględniając cechy, zjawiska i procesy demograficzne, o których mowa w pkt 1, 2, 3, 5 i 6, oraz długofalowe prognozy demograficzne opracowane przez WUS (m.in. dla powiatów), **przyjmuje się perspektywiczną wielkość zaludnienia gminy (z założoną "rezerwą") na 2.200 mieszkańców.**

Rozdział 8. MIESZKALNICTWO.

8.1. Dotychczasowy rozwój zasobów mieszkaniowych. Standardy mieszkaniowe.

Charakterystykę zasobów i warunków mieszkaniowych całej gminy Lewin Kłodzki przedstawia Tabela nr 8.1. Gmina odznacza się wyraźnie wyższymi wartościami wskaźników zagęszczenia mieszkań (tj. liczby osób przypadających na mieszkanie) oraz zagęszczenia izb (osób na izbę) od przeciętnych wartości dla województwa i powiatu. Jest to typowe dla obszarów wiejskich. Równocześnie jednak relatywnie niski jest wskaźnik powierzchni użytkowej przypadający na jednego mieszkańca, zbliżony do przeciętnych wartości wojewódzkich i powiatowych. Także przeciętna wielkość mieszkania nie jest znacząco większa niż wielkość przeciętnego mieszkania w województwie i powiecie. Z reguły wskaźniki powierzchniowe są na obszarach wiejskich wyższe. Tym samym standardy mieszkaniowe gminy Lewin Kłodzki należy uznać ogólnie za niezbyt korzystne.

Nietypowy dla obszarów wiejskich jest także duży udział własności gminnej w zasobach mieszkaniowych gminy Lewin Kłodzki. Według informacji uzyskanej w Urzędzie Gminy do gminy należy około 16% liczby mieszkań (103 mieszkania w 2000 r.); 12,3% powierzchni mieszkaniowej (4.954 m^2 w 2000 r.). Zestawienie tych dwóch wartości (udziałów) wskazuje na przewagę małych mieszkań w zasobach gminnych - 48,1 m^2 (przy średniej wielkości 62,9 m^2 powierzchni użytkowej (p.u.) - Tabela nr 8.1). W ostatnich latach jednak następował dynamicznie proces prywatyzacji mieszkań (5.898 m^2 p.u. już zostało wykupionych od gminy). Jeszcze w 1994 r. 45,4% liczby mieszkań było własnością gminy: 36,8% liczby izb oraz 33,9% powierzchni użytkowej.

Znikomą dynamikę wskazywał natomiast fizyczny przyrost zasobów mieszkaniowych, co wiązało się z zastojem budownictwa mieszkaniowego (w tym indywidualnego) w ostatnich latach *(porównaj wiersze 10-12 oraz kolumnę 9 w Tabeli nr 8.1)*. Pewna (ale raczej niewielka) poprawa standardów zagęszczenia mieszkań nastąpiła więc głównie w wyniku sukcesywnego spadku zaludnienia gminy, a nie w rezultacie rozwoju budownictwa mieszkaniowego.

W gminie zdecydowanie przeważają małe budynki mieszkalne, głównie o charakterze domów jednorodzinnych. Na jeden dom przypada zaledwie 2,13 mieszkania. Tak jak wszędzie, liczba osób w mieszkaniach (liczba zamieszkałych osób) jest nieco niższa od ogólnej liczby mieszkańców gminy (*wiersz 1 w Tabeli nr 8.1*). W liczbę zamieszkałych osób gminy Lewin Kłodzki wlicza się 9 osób z klasztoru Sióstr Elżbietanek oraz 15 osób służby granicznej.

Tereny pod zabudową mieszkaniową (i towarzyszącą) zajmują łącznie 78 ha. Stanowi to 1,8% powierzchni ogólnej obszaru gminy, 23,6% terenów zabudowanych (wraz z komunikacją) oraz 66,7% terenów osadniczych. Wskaźnik intensywności zabudowy mieszkaniowej jest więc bardzo niski i wynosi szacunkowo i=0,07 (brutto).

Tabela 8.1. Charakterystyka zasobów mieszkaniowych i dynamiki ich przyrostu

Lp.	Wyszczególnienie		1992 r.	1994 r.	1997 r.	1999 r.	1999 r.		2000* r.	Przyrost zasobów w okresie 1992-99 (1992=100)
							województwo	powiat		
1.	Liczba osób w mieszkaniach (liczba mieszkańców gminy)		2 185 (2 134)	2 149 (2 158)	2 149 (2 149)	2 109 (2 111)			2 104 (2 108)	96,3
Zasoby:										
2.	Liczba mieszkań		634	635	636	639			537	100,8
3.	Liczba izb		2 093	2 099	2 102	2 113				101,0
4.	Powierzchnia użytkowa mieszkań (m^2)		39 867	39 973	40 034	40 217			32 478	100,9
Standardy:										
5.	Liczba osób/mieszkanie		3,45	3,38	3,38	3,30	3,14	3,12		
6.	Liczba osób/izbę		1,04	1,02	1,02	1,00	0,90	0,95		
7.	Powierzchnia użytkowa (m^2) na osobę		19,2	18,6	18,6	19,1	19,3	19,1		
8.	Przeciętna wielkość mieszkania	izb	3,30	3,30	3,31	3,31	3,47	3,28		
9.		m^2	62,9	62,9	62,9	62,9	60,8	59,5		
Roczny przyrost zasobów mieszkaniowych:										

Lp.	Wyszczególnienie	1992 r.	1994 r.	1997 r.	1999 r.	1999 r.		2000* r.	Przyrost zasobów w okresie 1992-99 (1992=100)
						województwo	powiat		
10.	Liczba mieszkań	1	1	1	0				
11.	Liczba izb	5	6	7	0				
12.	Powierzchnia użytkowa (m^2)	98	106	122	0				

8.2. Uwarunkowania wynikające z potrzeby wzrostu zasobów mieszkaniowych przy założonej poprawie standardów mieszkaniowych.

1) Przyjęte założenia:

a) perspektywiczna liczba mieszkańcow gminy - **2.200** *(według rozdz. 7.3 pkt* 9)

b) przeciętna wielkość gospodarstwa domowego - 2,8 osoby; 1 gospodarstwo domowe = 1 mieszkanie

c) standard powierzchniowy - 30 m^2 p.u./1 mieszkańca

d) wskaźnik intensywności zabudowy mieszkaniowej brutto i = 0,1

e) powierzchnia ogólna = 1,3 x powierzchnia użytkowa.

2) Rozwój zasobów i terenów mieszkaniowych:

a) przyrost liczby mieszkań - **150**

2.200 : 2,8 osoby/mieszkanie = 786 mieszkań

786 mieszkań - 639 mieszkań (istniejące zasoby) □ *150 mieszkań*

b) przyrost powierzchni użytkowej - **25.800 m^2**

(2.200 M x 30 m^2/M) - 40.217 m^2 *(istniejące zasoby)* 25.800 m^2 p.u. = 33.540 m^2 powierzchni ogólnej

c) szacunkowy przyrost nowych terenów mieszkaniowych - **33,5 ha**

Dla uzyskania założonych standardów oraz powyżej obliczonych przyrostów zasobów mieszkaniowych i terenów niezbędna będzie budowa mieszkań (głównie domów jednorodzinnych) znacząco większych od dotychczasowych; przeciętna wielkość nowego mieszkania (domu) wynosić powinna powyżej 170 m^2 p.u.

Rozdział 9. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.

9.1. Administracja, bezpieczeństwo publiczne i łączność.

Administrację lokalną reprezentuje Urząd Gminy w Lewinie Kłodzkim. W budynku tego Urzędu mieści się również Biblioteka Publiczna. W tym budynku znajduje się również Ochotnicza Straż Pożarna i Komenda Policji. Administrację państwową reprezentuje straż graniczna we wsi Kocioł oraz siedziba leśnictwa w Lewinie Kłodzkim. W Jeleniowie znajduje się natomiast siedziba Obwodu Ochronnego Parku Narodowego Gór Stołowych (w budynku leśniczówki). Gmina obsługiwana jest przez jeden Urząd Pocztowy, znajdujący się w Lewinie Kłodzkim.

9.2. Usługi socjalne.

Do usług socjalnych zaliczono tu takie aktywności i obiekty, które są utrzymywane - w całości lub w większej części - ze środków budżetowych (gminnych i państwowych). Są to więc usługi oświaty, zdrowia i opieki społecznej, kultury oraz sportu i rekreacji. W ostatnich latach, po zmianach ustrojowych państwa, obserwuje się także rozwój prywatnej inicjatywy i komercjalizację usług omawianego typu (prywatne szkoły, przychodnie, wypożyczalnie kaset video itp.). Jednakże w podstawowym zakresie - usługi takie, nawet przy daleko posuniętej liberalizacji państwa, powinny być świadczone w oparciu o środki budżetowe.

Rozwój i utrzymanie w miarę "pełnego" zakresu oraz odpowiedniej jakości usług socjalnych jest jednak w gminie Lewin Kłodzki utrudnione i kosztowne. Wynika to przede wszystkim z nikłego potencjału ludnościowego oraz z rzadkiego zaludnienia i rozproszenia osadnictwa. Niekorzystny wpływ mają także słabe wewnętrzne powiązania komunikacyjne. Te same powody mogą zniechęcać również sektor prywatny do podejmowania komercyjnej działalności omawianego typu. Przypomnieć tu należy dodatkowo o konkurencyjnym oddziaływaniu pobliskich ośrodków miejskich - o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej, m.in. ze względu na pełnione funkcje turystyczno-uzdrowiskowe o znaczeniu międzynarodowym *(patrz także rozdział 13.1)*.

Podobnie jak w całym kraju, obserwuje się w gminie Lewin Kłodzki postępującą redukcję usług socjalnych w ostatnich latach. Między innymi, w zakresie usług oświaty zlikwidowano filię szkoły podstawowej w Jeleniowie (obiekt przeznaczony został do prywatyzacji oraz adaptacji na cele mieszkaniowe). Jeszcze wcześniej przestała działać mała placówka szkolna w Dańczowie. Obecnie gmina dysponuje 6-klasową szkołą podstawową i gimnazjum, które wraz z oddziałami przedszkolnymi (w tym tzw. "zerówką") tworzą Zespół Szkolno-Przedszkolny im. "Na Bursztynowym Szlaku", zlokalizowany przy ul. Kościelnej w gminnej wsi Lewin Kłodzki. Zespół dysponuje 9 izbami lekcyjnymi, salą audiowizualną, świetlicą, salami komputerowymi, biblioteką (2 pomieszczenia, w tym czytelnia; 6065 woluminów), dwoma pomieszczeniami przedszkolnymi, gabinetem medycznym, stołówką z kuchnią (w ajencji), pomieszczeniami socjalno-administracyjnymi. Zasięg obsługi obejmuje prawie całą gminę. Innych obiektów oświatowych w

gminie nie ma.

W porównaniu z minionym okresem sieć placówek szkolnych została istotnie zredukowana, ograniczona tylko do jednego "scentralizowanego" obiektu. Pogorszyła się więc dostępność (odległości dojścia/dojazdu) do szkoły. Jednakże, biorąc pod uwagę charakter osadnictwa gminy, potencjał demograficzny i procesy demograficzne, względy ekonomiczne oraz konieczność podniesienia poziomu nauczania, obecnie rozwiązanie - polegające na funkcjonowaniu jednej, ale w pełni wyposażonej placówki szkolnej - należy uznać za optymalne. Nie będzie więc powrotu do tworzenia rozproszonych filii szkolnych (np. obejmujących najmłodsze klasy). I tak nie rozwiązało by to problemu dostępności, gdyż przy tak rozproszonym osadnictwie zawsze pewna część dzieci miała by utrudniony dostęp do szkoły.

Działalność kulturalna ogranicza się do biblioteki publicznej (znajdującej się w budynku Urzędu Gminy), świetlicy przy szkole w Lewinie Kłodzkim oraz Klubu Rolnika w Jeleniowie. Planuje się budowę klubu w Jeleniowie. Niegdyś w ośrodku gminnym funkcjonowało kino "Violetta", lecz podobnie jak w wielu małych ośrodkach kraju, zaprzestało swojej działalności.

Zmniejszyły się gminne zbiory biblioteczne - z 13,8 tys. woluminów w 1992 r. do 10,6 tys. woluminów w 2000 r. Czytelnictwo w gminie jest słabo rozwinięte. Ze zbiorów biblioteki publicznej w ciągu 1999 r. skorzystało jedynie 362 czytelników, a na jednego czytelnika przypadało 16,5 wol., podczas gdy średnio w województwie dolnośląskim 21,8 wol., a w powiecie kłodzkim 22,3 wol. Nie musi to jednak świadczyć o niskim poziomie czytelnictwa w gminie w ogólności i o niewielkich potrzebach lokalnej społeczności w tym zakresie. Na małe zainteresowanie miejscowymi zbiorami bibliotecznymi wpływać bowiem może ich niezbyt szeroki asortyment i tym samym mała atrakcyjność ofert. Działalność ta powinna być jednak nie tylko utrzymana, ale rozwijana i wzbogacana (jako elementarne świadczenie socjalne w zakresie kultury). Działalność biblioteczna gminy mogłaby też być poszerzona o wypożyczenia płyt i kaset video, w szczególności z ambitniejszą produkcją. Warto też rozważyć możliwość współpracy z większymi bibliotekami w najbliższych miastach (np. w zakresie gromadzenia i udostępniania wspólnych zbiorów).

W zakresie **ochrony zdrowia** większość usług świadczona jest poza gminą, głównie z Kudowie Zdroju. W Dusznikach Zdroju znajduje się najbliższy szpital. W gminie przyjmuje jedynie lekarz w robocze dni tygodnia. W miejscowości Lewin Kłodzki znajduje się filia Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej "Esculap", mająca siedzibę w Kudowie Zdroju przy ul. Słonecznej 13 (filia dysponuje internistą, pediatrą i ginekologiem). Ponadto działa tu jedna (na całą gminę) apteka.

Gmina jest stosunkowo dobrze wyposażona w **obiekty sportowo-rekreacyjne.** Na obszarze gminy znajdują się następujące obiekty tego typu:

* basen kąpielowy (powstały już przed wojną, a w ostatnich latach wyremontowany) -

zajmujący teren o powierzchni 0,86 ha

* zalew rekreacyjny - zajmujący teren o powierzchni 6,13 ha; trzystawowy, o łącznej powierzchni 5,62 ha

* hala sportowa - obiekt o wymiarach 36 x 18 m na terenie o powierzchni 1,0 ha.

Powyższe obiekty, w szczególności kąpieliskowe, służą także turystom odwiedzającym gminę. Pełnią więc częściowo również funkcje zewnętrzne (obok obsługi miejscowych mieszkańców, czyli pełnienia funkcji wewnętrznych). To względnie korzystne wyposażenie takiej małej gminy w obiekty sportowo-rekreacyjne wynika więc z wysokiej atrakcyjności przyrodniczo-krajobrazowej obszaru i pewnego znaczenia ruchu turystycznego w jej gospodarce *(patrz także rozdział 12.3).*

W przeszłości, na obszarze dzisiejszej gminy (znacznie bardziej zaludnionej) działało więcej instytucji o charakterze publicznym i to nie tylko w Lewinie Kłodzkim, które wówczas było miastem. Na przykład szkoły znajdowały sie w takich miejscowościach, jak: Jeleniów, Gołaczów, Jawornica, Taszów, Zielone Ludowe i Zimne Wody. W Lewinie Kłodzkim znajdował się szpital, a także Dom Opieki Społeczej i łaźnia miejska. W miarę wyludniania się terytorium gminy zanikały publiczne obiekty usługowe.

9.3. Obiekty sakralne i cmentarze.

Wieś Kulin należy do parafii rzymsko-katolickiej przy kościele p.w. św. Piotra i Pawła w Dusznikach Zdroju. Pozostała część gminy należy do parafii rzymsko-katolickiej przy kościele p.w. św. Michała Archanioła w Lewinie Kłodzkim. Do parafii tej należą - poza wymienionym kościołem w Lewinie Kłodzkim:

- kościół filialny p.w. św. Trójcy w Jeleniowie
- kościół pomocniczy p.w. św. Jana Nepomucena w Lasku Miejskim
- kaplica św. Jadwigi Królowej w Taszowie
- kaplica (nie użytkowana) w Jawornicy.

W gminie działa również ośrodek wyznaniowy - Związek Buddyjski KHORDONG w Polsce, który dysponuje nieruchomościami w Darnkowie (działki nr: 53-56, 57/2, 58 i 59/2).

Przy kościele p.w. św. Michała Archanioła znajduje się cmentarz parafialny (jedyny w gminie). Jest on już w znacznym stopniu wypełniony. Może jednak funkcjonować jeszcze przez szereg lat, pod warunkiem wprowadzenia pochówków urnowych lub wykorzystywania do nowych pochówków starych grobów. Można też przedłużyć żywotność cmentarza poprzez powiększenie jego terenów (włączenie gruntów sąsiadujących).

9.4. Uwarunkowania wynikające z założonego rozwoju infrastruktury społecznej.

1) Rozwój aktywności w zakresie usług socjalnych natrafia w gminie na istotne ograniczenia wynikające z niewielkiego zaludnienia, rzadkiego i rozproszonego osadnictwa oraz konkurencji sąsiadujących ośrodków miejskich (Kudowa Zdrój i Duszniki Zdrój) w obsłudze mieszkańców gminy.

2) W ostatnich latach obserwuje się w gminie (podobnie jak w całym kraju) zmniejszenie świadczonych usług socjalnych oraz zanik obiektów infrastruktury społecznej. Przyczyny tego zjawiska tkwią nie tylko w uwarunkowaniach ekonomicznych (szczupłość budżetu gminy), ale również w procesach demograficznych (starzenie sie populacji) oraz w zmianach obyczajowości i zachowań kulturowych lokalnej społeczności.

3) Wyposażenie gminy Lewin Kłodzki w obiekty infrastruktury społecznej jest więc obecnie (w związku z uwarunkowaniami wymienionymi w pkt 1 i 2), skromne i ogranicza się do:

- Zespołu Szkolno-Przedszkolnego (dobrze wyposażonego), który obsługuje mieszkańców gminy w zakresie podstawowych usług oświaty (przedszkole, szkoła podstawowa i gimnazjum, świetlica, biblioteka szkolna, szkolny gabinet medyczny)
- Klubu Rolnika w Jeleniowie
- biblioteki publicznej (10,6 tys. woluminów, z tendencją spadkową)
- jednego lekarza oraz jednej apteki; usługi zdrowia uzupełnia filia niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej "Esculap" z Kudowy Zdroju (internista, pediatra i ginekolog); znaczna część usług ochrony zdrowia i opieki społecznej świadczona jest poza gminą (najbliższy szpital znajduje się w Dusznikach Zdroju).

4) Stosunkowo dobrze gmina wyposażona jest w obiekty sportowo-rekreacyjne, co wiąże się z jej turystycznym charakterem funkcjonalnym; w gminie znajduje się m.in. basen kąpielowy, zespół stawów rekreacyjnych z zapleczem, hala sportowa.

5) W dalszym rozwoju infrastruktury społecznej będzie się dążyć przede wszystkim do utrzymania istniejącego wyposażenia i podwyższenia jego jakości oraz jakości świadczonych usług (w szczególności zespołu szkolnego oraz biblioteki publicznej). Zakłada się wzrost jakościowy i ilościowy obiektów i urządzeń sportowo-rekreacyjnych (m.in. dla poszerzenia i utrzymania walorów turystycznych gminy), z czym będzie się wiązać określone zapotrzebowanie na nowe tereny.

6) Na obszarze gminy funkcjonuje jeden cmentarz przy kościele p.w. św. Michała Archanioła w Lewinie Kłodzkim, który jest już w znacznym stopniu wypełniony. Jego dalsze wykorzystywanie można przedłużyć poprzez wprowadzenie pochówków urnowych, wykorzystanie starych grobów do nowych pochowków tradycyjnych lub też poprzez włączenie (dodanie) gruntów sąsiadujących.

Rozdział 10. GOSPODARKA - BAZA EKONOMICZNA GMINY.

10.1. Dotychczasowa struktura gospodarki.

Pod względem profilu gospodarczego dzisiejszą gminę Lewin Kłodzki określa się jako gminę rolniczo-turystyczną. Udział rolnictwa (podatku rolnego) w strukturze dochodów własnych gminy jest jednak znikomy - nie osiąga nawet 0,5%; największy udział mają podatki od nieruchomości (około 20%) oraz podatki od osób fizycznych (14,5% - dane z 1999 r.). Z rolnictwa utrzymuje się jednak znacząca część mieszkańców gminy - 288 osób (z własnego gospodarstwa rolnego). Należy jednak zaznaczyć, że tylko 5 indywidualnych gospodarstw rolnych stanowi jedyne źródło dochodu dla ich właścicieli. Pozostali właściciele gospodarstw rolnych (i członkowie rodzin) utrzymują się także z innych pozarolniczych źródeł dochodów. Zbyt małe gospodarstwa, przy niezbyt korzystnych walorach produkcyjnych przestrzeni rolniczej, nie są w stanie utrzymać na przyzwoitym poziomie rolniczych rodzin. Także w przeszłości rolnictwo nie mogło wyżywić mieszkańców dziesiejszej gminy Lewin Kłodzki, tym bardziej, że liczebność ówczesnej populacji była dużo większa niż obecnie - w XIX w. przeszło dwukrotnie rozdz. 7.1.1).

W XVIII w., a przede wszystkim w XIX w., profil gospodarki dzisiejszego terytorium gminy był bardziej zróżnicowany niż obecnie. Podstawę bazy ekonomicznej stanowiło chałupnictwo, zwłaszcza tkactwo lniane (płóciennicze), którego początki sięgają XVI w., oraz handel płótnem. Najwięcej rodzinnych warsztatów tkackich koncentrowało się w ówczesnym mieście Lewin Kłodzki, gdzie już pod koniec XVIII w. było 156 tkaczy dysponujących 186 krosnami (1787 r.). Jednakże ręczne krosna stukały także w chałupniczych warsztatach niemal wszystkich wsi gminy, podobnie zresztą jak całych Sudetów. Na przykład w Gołaczowie około połowy XIX w. były 42 krosna płócienniczе, w Jarkowicach 23 krosna, w Jawornicy 49 krosien, w Zimnych Wodach 22 krosna, w Krzyżanowicach 82 krosna itd. *(zobacz: „Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki, woj. wałbrzyskie, tom II").* Pojawiły się też tkackie warsztaty chałupnicze, które jako półproduktu do swojej produkcji wykorzystywały importowaną przędzę bawełnianą, np. w Kuklinie były 22 krosna bawełniane. Wskazuje to na proces odrywania się miejscowej gospodarki od lokalnego zaplecza surowcowego. Był to zresztą proces powszechny w całym regionie sudeckim.

Tkactwo lewińskie nie przekształciło się jednak w fabryczny przemysł tkacki, jak to miało miejsce w innych chałupniczych ośrodkach sudeckich. Rewolucja przemysłowa, która objęła Sudety w XIX w. i przyniosła ze sobą charakterystyczne fabryki włókiennicze (bazujące głównie na bawełnie) przyczyniła się do upadku wielu chałupniczych warsztatów, gdyż nie były one w stanie konkurować z tańszymi wyrobami przemysłowymi. Na przykład na początku XIX w. w mieście Lewin Kłodzki liczba krosien płóciennicznych spadła do 63, a bawełnianych do 10 (1816 r.). Później jednak chałupnictwo tkackie się podniosło i ożywiło (około połowy XIX w. było już 200 krosien lnianych i bawełnianych w mieście Lewin Kłodzki). Rozwijał się handel płótnem (18 kupców uprawiających handel hurtowy) oraz powstawały różne branże drobnego przemysłu, m.in.

fabryka czekolady i szeroko znana w świecie szlifiernia kryształów w mieście Lewin Kłodzki. Działały też młyny, browary, gorzelnie, tartaki, farbiarnie, magle, przędzalnie (w tym bawełniane). Wreszcie od XIX w. rozwija się - zapoczątkowana już w końcu XVIII w. - turystyka, w związku z którą powstawały karczmy oraz gospody i zajazdy z pokojami gościnnymi.

Przedstawiona powyżej charakterystyka struktury gospodarczej gminy Lewin Kłodzki w przeszłości pokazuje, że podstawę bazy ekonomicznej stanowiły drobne i dość zróżnicowane aktywności gospodarcze. Zwłaszcza rodzinne warsztaty chałupnicze, pomimo okresowych kryzysów na rynku, dawały utrzymanie na niezłym poziomie znacznej części ówczesnych mieszkańców. Po drugiej wojnie światowej, w wyniku zmiany przynależności państwowej, a przede wszystkim ustroju społeczno-gospodarczego, lansującego wielkie uspołecznione przedsiębiorstwa i tępiącego wszelkie przejawy gospodarki indywidualnej, nie doszło do odrodzenia drobnej i średniej przedsiębiorczości. Dzisiaj, jak wiadomo, te właśnie formy aktywności gospodarczej są postrzegane jako podstawa rozwoju społeczno-gospodarczego i uwzględnione w wielu opracowaniach strategicznych gmin, regionów, a nawet całego kraju. Warto tu dodać, że rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości, zwłaszcza racjonalnie wykorzystujące miejscowe walory i zasoby - przyrodnicze, społeczne, kulturowe, krajobrazowe itp. - jest uznawany za jeden z ważnych priorytetów zrównoważonego rozwoju (*sustainable developement*[2]).

Tymczasem jeszcze dzisiaj, pomimo od szeregu już lat trwającego sprzyjającego klimatu politycznego (kształtowanego jeszcze przed zasadniczymi zmianami ustrojowymi państwa w 1989 r.), drobna i średnia wytwórczość ma charakter szczątkowy i wykazuje słabą dynamikę wzrostu. Łączną liczbę podmiotów gospodarczych określa się na 143 (1999 r.). Z tego wprawdzie tylko 6 podmiotów należy do sektora publicznego (a 137 do prywatnego), ale zatrudnia on ponad połowę aktywnych zawodowo mieszkańców. Podmioty gospodarcze sektora prywatnego, to bardzo rozdrobnione, często jednoosobowe przedsiębiorstwa (prawie 90% podmiotów stanowią osoby fizyczne), uprawiające różne formy aktywności gospodarczej - materialnej i niematerialnej. Głównie są to usługi handlowe.

Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Lewin Kłodzki nie zmienia się istotnie w poszczególnych latach. Marazm w rozwoju gospodarczym potwierdza wysokie bezrobocie *(patrz rozdz. 7.2)*. Pomimo tego gmina notuje względnie wysokie dochody swojego budżetu. Pod względem wielkości dochodu budżetu w przeliczeniu na jednego mieszkańca (1815 zł w 1999 r.), gmina Lewin Kłodzki zajmuje 7 miejsce wśród gmin wiejskich całego Dolnego Śląska. Pod tym względem wyprzedza też znacznie ośrodek powiatowy Kłodzko (1324 zł/M) oraz pobliski kurort Kudowę Zdrój (1300 zł/M), znajduje się natomiast za Dusznikami Zdrój (2046 zł/M). Ta wysoka pozycja gminy pod względem wskaźnika dochodów budżetu *per capita* nie świadczy jednak o jej szczególnej zamożności. Wynika ona bowiem w znacznej części z nienajlepszej kondycji

[2]Sybrand P. Tjallingii. 1995. Ecopolis. An Ecological Approad to Urban Planning. Strategies and Guidline for Forestry and Nature Research. Wageningen (Holland)'

ekonomicznej całego regionu (lub nawet kraju). Ponadto obecnie dochody gminy są częściowo oparte na sprzedaży skomunalizowanych byłych gruntów państwowych. To źródło dochodów może się jednak po pewnym czasie skończyć.

Gmina Lewin Kłodzki ma opracowaną Strategię rozwoju na okres 1999-2006 (Strategia rozwoju gminy Lewin Kłodzki 1999-2006 r., Rada Gminy Lewin Kłodzki '99). Zgodnie z tym dokumentem, w przyszłym rozwoju podtrzymuje się dotychczas ukształtowany rolniczo-turystyczny kierunek gospodarki. Kierunek ten określony został też we wcześniej podjętej uchwale nowo utworzonej Rady Gminy (1999 r.); podkreślono przy tym możliwości rozwoju agroturystyki. W obu wymienionych dokumentach strategiczno-gospodarczych stosunkowo niewiele uwagi poświęcono drobnej i średniej przedsiębiorczości, nie związanej z rolnictwem i turystyką. Problem ten znalazł natomiast odzwierciedlenie w innych przyjętych dokumentach o charakterze międzynarodowym. Gmina Lewin Kłodzki podpisała bilateralne umowy o wzajemnej współpracy i partnerstwie z gminami:

- Oleśnica v Orlickych horách w Republice Czeskiej (z 1996 r.)
- Bystré v Orlickych horách w Republice Czeskiej (z 1996 r.)

W art. 4 obu powyższych umów wymienia się wymianę i współpracę w dziedzinie gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem ***małej i średniej przedsiębiorczości.***

- Redange we Francji (z 1997 r.).

Szerszy rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości (w tym w wyniku współpracy międzynarodowej) jest szczególnie ważny dla poszerzenia ubogiego obecnie rynku pracy, a więc w ograniczeniu bezrobocia. Sama turystyka, a tym bardziej rolnictwo (raczej ekstensywne), nie będą bowiem w stanie zapewnić wystarczającej ilości miejsc pracy. Można tu więc mówić niejako o powrocie do przedwojennego (i wcześniejszego - XIX-wiecznego) modelu gospodarczego gminy, w którym indywidualne warsztaty rzemieślnicze i zakłady usługowe stanowiły podstawę utrzymania większości mieszkańcow. Na drodze do powrotu do takiego pożądanego modelu rozwoju gospodarczego stoją jednak poważne bariery. Nie wynikają one jednak ze szczególnych cech środowiska przyrodniczego gminy oraz ukształtowanego układu funkcjonalno-przestrzennego. Bariery te są natomiast natury psycho-społecznej i wynikają przede wszystkim z niskiego poziomu wykształcenia miejscowej populacji *(patrz rozdz. 7.2)*. Korzystna jest natomiast struktura wieku, ludność w wieku postmobilnym (powyżej 44 lat) jest jeszcze niemal dwukrotnie mniej liczebna niż mobilna część grupy ludności w wieku produkcyjnym. Należy się jednak liczyć z postępującym wzrostem udziału ludności niemobilnej, którą cechuje bierność ekonomiczna i mniejsza skłonność nie tylko do podejmowania działalności gospodarczej na własną rękę, ale w ogóle do zmiany zawodu.

10.2. Rolnictwo i leśnictwo.

Przestrzeń rolnicza zajmuje 45,5% obszaru gminy *(patrz rozdz. 13.2)*. Odznacza się niskimi walorami produkcyjnymi *(patrz rozdz. 5.1.7)*, które umożliwiają rozwój raczej

ekstensywnych form produkcji. Wśród gruntów użytkowanych rolniczo dominują trwałe użytki zielone (prawie 70% przestrzeni rolniczej - *patrz rozdz. 13.2*), warunkując zwierzęcy kierunek produkcji, przede wszystkim chów bydła rogatego, owiec i gęsi. Jednak obecnie niski jest wskaźnik obsady zwierząt hodowlanych na 100 ha użytków rolnych (w przypadku bydła rogatego około 25 sztuk/100 ha - niemal o połowę niższy niż średnio w kraju). Według spisu rolnego z 1996 r. w gminie Lewin Kłodzki hodowano zaledwie 600 sztuk bydła rogatego (z tego 210 sztuk stanowiły krowy), owiec niecałe 90 sztuk (prawie tyle samo co kóz), 62 konie, około 1740 sztuk drobiu (w tym ponad 1500 kur i tylko 33 gęsi). Hodowla trzody chlewnej odgrywa marginesową rolę - niecałe 50 sztuk. Całość hodowanych zwierząt przypada na rolnictwo indywidualne. Rolnictwo uspołecznione, w tym PGR, upadło. W latach 90. w związku z trudnymi uwarunkowaniami ekonomicznymi związanymi z odradzającą się gospodarką wolnorynkową, zmniejszyła się produkcja także w prywatnym sektorze rolnictwa, w tym produkcji zwierzęcej. Świadczy o tym - ujawniony podczas spisu rolnego - niepełny stopień wykorzystania budynków gospodarskich (obór, stajni, chlewni, stodół itp.). Znaczne są też areały odłogów *(brak danych nie pozwala na określenie skali zjawiska odłogowania użytków rolnych w gminie, w tym pastwisk; dla powiatu kłodzkiego szacuje się, że prawie 23% użytków rolnych stanowią ugory; wskaźnik ten dla całej Polski wynosi niecałe 13% - wg "Rolnictwo w powiecie kłodzkim" Starostwo Powiatowe w Kłodzku, dokument na XVIII Sesję Rady Powiatu Kłodzkiego w dniu 29.11.2000 r.).*

Średnia wielkość indywidualnego lewińskiego gospodarstwa rolnego wynosi około 13 ha. Jest więc wyższa niż dla powiatu kłodzkiego (9,7 ha) i tym bardziej krajowego (7,4 ha). Wiąże się to jednak ze wspomnianą na początku niską produktywnością przestrzeni rolniczej. Towarowość gospodarstw rolnych jest więc niewielka, podobnie jak w całym powiecie kłodzkim. Zdecydowana większość gospodarstw produkuje na potrzeby własne lub wręcz zaniechała jakiejkolwiek produkcji rolniczej (łącznie około 70% gospodarstw).

Obecne trudności w rolnictwie należy traktować jako przejściowe. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej gmina może z powodzeniem konkurować głównie dzięki wyższej - ekologicznej i smakowej - jakości swoich produktów, wytworzonych w ekstensywnych i "bliskich naturze" formach produkcji, oczywiście pod warunkiem odpowiedniego podwyższenia standardów higienicznych. Stosownie do uwarunkowań przyrodniczych, a także ukształtowanej tradycji, najodpowiedniejszym kierunkiem produkcji rolniczej powinien pozostać chów bydła rogatego. Uprawy gruntów ornych powinny stanowić przede wszystkim uzupełnienie bazy paszowej dla miejscowej hodowli, chociaż pewne szczególne rodzaje produkcji roślinnej mogą być utrzymane, a nawet rozwijane. Przykładem może być duża plantacja aronii w południowo-zachodniej części gminy (obręb Jarków).

Najbardziej opłacalną formą hodowli może tu być w najbliższych latach półintensywny opas z jednym sezonem pastwiskowym lub ekstensywny opas z dwoma sezonami pastwiskowymi. Te formy hodowli nie wymagają większych nakładów inwestycyjnych. Z kierunków hodowli bydła bardziej ekonomicznie "bezpieczny" i znacznie mniej kapitało - i pracochłonny jest kierunek

mięsny, zwłaszcza w kontekście przyszłej integracji z Unia Europejską. Kierunek mleczny jest wprawdzie bardziej opłacalny, ale na produkcję mleka Unia może wprowadzić ograniczone kwoty. Z kolei Unia stosuje dopłaty do hodowli mięsnej (dopłaty do tzw. krów mamek), a obecnie państwo subsydiuje właśnie ten kierunek produkcji *(patrz "Rolnictwo w powiecie kłodzkim" Starostwo Powiatowe w Kłodzku, 2000 r.)*. Mówiąc o preferencjach dla pastwiskowej hodowli bydła (głównie mięsnego) nie można też nie wspomnieć o pozytywnym wpływie takiej formy hodowli na walory krajobrazowe gminy. Dominacja mięsnego kierunku hodowli bydła nie musi oznaczać całkowitego zaniechania produkcji mlecznej i wytwarzania miejscowych przetworów mlecznych (np. w gospodarstwach agroturystycznych). Zgodnie ze strategią rozwoju rolnictwa powiatu kłodzkiego, należy wspierać tych gospodarzy, którzy zechcą utrzymać mleczny kierunek hodowli.

W gminie Lewin Kłodzki dotychczas nie rozwinęły się na większą skalę przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą produkcji rolnej lub przetwórstwem miejscowych produktów rolnych. Działa jedynie warsztat ślusarski, który zajmuje się również naprawą sprzętu rolniczego oraz mała prywatna wytwórnia nawozów wapniowo-magnezowych. W oparciu o miejscowe rolnictwo i w związku z ruchem turystycznym mogłyby powstać (tak jak to było dawniej) drobne przetwórnie płodów rolnych, produkujące na skalę rzemieślniczą, np. miejscowe "specjały". Drobne przetwórstwo płodów rolnych może być też prowadzone w ramach przyszłych gospodarstw agroturystycznych.

Rozwój drobnej przedsiębiorczości związanej z otoczeniem rolnictwa może mieć istotne znaczenie dla stworzenia nowych miejsc pracy w gminie. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że nawet przy znacznym wzroście produkcji rolniczej (np. w wyniku pożądanego tu podwyższenia obsady zwierząt hodowlanych na 100 ha użytków rolnych, co najmniej do poziomu średniej krajowej) zatrudnienie związane z tą produkcją powinno znacząco się zmniejszyć. Już obecnie gospodarstwa rolne dysponują nadwyżkami siły roboczej.

Gmina Lewin Kłodzki należy do obszaru o wysokim stopniu zalesienia (prawie 47% terytorium gminy - *patrz rozdz. 5.2 i 13.2)*. Zdecydowana większość powierzchni zalesionej (ponad 88%) należy do Państwowego Gospodarstwa Leśnego. Gospodarka leśna nie ma więc istotnego związku z gospodarką gminy. Stwarza też niewiele miejsc pracy dla miejscowej ludności. Duża część obszarów zalesionych znajduje się ponadto w zasięgu obszarów chronionych (park narodowy, park krajobrazowy, otuliny parków - *patrz rozdz. 5.4)*, co ogranicza rozmiary eksploatacji gospodarczej lasów. W gminie powstało jednak kilka drobnych przedsiębiorstw, które mają bezpośredni lub pośredni (a ściślej - potencjalny) związek z przestrzenią i gospodarką leśną. Wymienić tu można m.in. takie aktywności, jak: zrywka drewna (Jeleniów), usługi stolarskie (Jeleniów, Lewin Kłodzki), handel drewnem i tarcicą (Dańczów), usługi leśne (Jeleniów, Jawornica, Dańczów), produkcja mebli na miarę.

Część lasów stanowi własność gminy lub prywatną *(patrz rozdz. 11.1)*. Powierzchnia

lasów prywatnych może w przyszłości wzrosnąć w wyniku zalesienia gruntów marginalnych. Niezależnie od tego rozległa przestrzeń leśna - często państwowa, czy też komunalna lub prywatna - już obecnie stanowi istotne zaplecze surowcowe, które w większym niż dotychczas stopniu powinno być wykorzystywane dla aktywizacji drobnej działalności gospodarczej (zgodnie z zasadą racjonalnego wykorzystywania miejscowych walorów i zasobów w rozwoju gospodarczym gminy; zasada zrównoważonego rozwoju).

10.3 Turystyka.

Turystyka stanowi drugi po rolnictwie podstawowy sektor bazy ekonomicznej gminy. Jej tradycje sięgają XVIII w., chociaż do drugiej wojny światowej nie doszło do ukształtowania się znaczącego ośrodka turystyczno-wypoczynkowego. Obecnie podstawę bazy noclegowej tworzą ośrodki wypoczynkowe o łącznej liczbie 478 miejsc. Spośród sześciu ośrodków wypoczynkowych o różnej wielkości (od 37 do 175 miejsc), cztery znajdują się w miesjcowości Lewin Kłodzki (391 miejsc), a dwa pozostałe w Dańczowie (40 miejsc) i Gołaczowie (47 miejsc).

Bazę noclegową uzupełnia schronisko młodzieżowe w Gołaczowie, dysponujące 47 miejscami noclegowymi oraz 9 kwater prywatnych o łącznej liczbie 79 miejsc noclegowych. Sezonową bazę noclegową tworzą trzy kampingi, oferujące 250 miejsc. Tak więc gmina posiada łącznie 605 miejsc noclegowych, a razem z miejscami na kampingach - 855. Wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a i Deferta dla gminy Lewin Kłodzki jest wysoki i wynosi ponad 40 miejsc noclegowych na 100 stałych mieszkańców. Dla porównania analogiczny wskaźnik dla sąsiadujących Dusznik Zdroju (dane z 1999 r.) wynosi niespełna 35, a dla Kudowy Zdroju niecałe 12; dla powiatu kłodzkiego około 7, a dla całego Dolnego Śląska 19. Znaczenie funkcji turystycznej w gminie potwierdza też wskaźnik wyrażający liczbę miejsc noclegowych na 100 mieszkań. Przekracza on wartość 100, a więc graniczną liczbę, powyżej której zaczyna wykształcać się funkcja ośrodka turystycznego.

Stopień wykorzystania lewińskiej bazy noclegowej jest jednak niewysoki i wynosi około 37%, podczas gdy w Kudowie Zdroju 60%, a w Dusznikach Zdroju 48%. Również znacznie niższe niż w porównywanych sąsiednich miastach są wskaźniki natężenia ruchu turystycznego. W gminie Lewin Kłodzki przypadało (dane z 1999 r.) 219 turystów na 100 stałych mieszkańców (wskaźnik Schneidera), natomiast w Kudowie Zdroju 366, a w Dusznikach Zdroju aż 633 (w powiecie kłodzkim 129), a w województwie dolnośląskim tylko 43). Liczba udzielonych noclegów na jednego mieszkańca (wskaźnik Charwata) wynosiła w gminie 7,6; w Kudowie Zdroju 18,4, a w Dusznikach Zdroju prawie 44,0 (w powiecie kłodzkim 7,3, a w województwie dolnośląskim 1,6).

Sieć szlaków turystycznych na obszarze gminy liczy łącznie 31 km. Do najważniejszych atrakcji turystycznych należy Stołowogórski Park Narodowy, zespół pałacowo-parkowy w Jeleniowie (obecnie pałac - w wyniku przerwanych prac remontowych - podlega szybkiemu niszczeniu), pozostałości zamku Homole, liczne zabytki architektury i wiadukt kolejowy oraz

stawy rekreacyjne i basen kąpielowy w Lewinie Kłodzkim. Liczne są też punkty widokowe (m.in. Lewińska Przełęcz - atrakcyjny widok na Wzgórza Lewińskie i Góry Orlickie). Istnieją też możliwości uprawiania wędkarstwa w stawach i potokach górskich.

10.4. Pozostała komercyjna działalność gospodarcza oraz otoczenie biznesu.

Na terenie gminy Lewin Kłodzki nie ma żadnego dużego przedsiębiorstwa, które miałoby tu siedzibę. Największym zakładem jest Rozlewnia Wód Mineralnych "Staropolanka" (około 1 mln litrowych butelek rocznie) w Jeleniowie. Zakład ten nie ma jednak istotnego znaczenia dla miejscowego rynku pracy oraz bazy ekonomicznej gminy. Podstawę pozarolniczej i nieturystycznej działalności gospodarczej tworzą drobne, najczęściej jednoosobowe podmioty gospodarcze o charakterze produkcyjnym, usługowym lub naprawczym. Zakres działań tych przedsiębiorstw obejmuje m.in. mechanikę i blacharstwo samochodowe, ślusarstwo, stolarstwo (wspomniane w poprzedmin podrozdziale), piekarnie, przeróbkę surowca skalnego (czerwony marmur i grys w Jawornicy), instalatorstwo, wyrów mebli (Jeleniów), składy drewna (Dańczów), doradztwo.

Drobna działalność gospodarcza gminy zdominowana jest przede wszystkim przez handel, który obejmuje prawie połowę zarejestrowanych w gminie podmiotów gospodarczych. Sieć sklepów obejmuje 21 obiektów (wszystkie prywatne), w których znalazło zatrudnienie 41 osób (dane z 1999 r.). Placówki handlowe są więc drobne. W gminie znajduje sie ponadto jedno niewielkie targowisko o powierzchni 60 m^2 z trzema punktami sprzedażnymi. Brak jest natomiast stacji paliw. Jak na gminę turystyczną, słabo rozwinięta jest sieć placówek gastronomicznych. Przed wojną w samym miasteczku Lewin Kłodzki było więcej karczem niż obecnie obiektów gastronomicznych - w sumie 4 obiekty: restauracja, dwie kawiarnie w Lewinie Kłodzkim oraz stołówka przy szkole (w ajencji). Usługi gastronomiczne świadczone są jednak także w niektórych ośrodkach wypoczynkowych.

Działalność większości podmiotów gospodarczych skierowana jest na obsługę mieszkańców gminy. Rynek wewnętrzny jest jednak bardzo ograniczony, nie tylko z uwagi na niewielkie zaludnienie, ale również ze względu na skromne dochody i słabą siłę nabywczą miejscowej społeczności. Przyszłość należy więc do przedsiębiorstw specjalizowanych, które swoje produkty (materialne lub usługowe) będą sprzedawać także na zewnątrz. Nie trzeba szerzej uzasadniać, że rozwój takich właśnie przedsiębiorstw (jako pełniących tzw. funkcje zewnętrzne) może stworzyć solidne podstawy bazy ekonomicznej gminy oraz w odczuwalny sposób wpłynąć na redukcję bezrobocia. Wzrost ruchu turystycznego może stymulować wzrost przedsiębiorczości (produkcja pamiątek, obsługa gastronomiczna, obsługa ruchu samochodowego itp.). Turystyka poszerza bowiem rynek zbytu (który należy traktować jak rynek "zewnętrzny"). Z kolei wzrost produkcji rolnej może poszerzyć zaplecze surowcowe dla niektórych rodzajów przedsiębiorczości (np. produkcja miejscowych "specjałów"). Nie może natomiast być brane pod uwagę zaplecze surowcowe w oparciu o eksploatację miejscowych zasobów skalnych, ze względu na wysokie

wymogi ochrony przyrody i krajobrazu *(patrz rozdz. 5.1.2)*. Istotne znaczenie dla stymulowania drobnej i średniej przedsiębiorczości będzie miało stworzenie odpowiednich rezerw terenowych dla lokalizacji nowych obiektów gospodarczych.

Niewielki potencjał ludnościowy i ekonomiczny gminy nie sprzyja rozwojowi instytucji z tzw. otoczenia biznesu. Tak więc na obszarze gminy nie powstały banki, firmy ubezpieczeniowe itp. placówki. Obsługa w tym zakresie odbywa się więc na zewnątrz, w ośrodku powiatowym lub w najbliższych miastach (Kudowa Zdrój i Duszniki Zdrój).

10.5. Uwarunkowania wynikające z przewidywanych przekształceń struktury gospodarczej oraz rozwoju bazy ekonomicznej gminy.

1) Gmina Lewin Kłodzki - tak, jak dotychczas - pozostanie gminą rolniczo-turystyczną.

2) W dalszym rozwoju rolnictwa gminy przewiduje się *(zgodnie ze strategią rozwoju rolnictwa przyjętą dla powiatu, zapisaną w dokumencie na XVIII Sesję Rady Powiatu Kłodzkiego z dnia 29.11.2000 r.; "Rolnictwo w Powiecie Kłodzkim")*:

a) wzrost hodowli bydła opasowego (kierunek mięsny), ale przy utrzymaniu raczej ekstensywnych form tej hodowli - półintensywny opas z jednym sezonem pastwiskowym lub ekstensywny opas z dwoma sezonami pastwiskowymi; utrzymanie kierunku mlecznego dla zaopatrzenia wewnętrznego i częściowo ruchu turystycznego (np. w gospodarstwach agroturystycznych)

b) ukierunkowanie produkcji roślinnej głównie na uzupełnienie bazy paszowej hodowli pastwiskowej; utrzymanie jednak niektórych kierunków specyficznej produkcji roślinnej (np. plantacja aronii w Jarkowie)

c) spadek zatrudnienia w bezpośredniej produkcji rolnej (i liczby ludności utrzymującej się z rolnictwa), w wyniku wzrostu wydajności pracy i powiększenia się przeciętnej powierzchni indywidualnego gospodarstwa rolnego; podstawą gospodarki rolnej w gminie pozostanie gospodarstwo rodzinne, ale o większej (niż obecnie) produkcji towarowej

d) rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości zajmującej się przetwórstwem miejscowych produktów rolnych (głównie zwierzęcych); wytwarzanie wysokiej jakości (ekologicznej, smakowej i higienicznej) żywności oraz miejscowych "specjałów".

3) W związku z pkt 2, zachowana zostanie dotychczasowa struktura przestrzeni rolniczej z dominacją trwałych użytków zielonych (głównie pastwisk) - korzystna także z ekologicznego punktu widzenia.

4) Przewiduje się pewien przyrost przestrzeni leśnej, w wyniku zalesiania gruntów marginalnych; *część gruntów odłogowanych może być jednak spasana.*

5) Zakłada się wzrost ruchu turystycznego (w szczególności poprzez pełniejsze wykorzystanie istniejącej bazy noclegowej oraz przyrost nowych obiektów noclegowych); wymagać to będzie ospowiedniego zagospodarowania nowych terenów i ich wyposażenie w

atrakcyjne obiekty sportowo-rekreacyjne, szlaki piesze, narciarskie, konne, rowerowe, miejsca wędkowania, urządzone punkty widokowe itp.

6) Zakłada się rozwój drobnej ("rodzinnej") i średniej (zatrudniającej kilkuosobową najemną siłę roboczą) przedsiębiorczości, w szczególności ukierunkowanej na rynek zewnętrzny (lub na obsługę ruchu turystycznego) oraz wykorzystującej miejscowe zasoby (rolnictwo, leśnictwo) i walory (krajobraz, dotychczasowe zainwestowanie, w tym układ komunikacyjny); *nie przewiduje się większego rozwoju zaplecza surowcowego w oparciu o miejscowe surowce skalne, z uwagi na konieczność ochrony przyrody i krajobrazu.*

7) Rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości, o której mowa w pkt 6, będzie wymagać wyznaczenia (a następnie przygotowania prawno-planistycznego i infrastrukturalnego) terenów dla różnych aktywności gospodarczych (średnia przedsiębiorczość) i o funkcjach mieszanych - mieszkaniowo-gospodarczych (drobna przedsiębiorczość).

DZIAŁ III.
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I STRUKTURY WŁASNOŚCI GRUNTÓW

Rozdział 11. STRUKTURA WŁASNOŚCI GRUNTÓW.

11.1. Charakterystyka stanu własności i tendencji przekształceń.

W gminie Lewin Kłodzki dominuje **własność państwowa,** która obejmuje prawie 46% obszaru gminy. Wynika to głównie z dużego udziału powierzchni zalesionej, której większą część stanowi własność państwowa (ponad 86% lasów i terenów zadrzewionych gminy, w tym w ramach Parku Narodowego Gór stołowych 559,94 tj. 26,7 % lasów państwowych)
. Znaczący udział mają też tereny komunikacyjne - drogi krajowe i wojewódzkie oraz koleje. Własnością państwową objętych jest ponad 34% terenów zainwestowanych, lecz stanowią one niespełna 5% gruntów państwowych. Stosunkowo niewielki jest też udział użytków rolnych w powierzchni gruntów państwowych - nieco ponad 10%. Niewielki też jest udział własności państwowej w strukturze własności przestrzeni rolniczej (6,1% - głównie są to Zasoby Własności Rolnej Skarbu Państwa - 70 ha). Tylko 15 ha gruntów państwowych przekazano w wieczyste użytkowanie. Największe zwarte kompleksy gruntów należących do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP) znajdują się we wschodniej części gminy, w rejonie Kulina Kłodzkiego oraz w rejonie Zielone. Ponadto dwa większe areały gruntów położone są w rejonie drogi z Jeleniowa do Darnkowa (droga nr 45120) - jeden w obrębie Jeleniów, a drugi tworzy wąski pas w dnie doliny, po lewobrzeżnej stronie potoku oraz poniżej Darnkowa. Pozostałe grunty AWRSP tworzą niewielkie rozproszone enklawy, występujące w zachodniej części obrębu Jeleniów.

Własność komunalna obejmuje jedynie 15,5% obszaru gminy. Są to głównie użytki rolne - ponad 19% całkowitej przestrzeni rolniczej i prawie 57% gruntów gminnych. Do Gminy należy jednak największy areał terenów zainwestowanych - prawie 40%. Na te zainwestowane tereny, które stanowią nieco ponad 16% gruntów gminnych, składają się przede wszystkim drogi (prawie 74% gminnych terenów zainwestowanych). Do Gminy należy też ponad 7% powierzchni leśnej (ponad 23% areału komunalnego). Tylko 9 ha gruntów gminnych, głównie użytków rolnych, przekazano w wieczyste użytkowanie. Charakterystyczną cechą gruntów gminnych (nie licząc dróg) jest ich znaczne rozproszenie na obszarze całej gminy. Położone są one przeważnie w obrębie układów osadniczych lub w ich bliskim sąsiedztwie. Największy zwarty kompleks gruntów gminnych (głównie rolnych i częściowo leśnych) występuje w północno-wschodniej części gminy: w obrębie Gołaczów oraz w rejonie Kulina Kłodzkiego, gdzie grunty te sąsiadują bezpośrednio ze zwartymi kompleksami gruntów AWRSP. Drugim rejonem o największej koncentracji gruntów komunalnych jest wieś Lewin Kłodzki. Duży, zwarty kompleks tych gruntów występuje tu szczególnie po północnej stronie drogi krajowej (E-67). Większy zwarty kompleks znajduje się także na północ od wsi Kocioł. Poza tym w rejonach prawie wszystkich układów osadniczych występują mniejsze i większe areały gruntów komunalnych, najwięcej w rejonie Jeleniowa oraz wokół Janowic Wielkich.

Nieco ponad 30% obszaru gminy stanowi **własność prywatna;** ponad 86% tego obszaru stanowią grunty indywidualnych gospodarstw rolnych. Do własności prywatnej należy natomiast niespełna 18% terenów zainwestowanych, przede wszystkim związanych z indywidualną zabudową mieszkaniową. Do właścicieli prywatnych należy też 99 ha gruntów leśnych, co stanowi 4,8% tego typu gruntów w gminie. Od czasu utworzenia gminy Lewin Kłodzki (od 1992 r.) własność prywatna gruntów wzrosła o 367 ha, tj. o prawie 30%, głównie kosztem własności państwowej i spółdzielczej. Ta ostatnia nie odgrywa obecnie w gminie większej roli - obejmuje tylko 24 ha gruntów (76 ha w 1992 r.). Niewielkim areałem dysponują też kościoły i związki wyznaniowe - łącznie 9 ha. Pewne znaczenie, głównie w strukturze własności przestrzeni rolniczej, mają natomiast wspólnoty gruntowe. Należy do nich 4% całkowitego obszaru gminy i prawie 13% areału rolnego.

W analizowanym okresie (1992-2000), oprócz wzrostu areału prywatnego, z pewnością występował przyrost gruntów gminnych (głównie dzięki komunalizacji areału państwowego). Jednakże zmiana, jaka nastąpiła ostatnio w typologii własności gruntów stosowanej w geodezyjnej ewidencji gruntów, nie pozwala na ilościowe opisanie powyższego procesu.

Szczegółową charakterystykę struktury własności gruntów oraz zmiany, jakie nastąpiły od czasu ponownego utworzenia gminy przedstawiono w Tabeli nr 11.1.

Tabela 11.1 Struktura własności gruntów.

Lp.	Kategoria własności	1992 r.		2000 r.; razem		2000 r.; kategorie użytkowania terenów								
		ha	%	udział w powierzchni gminy		Przestrzeń rolnicza			Lasy			Tereny zainwestowane		
				ha	%	ha	A%	B%	ha	A%	B%	ha	A%	B%
1.	**Grunty państwowe**	3 689 + 211	74,8	2 390	45,9	142	6,0	5,9	2 108	86,3	88,2	112	34,1	4,7
1.1.	Zasoby Własności Rolnej Skarbu Państwa (bez przekazanych w użytkowanie wieczyste)			70					6					
1.2.	Państwowe Grunty Leśne	2 166		2 195		72			2 097	95,8				
1.3.	Grunty w trwałym zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych (bez PGL)	32		71					2					
1.4.	Pozostałe grunty Skarbu Państwa			54					3					
2.	**Grunty Skarbu Państwa przekazane w wieczyste użytkowanie**			15	0,3	7	0,3	46,7	1	0,0	6,7	7	2,1	46,7
3.	**Grunty gminne** (bez przekazanych w wieczyste użytkowanie)			809	15,5	460	19,4	56,9	187	7,6	23,1	130	39,7	16,1
3.1.	Zasoby gruntów komunalnych			81										
3.2.	Grunty komunalne w zarządzie lub posiadaniu jednostek organizacyjnych Gminy			158										

Lp.	Kategoria własności	1992 r.		2000 r.; razem		2000 r.; kategorie użytkowania terenów								
		ha	%	udział w powierzchni gminy		Przestrzeń rolnicza			Lasy			Tereny zainwestowane		
				ha	%	ha	A%	B%	ha	A%	B%	ha	A%	B%
3.3.	Pozostałe grunty gminne			570										
4.	**Grunty gminne przekazane w wieczyste użytkowanie**			9	0,2	7	0,3	77,8	0			2	0,6	22,2
5.	**Grunty komunalnych osób prywatnych?**			1	0,0									
6.	**Grunty prywatne**	1 236	23,7	1 603	30,8	1 445	60,9	90,1	99	4,0	6,2	58	17,7	3,6
6.1	Indywidualne gospodarstwa rolne	1 191		1 503		1 383	58,3							
6.2.	Pozostałe grunty prywatne	45		100										
7.	**Grunty spółdzielni**	76	1,5	2	0,0				0			2	0,6	100,0
8.	**Grunty kościelne i związków wyznaniowych**			9	0,2	7	0,3	77,8	1	0,0	11,1	2	0,6	22,2
9.	**Grunty wspólnot gruntowych**	0		373	7,2	303	12,8	81,2	49	2,1	13,1	15	4,6	4,0
10.	**Powierzchnia gminy**	5 212		5 211	100,0	2 371	100,0	-	2 444	100,0	-	328	100,0	-
Powierzchnia wyrównawcza		+ 7		+ 5										

A - udział danej własności w ogólnym areale całej gminy danej kategorii użytkowania terenów
B - udział danej kategorii użytkowania gruntów w areale należącym do formy kategorii własności

11.2. Uwarunkowania wynikające ze struktury własności gruntów.

1) W gminie dominuje własność państwowa gruntów (około 46% obszaru gminy); *są to jednak w głównej mierze tereny leśne (Państwowe Gospodarstwo Leśne i Park Narodowy Gór Stołowych), a w obrębie terenów zainwestowanych - głównie grunty pod obiektami komunikacyjnymi (drogi i koleje).*

2) Grunty gminne zajmują tylko nieco ponad 15% obszaru gminy. Korzystne jest jednak rozmieszczenie tych gruntów. Większe i zwarte ich kompleksy występują w otoczeniu układów osadniczych, co ułatwia prowadzenie przez gminę racjonalnej gospodarki przestrzennej oraz realizację różnych celów publicznych.

3) W ostatnich latach obserwuje się proces prywatyzacji gruntów (w szczególności użytków rolnych), co należy uznać za zjawisko korzystne.

Rozdział. 12. KOMUNIKACJA.

12.1. Komunikacja kolejowa.

Przez gminę Lewin Kłodzki przechodzi linia kolejowa o znaczeniu państwowym nr 309, relacji Kłodzko Nowe - Kudowa Zdrój, z przystankami osobowymi: Kulin Kłodzki i Lewin Kłodzki w jej granicach. Z uwagi na ukształtowanie terenu linia ta ma liczne zakręty. Część jej trasy przebiega w dwóch tunelach. Charakterystycznym elementem tej linii jest wysoki wiadukt kolejowy, zbudowany ponad drogą krajową nr 8, na obrzeżach miejscowości Lewin Kłodzki.

Rozkład jazdy PKP 2000/2001 przewiduje 9 par pociągów osobowych, w tym 5 par kursujących codziennie.

W „Projekcie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego" przewidziano stworzenie turystycznych kolei regionalnych, w tym „kolei sudeckiej" relacji Tanvald – Harrachov – Jakuszyce – Jelenia Góra – Wałbrzych Główny – Nowa Ruda – Kłodzko – Międzylesie/Kudowa Zdrój/Stronie Śląskie – Lichkov/Jesenik – Letohrad.

12.2. Układ drogowy.

12.2.1. Drogi krajowe i wojewódzkie.

Przez gminę przebiega **droga krajowa nr 8** relacji: granica państwa - Kudowa Zdrój - Kłodzko - Wrocław - Warszawa - Suwalki - granica państwa. Jest to główna droga umożliwiająca dojazd do gminy. Po tej drodze prowadzi także trasa międzynarodowa E-67.

Na odcinku przebiegającym przez gminę Lewin Kłodzki ustalono dla drogi krajowej nr 8 klasę drogi głównej ruchu przyśpieszonego (GP). Obecnie jest to droga jednojezdniowa, dwupasmowa, z licznymi zakrętami. W ostatnim okresie dokonano jej modernizacji, polegającej na wymianie nawierzchni, remoncie niektórych urządzeń drogowych (mostów, odwodnień, balustrad itp.) oraz wybudowaniu krawężników i chodników na odcinku przebiegającym przez Jeleniów. Uciążliwości ruchu drogowego z tej drogi najsilniej odczuwane są w miejscowości Jeleniów, gdzie zabudowa występuje po obu jej stronach. Jednocześnie - jak dotychczas - tylko na tym odcinku są podejmowane próby wykorzystania dużego ruchu samochodowego dla rozwoju lub promocji prowadzonej działalności gospodarczej (np. przez ustawianie reklam).

Na lewińskim odcinku drogi krajowej nr 8 dominuje ruch tranzytowy, w dużej mierze o charakterze międzynarodowym. Wynika to z faktu, że obecnie przejście graniczne Kudowa- Słone jest najważniejszym na Dolnym Śląsku drogowym przejściem granicznym pomiędzy Polską a Republiką Czeską. Obniżenie znaczenia tego przejścia można oczekiwać dopiero po wybudowaniu planowanych autostrad lub dróg szybkiego ruchu, przechodzących przez okolice Lubawki lub Boboszowa.

Drogą krajową nr 8 przewożone są materiały niebezpieczne. W ostatnich latach na terenie gminy nie wystąpiło żadne zdarzenie zaliczane do NZŚ (nadzwyczajnych zagrożeń środowiska), wiążące się z tym tranzytem.

W porównaniu z poprzednio omawianą drogą krajową nr 8, obie - przechodzące przez gminę - drogi wojewódzkie mają dla niej znacznie mniejsze znaczenie. **Droga wojewódzka nr 387,** relacji: Tłumaczów - Ścinawka Średnia - Kudowa Zdrój, przebiega tylko po granicy gminy Lewin Kłodzki - na obszarze Parku Narodowego Gór Stołowych - i nie obsługuje bezpośrednio żadnej miejscowości w tej gminie. Jest to droga jednojezdniowa, dwupasmowa, o szerokości jezdni 5,2 - 6 m, z licznymi zakrętami na trasie.

Podobnym standardem charakteryzuje się druga z tych tras, **droga wojewódzka nr 389** relacji: droga krajowa nr 8 (na terenie gminy Lewin Kłodzki) - Zieleniec (Duszniki Zdrój) - Międzylesie. Ta droga przebiega w obszarze gminy Lewin Kłodzki przez tereny niezabudowane . Jak wynika z informacji jej zarządcy (zawartej w opinii do projektu Studium - pismo z dnia 29.04.2002 r.) w 2003 roku dla tej drogi przewidziane są prace modernizacyjne, w związku z opracowaną już dokumentacją na jej przebudowę.

W "Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego" przewidziano wytyczenie Drogi Śródsudeckiej, której zadaniem byłoby połączenie ważniejszych miejscowości uzdrowiskowych i wczasowych jedną trasą o charakterze turystycznym. Przez obszar gminy Lewin Kłodzki prowadzić ma ona ww. odcinkami drogi krajowej nr 8 i dróg wojewódzkich nr 387 i 389.

12.2.2. Drogi powiatowe.

Przez obszar gminy prowadzi **8 dróg powiatowych**, o łącznej długości około 24,6 km. W większości są to drogi o słabych parametrach technicznych, z utwardzoną jezdnią, często krytą dosyć zniszczoną nawierzchnią mineralno-asfaltową. Zestawienie tych dróg przedstawiono w Tabeli nr 12.1

Tabela nr 12.1. Drogi powiatowe.

Numer drogi	Relacja	Długość [m]
45 120	Stoszów - Kulin - Jeleniów	*7 500
45 178	Od drogi nr 8 - Lewin Kłodzki Lewin Kłodzki - Zimne Wody	3 275
45 179	Od drogi nr 45178 - Kocioł Kocioł - granica państwa	1 738
45 180	Kocioł - Staszów	3 650
45 181	Lewin Kłodzki - Jarków	1 897
45 182	Lewin Kłodzki - Krzyżanów	1 689
45 184	Jerzykowice - Jeleniów	2 304

Numer drogi	Relacja	Długość [m]
45 185	Darnków - Dańczów	2 518
Razem		*24 600

* wartość przybliżona.

12.2.3. Drogi gminne.

Łączna długość **dróg gminnych** wynosi 24,01 km; w tym długość dróg o nawierzchni:

- tłuczniowej wynosi 4,826 km
- bitumicznej wynosi 3,172 km
- krytej kostką lub tylinką wynosi 0,735 km
- gruntowej wynosi 15,277 km.

Na zasób dróg gminnych składa się 14 numerowanych dróg o następujących relacjach:

- nr 4505001 relacji: droga powiatowa nr 45184 (Jerzykowice Wielkie) - Kudowa Zdrój
- nr 4505002 relacji: droga powiatowa nr 45179 (Kocioł) - Jerzykowice Małe
- nr 4505003 relacji: droga powiatowa nr 45182 - Krzyżanów
- nr 4505004 relacji: droga powiatowa nr 45178 - Jawornica - droga krajowa nr 8
- nr 4505005 relacji: droga powiatowa nr 45120 (Gołaczów) - Łężyce
- nr 4505006 relacji: droga gminna nr 4505007 - Zielone Ludowe
- nr 4505007 relacji: droga krajowa nr 8 - Zielone Ludowe
- nr 4505008 relacji: droga powiatowa nr 45178 - Witów - droga gminna nr 4505004
- nr 4505009 relacji: droga krajowa nr 8 - Leśna
- nr 4505010 relacji: droga powiatowa nr 45185 (Darnków) - Kociołek
- nr 4505011 relacji: droga krajowa nr 8 - stacja kolejowa Lewin Kłodzki
- nr 4505012 relacji: droga krajowa nr 8 - droga powiatowa nr 48182 (ul. Obrońców Warszawy w Lewinie Kłodzkim)
- nr 4505021 relacji: droga powiatowa nr 45178 (Zimne Wody) - droga gminna nr 4505004 (Jawornica)
- nr 4505022 relacji: droga powiatowa nr 45178 (Lewin Kłodzki) - Witów.

12.3. Obiekty obsługi komunikacji samochodowej.

Na terenie gminy występuje słabe wyposażenie w obiekty obsługi komunikacji samochodowej. Dotyczy to zarówno tzw. "miejsc obsługi podróżnych" przy drogach tranzytowych, jak i stacji obsługi pojazdów. Przy drodze krajowej nr 8 jest tylko jeden parking (usytuowany w rejonie skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 389), wyposażony w mały punkt gastronomiczny. Jednocześnie istnieje kilka innych miejsc przy tej trasie umożliwiających organizację tego typu obiektów. Brak również stacji paliw na terenie gminy, znajdują się one natomiast nieopodal, w sąsiednich miejscowościach: w Dusznikach Zdrój i Kudowie Zdroju.

Nieco lepiej sytuacja przedstawia się w zakresie zakładów naprawczych pojazdów samochodowych. Na terenie gminy Lewin Kłodzki są dwa takie zakłady (mechaniczny i diagnostyczny)

12.4. Komunikacja autobusowa.

Następujące miejscowości gminy są obsługiwane przez komunikację autobusową (PKS): Jeleniów, Lewin Kłodzki i Zielone Ludowe.

Według obowiązującego rozkładu jazdy PKS w miejscowości Lewin Kłodzki zatrzymuje się w dzień powszedni 56 autobusów kursowych.

12.5. Szlaki piesze i rowerowe.

Przez teren gminy Lewin Kłodzki przebiegają następujące oznakowane turystyczne **szlaki piesze:**

- **czerwony:** z Dusznik Zdroju przez zamek Homole, górę Grodziec, Jerzykowice Wielkie do Kudowy Górnej

- **zielony:** z Zieleńca przez Zimne Wody, Lasek Miejski, Kocioł, Taszów, Lewin Kłodzki, Leśną, Kulin, Lisią Przełęcz do Karłowa

- **zielony:** odchodzący od czerwonego szlaku w Kudowie Górnej i prowadzący przez Darnków ponownie do połączenia z czerwonym szlakiem w rejonie Lelkowej Góry

- **niebieski:** odchodzący od czerwonego szlaku w rejonie Lewińskiej Czuby i prowadzący przez Lewin Kłodzki do zamku Homole (gdzie ponownie łączy się z czerwonym szlakiem)

- **niebieski:** odchodzący od czerwonego szlaku w rejonie Dańczowa przez Darnków prowadzący do Gołaczowa

- **żółty:** w Jawornicy, łączący szlak zielony z niebieskim.

Oznakowany **szlak rowerowy** prowadzi drogą powiatową nr 45120 od Słoszowa przez Kulin, Gołaczów, Dańczów, w Jeleniowie przechodzi na drogę powiatową nr 45184, a w Jerzykowicach Wielkich na drogę gminną nr 4505001, którą doprowadza do Kudowy Zdroju. Według opracowania pt.: „Bike Glacensis – Koncepcja ścieżek rowerowych ziemi kłodzkiej i ząbkowickiej" Kłodzko, listopad 2001 r., wykonanego przez Pracownię Planowania Regionalnego Wydziału Zagospodarowania Przestrzennego, Architektury i Budownictwa Starostwa Powiatowego w Kłodzku, ma być to trasa międzynarodowa nr 12 „Bałtyk – Adriatyk" (przebiegajacymi m.in. przez Wrocław i Nachod). Poza tym, przez niewielki fragment gminy, według tej koncepcji, prowadzi druga trasa międzynarodowa nr 60, o nazwie „Śródsudecka Trasa Rowerowa" (z Zieleńca, drogą nr 389 do drogi krajowej nr 8, a następnie do drogi gminnej nr 4505007 w kierunku Słoszowa) i trasa regionalna nr 006 (prowadząca od Czech do trasy międzynarodowej nr 12, tzn. od przejścia granicznego Kocioł/Olesnice do Kulina). Celem opracowania było określenie podstawowego układu tras rowerowych, łączącego ze soba wszystkie ośrodki gminne, a docelowo - w połączeniu z istniejącym układem regionalnych

długodystansowych tras rowerowych po czeskiej stronie - włączenie tworzonego układu w system powiązań europejskich.

12.6. Przejścia graniczne.

Na terenie gminy nie ma żadnego przejścia granicznego do Czech. Najbliższe przejście samochodowe znajduje się w Kudowie Zdroju (Kudowa Słone), a piesze: Duszniki Zdrój - Oleśnice v Orlickych Horach. W Studium Koordynacyjnym Rozwoju Pogranicza Polsko-Czeskiego wskazano na celowość utworzenia przejścia: Kocioł - Oleśnice v Orlickych Horach, w tym także dla ruchu samochodowego.

12.7. Uwarunkowania wynikające z istniejącego systemu komunikacyjnego.

1) Przez teren gminy przechodzi linia kolejowa państwowego znaczenia nr 309, relacji Kłodzko Nowe - Kudowa Zdrój, posiadająca na terenie gminy dwa przystanki osobowe: Kulin Kłodzki i Lewin Kłodzki. W projekcie planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego" przewidziano stworzenie turystycznej „kolei sudeckiej" o regionalnym zasięgu.

2) Najważniejszą drogą przechodzącą przez gminę jest droga krajowa nr 8 (także trasa międzynarodowa E-67) relacji: granica państwa - Kudowa Zdrój - Jeleniów - Lewin Kłodzki - Duszniki Zdrój - Kłodzko - Wrocław - Warszawa - Suwalki - granica państwa; obecnie - pomimo przeprowadzonej ostatnio modernizacji parametry techniczne tej drogi są niewystarczające dla sprawnego i bezpiecznego przenoszenia ruchu samochodowego (w tym międzynarodowego).

3) Drogi wojewódzkie nr 387 (relacji Tłumaczów - Ścinawka Średnia - Kudowa Zdrój) i nr 389 (relacji droga krajowa nr 8 - Zieleniec - Międzylesie) przebiegają po obrzeżach gminy i mają niewielkie znaczenie dla jej obsługi; dla drogi nr 389 w 2003 roku przewidziana jest modernizacja.

4) W "Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego" przewidziano poprowadzenie - przez obszar gminy Lewin Kłodzki - Drogi Śródsudeckiej odcinkami drogi krajowej nr 8 i dróg wojewódzkich nr 387 i 389.

5) Przez teren gminy przechodzi 8 dróg powiatowych, o łącznej długości około 24,6 km. Posiadają one z reguły utwardzoną nawierzchnię; niestety na części z nich już bardzo zniszczoną.

6) Na terenie gminy wyznaczono 14 numerowanych dróg gminnych o łącznej długości około 24 km. W większości są to drogi gruntowe o złej lub bardzo złej nawierzchni (około 15,3 km).

7) Wśród głównych niedostatków obecnej sieci drogowej można wymienić:

-zły stan wielu dróg powiatowych i gminnych, w tym bardzo złą jakość dróg prowadzących do szeregu małych miejscowości gminy

- jednostronną (sięgaczową) obsługę komunikacyjną wielu miejscowości

- słabe powiązanie drogowe pomiędzy Lewinem Kłodzkim a północną częścią gminy

- słabe wyposażenie dróg tranzytowych w obiekty obsługi podróżnych

- duża uciążliwość ruchu samochodowego na drodze krajowej nr 8 dla mieszkańców Jeleniowa.

8) Przez teren gminy przebiega 6 szlaków pieszych oraz oznakowany szlak rowerowy relacji: Duszniki Zdrój - Kulin - Gołaczów - Dańczów - Jeleniów - Jerzykowice Wielkie - Kudowa Zdrój który zgodnie z opracowaną w listopadzie 2001 r. „Bike Glacensis – Koncepcją ścieżek rowerowych ziemi kłodzkiej i ząbkowickiej" ma być elementem międzynarodowej trasy rowerowej nr 12 („Bałtyk – Adriatyk") przebiegającego m.in. przez Wrocław i Nachod. Ponadto w oparciu o tą koncepcję przez teren gminy ma być poprowadzona trasa międzynarodowa nr 60 („Śródecka Trasa Rowerowa") i trasa regionalna nr 006.

9) Na terenie gminy nie ma przejść granicznych; warto natomiast rozważyć utworzenie dwóch przejść:

- Kocioł - Oleśnice v Orlickych Horách
- Taszów - Borová.

Rozdział 13. UKŁAD FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNY I STRUKTURA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW.

13.1. Sieć osadnicza i cechy układów osadniczych.

Gmina Lewin Kłodzki charakteryzuje się wyjątkowo rozdrobnioną siecią osadniczą, co wynika z dużego udziału rozproszonego osadnictwa uwarunkowanego historycznie, a także szczególnymi cechami środowiska przyrodniczego (gmina górska). W przeważającej części rozproszone osadnictwo ma tu jednak charakter wtórny. Rozproszenie to powstało bowiem w wyniku zaniku licznych siedlisk we wsiach, które dawniej (XVII i XIX w.) tworzyły układy skupione. W gminie znajduje się 17 wyodrębnionych jednostek osadniczych (miejscowości o nazwie własnej) zgrupowanych w 7 sołectw (według rocznika statystycznego, w 1999 r. było 16 miejscowości). Przeciętną jednostkę osadniczą zamieszkują 124 osoby, a przeciętne sołectwo - 301 osób.

Największą wsią jest ośrodek gminny - Lewin Kłodzki - liczący 954 mieszkańców. Drugą co do wielkości zaludnienia miejscowością jest Jeleniów (ponad 570 M), a kolejną Dańczów (111 M) i Jerzykowice Wielkie (94 M). Pozostałe miejscowości, to niewielkie osady z przeważnie rozproszoną zabudową, liczące znacznie poniżej 100 mieszkańców (Tabela nr 13.1 i 13.2).

Tabela nr 13.1. Zmiany zaludnienia jednostek osadniczych oraz typy morfologiczne układów wiejskich.

Lp.	Nazwa miejscowości (obrębu)	Liczba mieszkańców					Typ morfolo-giczny układu
		zaludnienie max (rok)	1933 r.	1950 r.	1970 r.	2000 r.	
1.	Dańczów	305 (1885)	260	157	162	111	Łr + R
2.	Darnków	198 (1871 r.) + Kociołek 105 M (1845 r.)	175 (+ Kociołek 62)	83	31	32	Łr
3.	Gołaczów	270 (1885 r.) + Żyznów - max 150 (1857 r.)	248 (+ Żyznów 87)	112	75	63	Łr, (z)
4.	Jarków	180 (1871 r.)	113	67	70	59	Lr + W
5.	Jawornica	299 (1867 r.) + kol. Jaworniczka - max 59 (1885 r.)	175 (+ kol. Jaworniczka 0)	151	212	41	Łr + W
6.	Jeleniów	745 (1885 r.)	683	528	682	571	Ł
7.	Jerzykowice Wielkie	252 (1871 r.)	136	100	110	94	Łr
8.	Jerzykowice Małe (Jawornica)	111 (1885 r.)	52	-	15	18	Wr
9.	Kocioł	104 (1867 r.)	69	34	63	41	Łr + R
10.	Krzyżanów	162 (1871 r.)	82	69	52	23	Łr

Lp.	Nazwa miejscowości (obrębu)	Liczba mieszkańców					Typ morfolo-giczny układu
		zaludnienie max (rok)	1933 r.	1950 r.	1970 r.	2000 r.	
11.	Kulin Kłodzki	159 (1871 r.)	113	65	52	40	Łr
12.	Leśna (Lewin Kłodzki)	80 (1857 r.) +kol. Grodziec - 134 M (1871 r.)	37 (+ kol. Grodziec - 50)	-	14	6	Wr, z
13.	**Lewin Kłodzki**	1616 (1871 r.)	1090	701	1042	954	UR + W
14.	Taszów	301 (1867 r.)	186	120	31	15	Łr + Wr
15.	Witów (Jawornica)	164 (1871 r.)	102	-	44	16	Łr + R
16.	Zielone Ludowe	183 (1871 r.)	119	60	37	23	Wr + R
17.	Zimne Wody (Jawornica)	164 (1871 r.)	102	-	-	1	(Łr)
Razem		5 300	3 941	2 247	2 692	2 108	

Ł - łańcuchówka
Łr - łańcuchówka z silnie przerzedzonymi siedliskami
W - wielodrożnica
Wr - wielodrożnica z silnie rozproszoną zabudową
R - osadnictwo rozproszone
UR - układ urbanistyczny (miejski)
z - układ osadniczy w zaniku

Oprócz wspomnianego na początku rozdrobnienia sieci osadniczej, jej strukturę cechuje również silna dominacja grupy największych wsi, za które w skali gminy można uznać jednostki liczące powyżej 500 mieszkańców. Tak więc w dwóch największych miejscowościach mieszka ponad 72% całej populacji gminy. Znaczący udział mają jednostki osadnicze o zaludnieniu w przedziale 20 - 100 M; 9 jednostek obejmujących prawie 20% populacji gminy. Znikomy natomiast udział mają wsie o zaludnieniu w przedziale 100 - 500 M (1 wieś; 5,3% populacji). Najmniejsze górskie osady, w liczbie 5, o zaludnieniu poniżej 20 mieszkańców, zamieszkuje łącznie 2,6% populacji gminy (Tabela nr 13.2).

Tabela nr 13.2. Struktura sieci osadniczej.

Grupa wielkościowa jednostek osadniczych	Liczba jednostek osadniczych	Łączna liczba ludności	Odsetek zaludnienia gminy (%)
500 i więcej M	2	1 525	72,4
100 - 500 M	1	111	5,3
50 - 99 M	3	216	10,2
20 - 49 M	6	200	9,5
10 - 19 M	3	49	2,3
< 10	2	7	0,3
Razem	17	2 108	100,0

Przedstawiona struktura sieci osadniczej gminy Lewin Kłodzki wskazuje na słabe jej zhierarchizowanie. Ośrodek gminny zamieszkuje nieco powyżej 45% populacji gminy, a wskaźnik dominacji *(w stosunku do drugie, co do wielkości miejscowości)* wynosi 1,7; nie jest więc szczególnie wysoki. Funkcje centralne nie stanowią też istotnego czynnika aktywizacji i składnika bazy ekonomicznej tej miejscowości (tak obecnie, jak i w przyszłości). Wynika to zarówno z małego potencjału ludnościowego, a także gospodarczego całej gminy, jak i z silnej konkurencji sąsiadujących miast - Kudowy Zdroju i Dusznik Zdroju - w obsłudze rejonu. Warto też podkreślić słabe powiązanie komunikacyjne całej północnej części gminy z jej centralnym ośrodkiem. W przyszłym rozwoju wsi Lewin Kłodzki należy więc poszukiwać raczej aktywności związanych z funkcjami specjalizowanymi (tak, jak to miało miejsce w przeszłości historycznej).

Pod względem typologii morfologicznej większość układów osadniczych wywodzi się z górskiej łańcuchówki. Układy te zostały silnie zmodyfikowane w wyniku znacznego wyludnienia i w konsekwencji zaniku zabudowy. Współcześnie mamy tu więc do czynienia z układami osadniczymi o silnie rozproszonej zabudowie, a o ich pochodzeniu ze wsi łańcuchowej świadczy

usytuowanie zachowanych budynków wzdłuż drogi biegnącej współkształtnie do koryta potoku górskiego. W miarę "pełny" charakter osadnictwa typu wsi łańcuchowej, zachował się jedynie w największych obecnie miejscowościach: Jeleniów, Dańczów i Jerzykowice Wielkie.

W kilku przypadkach powstały układy osadnicze o charakterze wielodrożnicowym - rozproszonym lub mieszanym, np. pierwotna łańcuchówka rozbudowana później o układ wielodrożnicowy, zazwyczaj jednak o rzadkiej zabudowie, albo z zabudową rozproszoną na zboczach doliny. Do takich układów należą Dańczów (łańcuchówka z układem rozproszonym), Jarków (łańcuchówka z wielodrożnicą), Jawornica (łańcuchówka z wielodrożnicą), Jerzykowice Małe (pierwotna wielodrożnica), Kocioł (łańcuchówka z elementami wielodrożnicy oraz zabudowy rozproszonej), Leśna (wielodrożnica, w zaniku), Taszów (łańcuchówka z wielodrożnicą), Witów i Zielone Ludowe (łańcuchówki z zabudową rozproszoną). Oczywiście i te układy zostały silnie zatarte. Kilka też drobniejszych górskich układów osadniczych - kolonii lub przysiółków - znikło zupełnie lub pozostały z nich pojedyncze resztki zabudowań - Kociołek, Żyznów, Jaworniczka, Grodziec oraz, nadal wykazywana jako odrębna miejscowość, Zimne Wody.

Zupełnie odmiennym charakterem układu przestrzennego i zabudowy wyróżnia się wieś gminna - Lewin Kłodzki. Jest to układ urbanistyczny małego miasta, którym Lewin Kłodzki był od prawdopodobnie XIV w. aż do końca II wojny światowej. Głównym jego elementem jest rynek (z ratuszem usytuowanym pośrodku południowej pierzei) wraz z wychodzącymi zeń uliczkami. Rynek, o kształcie prostokąta, założony został na stoku wzniesienia opadającym ku północy. Po wybudowaniu linii kolejowej powstała ulica prowadząca do stacji (ul. Obrońców Warszawy), ze skromną zabudową, ale o miejskim charakterze. Poza rynkiem, krótkimi uliczkami wylotowymi oraz ul. Obrońców Warszawy, zabudowa posiada wiejski charakter. Ta luźna zabudowa rozmieszczona jest wzdłuż systemu później powstałych ulic/dróg. Dominuje w przestrzeni całego układu osadniczego nad założeniem urbanistycznym, tworząc układ o charakterze wsi wielodrożnicowej. Ewolucja układu przestrzennego wsi Lewin Kłodzki oraz innych wiejskich układów osadniczych gminy została szczegółowo przedstawiona w Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki (patrz rozdz. 6.1).

13.2. Struktura zagospodarowania terenów.

W strukturze użytkowania gruntów gminy Lewin Kłodzki dominują lasy, obejmując prawie 47% obszaru gminy oraz połowę terenów nie zainwestowanych technicznie (otwartych). Lasy zajmują najwyższe poziomy altymetryczne, a ich największe kompleksy występują w północnej, południowej oraz wschodniej części gminy. Przestrzeń rolnicza obejmuje 45,5% terytorium gminy i prawie 49% terenów otwartych. Zgodnie z uwarunkowaniami przyrodniczymi (altymetrycznymi; klimatycznymi) grunty użytkowane rolniczo zdominowane są przez trwałe użytki zielone, zwłaszcza pastwiska. Pastwiska obejmują prawie 60% przestrzeni rolniczej i występują głównie na wyższych niezalesionych zboczach górskich. Stosunkowo niewielki jest

natomiast udział łąk - niecałe 10% użytków rolnych. W odróżnieniu od pastwisk, łąki występują najczęściej w dnach dolin. Grunty orne i sady obejmują niespełna 31% przestrzeni rolniczej, występując na niższych odcinkach zboczy górskich i zboczy dolin. Wody powierzchniowe i nieużytki zajmują łącznie 1,3% obszaru gminy oraz 1,4% terenów otwartych.

Przedstawiona powyżej struktura terenów niezainwestowanych jest charakterystyczna dla osadnictwa rolniczego typu górskiego, w którym układ poszczególnych stref użytkowania gruntów nawiązuje do układu hipsometrycznego. Tak więc, na najwyższych i najbardziej stromych zboczach dolin oraz na wierzchołkach najwyższych wzniesień zachowały się lasy. Poniżej granicy leśnej z reguły występują pastwiska. Niżej położone i mniej nachylone zbocza dolinne wykorzystywane są jako grunty orne. Łąki zajmują najczęściej podmokłe dna dolin. W dnach dolin, wzdłuż potoków górskich rozwinęło się też osadnictwo. Bezpośrednio na zapleczu szeregów zabudowy wiejskiej występuje wąska strefa ogrodów, miejscami przenikająca się ze strefą zabudowy.

Tereny osadnicze zajmują łącznie zaledwie 2,2% obszaru gminy (117 ha). Największy udział mają tu tereny mieszkaniowe - 1,5% obszaru gminy, tj. prawie 67% terenów osadniczych. Znikomą powierzchnię - 3 ha - zajmują tereny przemysłowe; 2,6% terenów osadniczych. Wiąże się to z niewielkim znaczeniem przemysłu w bazie ekonomicznej gminy. Z kolei dość duży udział mają tereny rekreacyjne - 17 ha, czyli 14,5% terenów osadniczych. Na wielkość terenów rekreacyjnych wpływa zwłaszcza zagospodarowanie związane ze zbiornikiem rekreacyjnym (ponad 6 ha) oraz basen kąpielowy (prawie 0,9 ha) w Lewinie Kłodzkim.

Osadnictwo stanowi łącznie 35,5% terenów zainwestowanych. Pozostałe 64,5% przypada na tereny komunikacyjne (drogowe i kolejowe). Tak duża przewaga terenów komunikacyjnych nad terenami osadniczymi jest charakterystyczna dla gmin wiejskich, zwłaszcza rzadko zaludnionych. Efektem rzadkiego zaludnienia gminy jest w ogóle nikły udział terenów zainwestowanych, które obejmują tu niewiele ponad 6% terytorium gminy. W okresie 1992-2001 r. (9 lat) udział terenów zainwestowanych wzrósł tylko o 0,2 punktu procentowego (z 317 do 330 ha, tj. o 4,1%), głównie w wyniku przyrostu terenów osadniczych. Odnotowany w analizowanym okresie spadek udziału terenów dróg może być natomiast wynikiem zmiany sposobu kwalifikacji rodzajów gruntów w rocznych sprawozdaniach - geodezyjnych wykazach gruntów; jakie w międzyczasie nastąpiły. O rzeczywistym zmniejszeniu powierzchni w tym samym okresie można natomiast mówić w odniesieniu do przestrzeni rolniczej - 50 ha, tj. o ponad 2%, przy czym zmiejszył się przede wszystkim areał trwałych użytków zielonych, natomiast powierzchnia gruntów ornych zmniejszyła się tylko o 2 ha. Kosztem przestrzeni rolniczej wzrósł przede wszystkim areał leśny, co należy uznać za korzystne z ekologicznego i gospodarczego punktu widzenia (zalesianie odłogów i gruntów marginalnych). Szczegółową strukturę użytkowania gruntów w gminie Lewin Kłodzki oraz zmiany, jakie w niej nastąpiły w okresie od utworzenia gminy do 2001 roku, przedstawiono w Tabeli nr 13.3.

Tabela nr 13.3. Szczegółowa analiza zmian w strukturze zagospodarowania terenów.

Formy użytkowania gruntów	1992 r.				2001 r.			
	Powierzchnia w ha	udział w ogólnej powierzchni (%)			powierzchnia w ha	udział w ogólnej powierzchni (%)		
OBSZAR GMINY	5 219	100,0			5 219	100,0		
TERENY OTWARTE	4 895	93,8	100,0		4 889	93,7	100,0	
Przestrzeń rolnicza	2 425	46,5	49,5	100,0	2 375	45,5	48,6	100,0
Grunty orne i sady	732	14,0	14,9	30,2	730	14,0	14,9	30,7
Trwałe użytki zielone, w tym:	1 693	32,4	34,6	69,8	1 645	31,5	33,6	69,3
- łąki	251	4,8	5,1	10,4	227	4,3	4,6	9,6
- pastwiska	1 442	27,6	29,5	59,5	1 418	27,2	29,0	59,7
Lasy i grunty zadrzewione	2 408	46,1	49,2		2 447	46,9	50,0	52,7
Wody powierzchniowe	34	0,6	0,7		39	0,7	0,8	
Nieużytki i inne	28	0,5	0,6		28	0,5	0,6	
TERENY ZAINWESTOWANE	317	6,1	100,0		330	6,3	100,0	

13.3. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Dla całego obszaru gminy (w jej granicach administracyjnych) sporządzono w 1992 r. miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego, który przyjęto Uchwałą Rady Gminy Lewin Kłodzki Nr X/64/92 z dnia 24.04.1992 r. (ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wałbrzyskiego Nr 11 z dnia 30.06.1992 r.). Trzykrotnie dokonywano - już pod rządami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym *(jednolity tekst* Dz. U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 z późn. zm.) - fragmentarycznych zmian tego planu:

1) Uchwałą nr XXXV/192/96 Rady Gminy w Lewinie Kłodzkim z dnia 28 sierpnia 1996 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki (ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wałbrzyskiego z dnia 24 października 1996 r. Nr 39 poz. 91)

2) Uchwałą nr XLVIII/278/97 Rady Gminy w Lewinie Kłodzkim z dnia 29 października 1997 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki dla części miejscowości Jawornica, Jerzykowice Małe, Kocioł, Krzyżanów (ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wałbrzyskiego z dnia 24 grudnia 1997 r. Nr 39 poz. 152)

3) Uchwałą nr XLVIII/279/97 Rady Gminy w Lewinie Kłodzkim z dnia 29 października 1997 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki dla części miejscowości Lewin Kłodzki (ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Wałbrzyskiego z dnia 24 grudnia 1997 r. Nr 39 poz. 153)

13.4. Uwarunkowania wynikające z ukształtowanej sieci osadniczej struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz stanu prawno-planistycznego.

1) Sieć osadnicza gminy jest silnie rozdrobniona (małe jednostki osadnicze) i słabo shierarchizowana; względnie mała jest dominacja ośrodka gminnego (wieś Lewin Kłodzki) oraz słaba pozycja jako ośrodka centralnego *(konkurencja sąsiadujących miast w obsłudze rejonu).*

2) W typach morfologicznych osadnictwa wiejskiego przeważa (genetycznie) łańcuchówka górska. W wyniku wyludniania się terenów górskich nastąpił jednak zanik wielu siedlisk i do dzisiaj ukształtowało się osadnictwo rozproszone. Tylko największe wsie zachowały cechy układu wsi łańcuchowej. Ośrodek gminny Lewin Kłodzki - dawne miasto (do II wojny światowej) - zachował w centrum układ urbanistyczny małego miasta, z rynkiem i wychodzącymi z niego krótkimi uliczkami; pozostała (większa) część obecnej wsi posiada charakter wielodrożnicy.

3) Osadnictwo skupia się w większości w dolinach górskich, wzdłuż potoków (co jest typowe dla łańcuchówki).

4) Struktura użytkowania gruntów jest adekwatna do uwarunkowań przyrodniczych wynikających z charakteru górskiego; dominują lasy (47% obszaru gminy) oraz trwałe użytki zielone (31,5%).

5) Na obszarach zainwestowanych (zajmujących tylko 6,3% ogólnej powierzchni gminy)

zaznacza się wybitna dominacja terenów komunikacyjnych (64,5% terenów zainwestowanych) nad terenami osadniczymi (35,5%), co jest typowe dla gmin wiejskich, zwłaszcza o małej gęstości zaludnienia.

6) Od szeregu lat notuje się znikome zmiany w strukturze zagospodarowania terenów, w tym wzrostu udziału terenów zainwestowanych, co jest przejawem słabej dynamiki gospodarczej i niewielkiego ruchu budowlanego; odnotowano natomiast pewien przyrost powierzchni zalesionej, co należy uznać za korzystne z ekologicznego punktu widzenia (zalesianie odłogów i gruntów marginalnych).

7) Dla całego obszaru gminy (w jej granicach administracyjnych) sporządzono w 1992 r. miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego. W latach 1996 i 1997 był on trzykrotnie zmieniany na wybranych fragmentach obszaru gminy.

Ustalenia tych dokumentów stanowią istotne uwarunkowanie, które zostało uwzględnione w rozwiązaniach funkcjonalno-przestrzennych niniejszego Studium.

Rozdział 14. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

14.1 Zaopatrzenie w wodę.

Na terenie gminy tylko dwie miejscowości są prawie w pełni zwodociągowane: Lewin Kłodzki i Jeleniów (mieszka w nich około 72% ludności gminy). Wodociągi obsługują także część mieszkańców w dwóch następnych miejscowościach: Dańczowie i Darnkowie (w których mieszka dalsze około 7% ludności gminy). Pozostałych 13 miejscowości (zamieszkałych przez około 21% ludności gminy) nie posiada obecnie instalacji wodociągowej. Ich mieszkańcy zaopatrują się w wodę z własnych ujęć.

Na terenie gminy Lewin Kłodzki woda czerpana jest zarówno ze studni, jak i z ujęć powierzchniowych.

Istnieją następujące **ujęcia wód podziemnych** studniami wierconymi:

1) **ujęcie Rozlewni Wód Mineralnych w Jeleniowie** eksploatowane przez Zespół Uzdrowisk Kłodzkich SA (na postawie aktualnego pozwolenia wodnoprawnego: łącznie do 9,1 m^3/h ze studni nr 2, 5 i 7, a także do 4,0 m^3/h ze źródła Sarenka oraz do 6,6 m^3/h ze studni nr 6); w strefie ujęć występują wody zwykłe oraz szczawy mineralne swoiste; eksploatacja ujęcia Rozlewni Wód Mineralnych w Jeleniowie jest prowadzona na podstawie pozwolenia wodnoprawnego (decyzja nr OŚR 6223-66/00 Starostwa Powiatowego w Kłodzku, z dnia 29.12.2000 r.), o terminie ważności do 31.12.2017 r.

2) ujęcie Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. - **studnie nr 8 i nr 10,** użytkowane w okresach niedoboru wody oraz jej skażenia w zbiorniku „Dańczów", **oraz piezometr – tzw. studnia nr 11** na terenie Jeleniowa. Na podstawie pisma (opinii do projektu Studium) Powiatowego Inspektora Sanitarnego znak: PSSE/ZNS/DPs-2/1528/2002 z dnia 16.04.2002 r. wodę ze studni nr 8 i 10 należy uzdatniać, z uwagi na podwyższoną w niej zawartość manganu i żelaza".

3) **ujęcie drenażowe "Witów"** zlokalizowane w źródliskowej części potoku Wyżnik, w miejscowości Witów (pobór wody w ilości 256 m^3/d), należące do Komunalnego Zakładu Budżetowego w Lewinie Kłodzkim.

Istnieją następujące **ujęcia powierzchniowe:**

1) **ujęcie "Dańczów"** na potoku Dańczówka, należące do Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Woda cieku jest retencjonowana w zbiorniku powierzchniowym, z którego jest następnie ujmowana w ilości średnio 17 dm^3/s, a maksymalnie 28 dm^3/s - co określono w pozwoleniu wodnoprawnym, wydanym 17.11.1992 r. przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Wałbrzychu dla Miejskich Zakładów Użyteczności Publicznej w Kudowie Zdroju, poprzednika prawnego Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.

2) dwa **ujęcia na potoku Dańczówka,** zarządzane przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. (użytkowane w okresie konserwacji zbiornika „Dańczów")

3) **ujęcie na Potoku Kulińskim,** zarządzane przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.

4) **ujęcie "Jawornica",** zarządzane przez Komunalny Zakład Budżetowy w Lewinie Kłodzkim; ujęcie to jest zlokalizowane na spiętrzeniu wody Klikawy w km 11+980 i posiada wydajność 170 m^3/d; według „Projektu budowlano – wykonawczego dla ujęcia i stacji uzdatniania wody dla gminy Lewin Kłodzki" (opracowanego przez: „Środowisko" Biuro Projektowania i Realizacji Inwestycji Ekologicznych w Bielsku–Białej) ujęcie w przyszłości przewidziane jest do przebudowy na stację uzdatniania wody dla nowoprojektowanego ujęcia, którego lokalizację wyznaczono w odległości ok. 650 m od obecnie istniejącego, tj. w przybliżeniu w km 12+630 rzeki, przy drodze w kierunku do miejscowości Zimne Wody.

Z ujęć powierzchniowych zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. woda surowa trafia do stacji uzdatniania wody, znajdującej się w Dańczowie. Z kolei woda z ujęcia gminnego "Witów" trafia do gminnej stacji uzdatniania wody.

Lewin Kłodzki zasilany jest w wodę z ujęć gminnych "Jawornica" i "Witów", zarządzanych przez Komunalny Zakład Budżetowy w Lewinie Kłodzkim, natomiast Jeleniów, Dańczów i Darnków z instalacji i obiektów administrowanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o..

Roczne zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych (łącznie z obiektami zbiorowego zamieszkiwania) w 1999 roku wyniosło 51.600 m^3 (według WUS). Dane uzyskane od operatora sieci - Komunalnego Zakładu Budżetowego w Lewinie Kłodzkim - nieco sie różnią, gdyż uwzględniają także zużycie wody przez turystów w okresie letnim, i wynoszą: dla roku 1990 - 50.400 m^3, dla roku 1995 - 54.000 m^3, a dla roku 2000 - 57.600 m^3.

Łączna długość sieci wodociągowej rozdzielczej na terenie gminy wynosi 11,3 km (WUS). Jest to sieć w dobrym stanie, w większości zbudowana w ostatnich latach.

Na zlecenie Zarządu Gminy Lewin Kłodzki została wykonana "Koncepcja gospodarki wodnej i zwodociągowania gminy Lewin Kłodzki". StefPOL Spółka z o.o. Wrocław, grudzień 2000 r. W materiale tym opracowano m.in. bilans zapotrzebowania na wodę przedstawiony w Tabeli nr 14.1.

Tabela nr 14.1. Bilans zapotrzebowania na wodę na cele bytowo-gospodarcze (w m^3/d).

Lp.	Miejscowość	Poza sezonem		W sezonie	
		$Q_{śr\,d}$	$Q_{max\,d}$	$Q_{śr\,d}$	$Q_{max\,d}$
1.	Dańczów	11,10	14,43	21,05	27,37
2.	Darnków	3,20	4,16	12,25	15,93
3.	Gołaczów	6,50	8,45	11,20	14,56
4.	Jarków	6,10	7,93	8,50	11,05
5.	Jawornica	4,20	5,46	4,20	5,46
6.	Jeleniów	61,72	80,24	62,22	80,89
7.	Jerzykowice Wielkie	9,40	12,20	9,40	12,20
8.	Jerzykowice Małe	1,80	2,34	1,80	2,34
9.	Kocioł	4,10	5,33	4,10	5,33
10.	Krzyżanów	2,30	3,00	2,30	3,00
11.	Kulin Kłodzki	3,90	5,07	3,90	5,07
12.	Leśna	0,60	0,78	0,60	0,78
13.	Lewin Kłodzki	98,69	128,30	145,44	189,07
14.	Taszów	1,50	1,95	1,50	1,95
15.	Witów	1,20	1,56	1,20	1,56
16.	Zielone Ludowe	2,30	3,00	2,30	3,00
17.	Zimne Wody	0,10	0,13	0,10	0,13
Razem		**218,71**	**284,33**	**292,06**	**379,69**

"Koncepcja..." zawiera trzy warianty zwodociągowania gminy. W każdym z nich przewiduje się, że następujące 8 miejscowości będzie objęte systemem wodociągowym, a mianowicie: Dańczów, Darnków, Gołaczów, Jarków, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, Krzyżanów i Lewin Kłodzki. Natomiast w następujących 9 miejscowościach zostaną wykonane niezależne instalacje: Jawornica, Jerzykowice Małe, Kocioł, Kulin, Leśna, Taszów, Witów, Zielone Ludowe i Zimne Wody.

Wariant I

Zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę oparłoby się na istniejącym ujęciu "Darnków" oraz używanej obecnie awaryjnie studni nr 10 położonej w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.).

Wariant II

Zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę oparłoby się na istniejącym ujęciu "Darnków" oraz studniach nr 8 i 11 położonych w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.).

Wariant III

Zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę z ujęć gminnych "Jawornica" i "Witów" oraz traktowanie ujęcia nr 8 i nie używanego obecnie ujęcia nr 11 w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.), jako rezerwowych.

14.2. Odprowadzanie i unieszkodliwianie ścieków.

Jedyną miejscowością w gminie w znacznej części skanalizowaną jest Lewin Kłodzki. Według Rocznika Statystycznego WUS, pod koniec 1999 r. było 6,8 km sieci kanalizacyjnej i 63 podłączenia do budynków. W pozostałych miejscowościach gminy brak jest zarówno sieci kanalizacyjnych, jak i oczyszczalni ścieków.

Właścicieli i użytkowników nieruchomości, na których mieszkają lub przebywają ludzie, lub na których prowadzona jest działalność powodująca wytwarzanie ścieków obowiązują zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Lewin Kłodzki, przyjęte uchwałą Nr XLII/242/97 Rady Gminy Lewin Kłodzki z dnia 26 marca 1997 roku. W zakresie gospodarki ściekowej przepisy te wymagają, by wszystkie tego typu posesje, które nie są podłączone do kanalizacji sanitarnej (lub inne urządzenia, na które uzyskano stosowne pozwolenia), były wyposażone w szczelne szamba, a ich dysponenci dbali o systematyczne ich wypróżnianie, realizowane na mocy umów ze specjalistycznym podmiotem wyposażonym w sprzęt asenizacyjny. Znaczna część właścicieli i użytkowników nieruchomości nie realizuje właściwie tego obowiązku.

W Lewinie Kłodzkim ścieki spływają grawitacyjnie systemem rurociągów do mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków, zlokalizowanej w pobliżu stacji kolejowej. Wydajność średniodobowa tej oczyszczalni wynosi $Q_{śr\ d}$ = 350 m^3/d, a maksymalna $Q_{max\ d}$ = 460 m^3/d. Te wydajności są wykorzystywane w przedziale od 25% do 40%. Zrzut oczyszczonych ścieków następuje do Klikawy w km 7+700. Oczyszczalnia ma - na mocy decyzji wojewody wałbrzyskiego nr OŚ.IV-6210/74/97 z dnia 30.06.1997 r. - uregulowany stan formalno-prawny, w zakresie przepisów prawa wodnego.

Na zlecenie Zarządu Gminy Lewin Kłodzki została wykonana "Koncepcja gospodarki ściekowej dla gminy Lewin Kłodzki", StefPOL Spółka z o.o., Wrocław, sierpień 2000 r. W materiale tym opracowano m.in. bilans ścieków sanitarnych przedstawiony w Tabeli nr 14.2.

Tabela nr 14.2. Bilans ścieków sanitarnych (w m^3/d).

Lp.	Miejscowość	Poza sezonem		W sezonie	
		$Q_{śr\,d}$	$Q_{max\,d}$	$Q_{śr\,d}$	$Q_{max\,d}$
1.	Dańczów	10,00	13,00	19,00	24,70
2.	Darnków	2,90	3,80	11,05	14,37
3.	Gołaczów	5,85	7,60	10,10	13,13
4.	Jarków	5,49	7,14	7,65	9,95
5.	Jawornica	3,78	4,91	3,78	4,91
6.	Jeleniów	55,60	72,30	56,00	72,80
7.	Jerzykowice Wielkie	8,46	11,00	8,46	11,00
8.	Jerzykowice Małe	1,62	2,11	1,62	2,11
9.	Kocioł	3,69	4,80	3,69	4,80
10.	Krzyżanów	2,07	2,70	2,07	2,70
11.	Kulin Kłodzki	3,51	4,56	3,51	4,56
12.	Leśna	0,54	0,71	0,54	0,71
13.	Lewin Kłodzki	88,82	115,47	130,89	170,16
14.	Taszów	1,35	1,76	1,35	1,76
15.	Witów	1,08	1,40	1,08	1,40
16.	Zielone Ludowe	2,07	2,69	2,07	2,69
17.	Zimne Wody	0,09	0,12	0,09	0,12
Razem		**196,92**	**256,07**	**262,95**	**341,87**

"Koncepcja..." zawiera dwa warianty skanalizowania gminy. W obu przewiduje się, że 8 miejscowości będzie wyposażonych we własne lokalne systemy kanalizacyjne z małymi oczyszczalniami ścieków. Są to: Darnków, Jawornica, Jerzykowice Małe, Kulin, Leśna, Taszów, Witów i Zielone Ludowe. Nie przewidziano natomiast realizacji takiego systemu w Zimnych Wodach, zamieszkałych obecnie tylko przez 1 osobę.

Wariant I

Zakłada funkcjonowanie dwóch grupowych systemów:

1) pierwszy obejmowałby miejscowości: Dańczów, Gołaczów, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, skąd ścieki sanitarne dopływałyby ciągami grawitacyjno-tłocznymi do oczyszczalni ścieków w Kudowie Zdroju (zarządzanej przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o).

2) drugi obejmowałby miejscowości: Jarków, Kocioł, Krzyżanów i Lewin Kłodzki, skąd ciągami grawitacyjno-tłocznymi ścieki sanitarne dopływałyby do gminnej oczyszczalni ścieków w Lewinie Kłodzkim.

Wariant II

Zakłada funkcjonowanie jednego grupowego systemu, obejmującego następujące miejscowości: Dańczów, Gołaczów, Jarków, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, Kocioł, Krzyżanów i Lewin Kłodzki, z których ścieki dopływałyby ciągami grawitacyjno-tłocznymi do oczyszczalni ścieków w Lewinie Kłodzkim.

14.3. Usuwanie i unieszkodliwianie odpadów.

Odbiorcą odpadów komunalnych z obszaru gminy Lewin Kłodzki i użytkownikiem składowiska odpadów zlokalizowanego w Brzozowie na terenie miasta Kudowa Zdrój (około 1,5 km od granic gminy Lewin Kłodzki) jest Miejski Zakład Użyteczności Publicznej (w Kudowie Zdroju). Składowisko zostało uruchomione w 1964 roku i obecnie jest zapełnione w około 90%. Ponadto nie spełnia ono wszystkich wymagań określonych w obowiązujących obecnie przepisach. Z tych względów planowane jest w najbliższym okresie do zamknięcia i rekultywacji. Przewiduje się, że docelowe rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami zostaną określone przez "Komunalny Związek Celowy dla Stworzenia Programu Gospodarki Odpadowej w Powiecie Kłodzkim", którego pierwsze zgromadzenie odbyło się 10 lipca 2001 r. Jednym z priorytetowych zadań tego Związku będzie określenie lokalizacji nowego lub nowych składowisk na terenie powiatu.

Szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Lewin Kłodzki, w tym w zakresie usuwania i unieszkodliwiania odpadów, określa uchwała nr XLII/242/97 Rady Gminy Lewin Kłodzki z dnia 26 marca 1997 r. W szczególności w §3 nakazuje ona wszystkim właścicielom i zarządcom nieruchomości zawarcie umów na wywóz odpadów z właściwą jednostką organizacyjną, w tym przypadku z wymienionym wyżej Miejskim Zakładem Użyteczności Publicznej w Kudowie Zdroju. Z kontroli przeprowadzonych przez władze gminy wynika, że około 60% mieszkańców nie wywiązało się z tego obowiązku. Tylko w przypadku najmniejszych wsi, pozbawionych utwardzonej drogi, można to uzasadniać trudnościami komunikacyjnymi, związanymi z dojazdem specjalistycznym sprzętem.

W ciągu 2000 roku na terenie składowiska w Brzozowie złożono 1781 m^3 odpadów zebranych z obszaru gminy Lewin Kłodzki. W przeciwieństwie do odpadów zbieranych na terenie Kudowie Zdroju nie dokonanywano ich segregacji.

Tuż przy wschodniej granicy gminy Lewin Kłodzki znajduje się - należące do miasta Duszniki Zdrój - składowisko w Słoszowie. Nie ma ono uregulowanego stanu formalno-prawnego i przewidziane jest do likwidacji w najbliższym czasie.

14.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną.

Energię elektryczną na teren gminy dostarcza Zakład Energetyczny SA. Główny Punkt Zasilania - rozdzielnia 110/20 kV R-Kudowa - znajduje się w miejscowości Jeleniów, tuż przy granicy z miastem Kudowa Zdrój, do którego również podawana jest energia z tej stacji. Rozdzielnia zasilana jest dwiema jednotorowymi liniami 110 kV:

- S-267 Kudowa - Duszniki
- S-295/V 1186 Kudowa - Nachod.

Pierwsza z tych linii przechodzi przez południową część gminy, tworząc kilkudziesięciometrowy pas, na obszarze którego występuje ograniczenie w formach inwestowania i sposobach użytkowania terenu.

Sieć średniego napięcia pracuje na napięciu 20 kV. Obecnie na terenie gminy jest 28 stacji transformatorowych. Długość linii średniego napięcia wynosi 36 820 m, a niskiego napięcia 41 540 m. Energia elektryczna doprowadzana jest do wszystkich miejscowości gminy.

Łączne zużycie energii elektrycznej w gminie w 2000 r. wynosiło 2 028 792 kWh. Zużycie energii elektrycznej w poszczególnych miejscowościach przedstawia Tabela nr 14.3.

Tabela nr 14.3. Ilość liczników i roczne zużycie energii elektrycznej w 2000 r.

Lp.	Nazwa miejscowości	Ilość liczników	Wielkość zużycia energii w [kWh]
1	Dańczów	79	174 227
2	Darnków	20	118 234
3	Gołaczów	39	35 855
4	Jarków	25	61 857
5	Jawornica	29	27 589
6	Jeleniów	277	591 841
7	Jerzykowice Małe	8	10 204
8	Jerzykowice Wielkie	41	45 583
9	Kocioł	23	41 553
10	Krzyżanów	12	10 858
11	Kulin	15	36 305
12	Leśna	3	0
13	Lewin Kłodzki	610	800 911
14	Taszów	44	43 956

Lp.	Nazwa miejscowości	Ilość liczników	Wielkość zużycia energii w [kWh]
15	Witów	10	8 615
16	Zielone Ludowe	19	21 204
Razem gmina Lewin Kłodzki		1 254	2 028 792

14.5. Zaopatrzenie w gaz sieciowy.

Na teren gminy gaz sieciowy dostarczany jest przez przedsiębiorstwo Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA w Warszawie. Regionalny Oddział Przesyłu we Wrocławiu, a jego rozprowadzaniem zajmuje się PGNiG SA Oddział - Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu. Obecnie jest to gaz wysokometanowy GZ-50, o wartości opałowej 31,0 MJ/m³

Na teren gminy gaz dostarczany jest gazociągiem wysokiego ciśnienia relacji Ołtaszyn - Ząbkowice - Kudowa (Jeleniów), o średnicy nominalnej DN 300 oraz o ciśnieniu nominalnym PN 6,3 MPa. Z tego gazociągu zasilane są dwie stacje redukcyjno-pomiarowe usytuowane w granicach gminy:

- stacja redukcyjno-pomiarowa I° "Lewin", o przepustowości Q = 600 m³/h oraz ciśnieniu nominalnym PN 6,3 MPa

- stacja redukcyjno-pomiarowa I° "Kudowa" (znajdująca się w miejscowości Jeleniów), o przepustowości Q = 6000 m³/h oraz ciśnieniu nominalnym PN 6,3 MPa.

Na teren gminy zachodzi – w rejonie miejscowości Zielone Ludowe – gazociąg podwyższonego średniego ciśnienia (obecnie nie użytkowany „zaczopowany" - jak wskazał ROP we Wrocławiu) o średnicy nominalnej DN 150 i ciśnieniu nominalnym PN 1,6 MPa, relacji „Wolany – Huta Szkła Szczytna".

Zarówno dla gazociągu wysokiego jak i średniego podwyższonego ciśnienia zgodnie z obowiązującymi przepisami tj. art. 89 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. z 2001 r. Nr 97, poz. 1055) obowiązują odległości podstawowe od obiektów terenowych na mocy Rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. Nr 139, poz. 686). Ograniczenie w zagospodarowaniu terenów mogą w przypadku obu gazociągów sięgać 40 m (dla baz paliw płynnych i gazu), przy czym przykładowo dla zespołów wiejskich budynków mieszkalnych o zwartej zabudowie te odległości wynoszą 20 m dla gazociągu o ciśnieniu nominalnym PN 1,6 Mpa i 25 m dla gazociągu o ciśnieniu nominalnym PN 6,3 Mpa.

Przez teren gminy przechodzi także stary gazociąg średniego ciśnienia, zasilający niegdyś Kudowę Zdrój, którego znaczna część nie jest obecnie użytkowana.

Ze stacji redukcyjno-pomiarowej I° "Lewin" zasilana w gaz jest miejscowość Lewin Kłodzki za

pośrednictwem stacji redukcyjno-pomiarowej II° także o przepustowości Q = 600 m^3/h. Obie stacje usytuowane są koło siebie, w obrębie Lewin Kłodzki, po północnej stronie drogi krajowej nr 8. Szacuje się, że rezerwy na obu stacjach wynoszą około 70% ich przepustowości.

Również stacja redukcyjno-pomiarowa I° "Kudowa" ma znaczne rezerwy przepustowości - rzędu 50%. Z tej stacji zasilane są stacje redukcyjno-pomiarowe II° zlokalizowane na terenie miasta Kudowa Zdrój, podające dalej gaz sieciami niskiego ciśnienia do odbiorców z tego miasta. Z jednej z nich, usytuowanej przy ul. Fabrycznej, w sąsiedztwie granicy z gminą Lewin Kłodzki, podawany jest gaz również do odbiorców w Jeleniowie. Przepustowość tej stacji wynosi 1500 m^3/h.

Ułożone na terenie gminy sieci niskiego ciśnienia są wykonane w większości z PE; niewielki ułamek stanowią starsze sieci stalowe. Pomimo znacznej rezerwy w wydajności stacji redukcyjno-pomiarowych w Lewinie Kłodzkim występują niedobory gazu w rejonie ulic: Nad Potokiem i Okrzei, co związane jest z niewystarczającą przepustowością gazociągów w tych ulicach. Sieci niskiego ciśnienia, obsługujące Lewin Kłodzki i Jeleniów, są ze sobą połączone.

W 2000 roku za pośrednictwem stacji redukcyjno-pomiarowej I° "Lewin" dostarczono 238 tys. m^3 gazu do 254 mieszkań (około 90%) w miejscowości Lewin Kłodzki, w tym na cele ogrzewania do 21 mieszkań (około 8%), przy czym zużycie gazu u tych odbiorców stanowiło około 65% zużycia gazu na cele mieszkaniowe w całej miejscowości. Z ww. stacji zasilano w gaz także 7 innych odbiorców (głównie z branży usługowej), z których największym jest Komunalny Zakład Budżetowy. (Warto przy tym zauważyć, że większość gazu pobieranego przez Komunalny Zakład Budżetowy wykorzystywana jest przez kotłownie ogrzewające budynki wielorodzinne). Łączne zużycie gazu przez te 7 podmiotów wynosiło 54 tys. m^3 i stanowiło około 18% zużycia gazu w całej miejscowości.

Ze stacji redukcyjno-pomiarowej II° w Kudowie Zdroju przy ul. Fabrycznej gaz dostarczany jest do około 80 mieszkań na terenie gminy Lewin Kłodzki (w Jeleniowie). Wielkość zużycia gazu przez te grupę odbiorców nie jest odrębnie ewidencjonowana.

14.6. Zaopatrzenie w energię cieplną.

Na terenie gminy dominują indywidualne rozwiązania w zakresie zaopatrzenia w energię cieplną. Poszczególne domy jednorodzinne i większość mieszkań w pozostałych budynkach ma własne instalacje grzewcze. W większych obiektach mamy do czynienia z instalacjami zbiorczymi obsługującymi cały budynek wielorodzinny lub kilka sąsiadujących ze sobą. Do tej kategorii można zaliczyć także instalacje obsługujące obiekty usługowe, takie jak: szkoły, budynek Urzędu Gminy czy niektóre obiekty bazy noclegowej. Komunalny Zakład Budżetowy użytkuje dziewięć takich zbiorczych instalacji (na terenie Lewina Kłodzkiego i Jeleniowa), z których pięć wykorzystuje gaz sieciowe, a cztery olej opałowy.

Większość budynków ogrzewana jest za pomocą instalacji wykorzystujących paliwa stałe, głównie węgiel kamienny i koks. Znacznie rzadsze są bardziej ekologiczne instalacje zasilane energią elektryczną, gazem sieciowym (prawie wyłącznie w Lewinie Kłodzkim), gazem skroplonym czy olejem opałowym. Warto jednak zwrócić uwagę, że w ostatnich latach zwiększa się ilość tego typu instalacji.

14.7. Telekomunikacja.

Na terenie gminy obsługę w zakresie telefonii stacjonarnej zapewnia dotychczas jedynie Telekomunikacja Polska SA. Telefony sieciowe są zainstalowane prawie we wszystkich miejscowościach – jak przedstawiono na rysunku pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego"- z wyjątkiem wschodniej części miejscowści Jawornica i miejscowości Zimne Wody. Teren gminy jest obsługiwany przez centrale zlokalizowane w Lewinie Kłodzkim (400 NN) oraz w Kudowie Zdroju (obsługującej miejscowości: Dańczów, Darnków, Gołaczów, Jeleniów i Kulin).

W miejscowościach: Jarków, Jeleniów, Kocioł, Lasek Miejski i Taszów istnieje możliwość niezwłocznego podłączenia abonentów do centrali telefonicznej. Natomiast w miejscowościach: Darnków, Jawornica (część zachodnia), Jerzykowice Wielkie, Witów i Zielone Ludowe istnieje sieć, ale podłączenie oczekujących abonentów wymaga przeprowadzenia dodatkowych inwestycji.

Na koniec 1999 roku TP SA miała zainstalowanych 406 łączy głównych (numerów), w tym 337 w mieszkaniach i 69 w firmach (według WUS). Daje to wskaźnik około 19 łączy głównych na 100 mieszkańców. Dla porównania, wskaźnik dla Kudowy Zdroju wynosi 24, dla Dusznik Zdroju 32, dla powiatu kłodzkiego 24, a dla województwa dolnośląskiego 27. Uwzględniając gęstość i charakter zainwestowania wskaźnik dla gminy Lewin Kłodzki nie odbiega znacząco od wskaźników dla sąsiednich gmin i całego województwa dolnośląskiego, które jednak są dwukrotnie niższe niż przeciętny wskaźnik w Unii Europejskiej.

Uzyskane od operatora informacje wskazują, że w połowie 2001 roku na terenie gminy było 373 abonentów (niektórzy mogą mieć dwa lub więcej numerów). Natomiast w tym samym czasie czekało na realizację 50 wniosków o podłączenie telefonów. Obecnie TP SA opracowuje projekt rozbudowy sieci na terenie gminy.

Orientacyjny przebieg ważniejszych linii telekomunikacyjnych został przedstawiony na rysunku Studium pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego".

Teren gminy obsługiwany jest także przez trzech operatorów sieci telefonii komórkowej. Ze względu na ukształtowanie terenu są miejsca, w których nie można korzystać z tego typu aparatów. Na szczycie góry Grodziec znajdują się anteny sieci komórkowych oraz inne instalacje radiowe. W niektórych miejscach południowej części gminy najsilniejszy sygnał pochodzi od czeskich operatorów sieci komórkowych.

14.8. Uwarunkowania wynikające ze stanu wyposażenia w zakresie infrastruktury technicznej.

1) Na terenie gminy tylko dwie miejscowości są prawie w pełni zwodociągowane: Lewin Kłodzki i Jeleniów oraz dwie w części: Dańczów i Darnków. Pozostałych 13 miejscowości (zamieszkałych przez około 21% ludności gminy) nie posiada obecnie instalacji wodociągowej.

2) Istnieją następujące ujęcia wód podziemnych studniami wierconymi:

a) ujęcie Rozlewni Wód Mineralnych w Jeleniowie eksploatowane przez Zespół Uzdrowisk Kłodzkich SA; w strefie ujęć występują wody zwykłe oraz szczawy mineralne swoiste

b) ujęcie Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. - użytkowane awaryjnie studnie nr 8 i nr 10 oraz piezometr tzw. studnia nr 11 na terenie Jeleniowa. Na podstawie pisma (opinii do projektu Studium) Powiatowego Inspektora Sanitarnego znak: PSSE/ZNS/DPs-2/1528/2002 z dnia 16.04.2002 r. wodę ze studni nr 8 i 10 należy uzdatniać, z uwagi na podwyższoną w niej zawartość manganu i żelaza".

c) ujęcie drenażowe "Witów" zlokalizowane w źródliskowej części potoku Wyżnik, w miejscowości Witów (pobór wody w ilości 256 m^3/d), należące do Komunalnego Zakładu Budżetowego w Lewinie Kłodzkim.

3) Istnieją następujące ujęcia powierzchniowe:

a) ujęcie "Dańczów" na potoku Dańczówka, należące do Kudowskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Woda cieku jest retencjonowana w zbiorniku powierzchniowym, z którego jest następnie ujmowana w ilości średnio 17 dm^3/s, a maksymalnie 28 dm^3/s

b) dwa ujęcia na potoku Dańczówka, zarządzane przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. (użytkowane w okresie konserwacji zbiornika „Dańczów")

c) ujęcie na Potoku Kulińskim, zarządzane przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.

d) ujęcie "Jawornica", zarządzane przez Komunalny Zakład Budżetowy w Lewinie Kłodzkim; ujęcie to jest zlokalizowane na spiętrzeniu wody Klikawy w km 11+980 i posiada wydajność 170 m^3/d; w przyszłości przewidziane do przebudowy na stację

uzdatniania wody dla nowoprojektowanego ujęcia wody (w km □ 12+630 rzeki, przy drodze w kierunku do miejscowości Zimne Wody).

4) Lewin Kłodzki zasilany jest w wodę z ujęć gminnych "Jawornica" i "Witów", zarządzanych przez Komunalny Zakład Budżetowy w Lewinie Kłodzkim, natomiast Jeleniów, Dańczów i Darnków z instalacji i obiektów administrowanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o..

5) Roczne zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych (łącznie z obiektami zbiorowego zamieszkiwania) w 1999 roku wyniosło 51 600 m^3 (według WUS).

6) Na zlecenie Zarządu Gminy Lewin Kłodzki została wykonana "Koncepcja gospodarki wodnej i zwodociągowania gminy Lewin Kłodzki", StefPOL, Wrocław, grudzień 2000 r.

7) Zawarty w wymienionej w pkt 6 "Koncepcji..." bilans zapotrzebowania na wodę na cele bytowo-gospodarcze w gminie określa:

a) poza sezonem:

- $Q_{śr\,d} = 218{,}71\ m^3/d$
- $Q_{max\,d} = 284{,}33\ m^3/d$

b) w sezonie:

- $Q_{śr\,d} = 292{,}06\ m^3/d$
- $Q_{max\,d} = 379{,}69\ m^3/d$

8) "Koncepcja..." zawiera trzy warianty zwodociągowania gminy. W każdym z nich przewiduje się, że następujące 8 miejscowości będzie objęte zbiorczym systemem wodociągowym, a mianowicie: Dańczów, Darnków, Gołaczów, Jarków, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, Krzyżanów i Lewin Kłodzki. Natomiast w następujących 9 miejscowościach zostaną wykonane niezależne instalacje: Jawornica, Jerzykowice Małe, Kocioł, Kulin, Leśna, Taszów, Witów, Zielone Ludowe i Zimne Wody.

a) Wariant I zakłada, że zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę oparłoby się na istniejącym ujęciu "Darnków" oraz używanej obecnie awaryjnie studni nr 10 położonej w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.).

b) Wariant II zakłada, że zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę oparłoby się na istniejącym ujęciu "Darnków", używanej obecnie awaryjnie studni nr 8 i nie używanej nr 11 – położonych w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.).

c) Wariant III zakłada zasilanie 8 miejscowości gminy w wodę z ujęć gminnych "Jawornica" i "Witów" oraz traktowanie ujęć nr 8 i nr 11 w Jeleniowie (instalacjach zarządzanych przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.), jako rezerwowych.

9) Jedyną miejscowością w gminie w znacznej części skanalizowaną jest Lewin Kłodzki. W pozostałych miejscowościach gminy brak jest zarówno sieci kanalizacyjnych, jak i oczyszczalni

ścieków.

10) W Lewinie Kłodzkim ścieki spływają grawitacyjnie systemem rurociągów do mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków, zlokalizowanej w pobliżu stacji kolejowej. Wydajność średniodobowa tej oczyszczalni wynosi $Q_{śr\ d}$ = 350 m^3/d, a maksymalna $Q_{max\ d}$ = 460 m^3/d. Te wydajności są wykorzystywane w przedziale od 25% do 40%. Zrzut oczyszczonych ścieków następuje do Klikawy.

11) Na zlecenie Zarządu Gminy Lewin Kłodzki została wykonana "Koncepcja gospodarki ściekowej dla gminy Lewin Kłodzki", StefPOL, Wrocław, sierpień 2000 r.

12) Zawarty w wymienionej w pkt 11 "Koncepcji..." bilans ścieków sanitarnych w gminie określa:

a) poza sezonem:

- $Q_{śr\ d}$ = 192,92 m^3/d
- $Q_{max\ d}$ = 256,07 m^3/d

b) w sezonie:

- $Q_{śr\ d}$ = 262,95 m^3/d
- $Q_{max\ d}$ = 341,87 m^3/d

13) "Koncepcja..." zawiera dwa warianty skanalizowania gminy. W obu przewiduje się, że 8 miejscowości będzie wyposażonych we własne lokalne systemy kanalizacyjne z małymi oczyszczalniami ścieków. Są to: Darnków, Jawornica, Jerzykowice Małe, Kulin, Leśna, Taszów, Witów i Zielone Ludowe.

a) Wariant I zakłada funkcjonowanie dwóch grupowych systemów:

- pierwszy obejmowałby miejscowości: Dańczów, Gołaczów, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, skąd ścieki sanitarne dopływałyby ciągami grawitacyjno-tłocznymi do oczyszczalni ścieków w Kudowie Zdroju (zarządzanej przez Kudowski Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.)
- drugi obejmowałby miejscowości: Jarków, Kocioł, Krzyżanów i Lewin Kłodzki, skąd ciągami grawitacyjno-tłocznymi ścieki sanitarne dopływałyby do gminnej oczyszczalni ścieków w Lewinie Kłodzkim.

b) Wariant II zakłada funkcjonowanie jednego grupowego systemu, obejmującego następujące miejscowości: Dańczów, Gołaczów, Jarków, Jeleniów, Jerzykowice Wielkie, Kocioł, Krzyżanów i Lewin Kłodzki, z których ścieki dopływałyby ciągami grawitacyjno-tłocznymi do oczyszczalni ścieków w Lewinie Kłodzkim.

14) Odbiorcą odpadów komunalnych z obszaru gminy Lewin Kłodzki i użytkownikiem składowiska odpadów zlokalizowanego w Brzozowie na terenie miasta Kudowa Zdrój (około 1,5 km od granic gminy Lewin Kłodzki) jest Miejski Zakład Użyteczności Publicznej (w Kudowie Zdroju). Składowisko zostało uruchomione w 1964 roku i obecnie jest zapełnione w około 90%. Planowane jest w najbliższym okresie do zamknięcia i rekultywacji.

15) Przewiduje się, że docelowe rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami zostaną

określone przez "Komunalny Związek Celowy dla Stworzenia Programu Gospodarki Odpadowej w Powiecie Kłodzkim", którego pierwsze zgromadzenie odbyło się 10 lipca 2001 r. Jednym z priorytetowych zadań tego Związku będzie określenie lokalizacji nowego lub nowych składowisk na terenie powiatu.

16) W ciągu 2000 roku na terenie składowiska w Brzozowie złożono 1781 m^3 odpadów zebranych z obszaru gminy Lewin Kłodzki. W przeciwieństwie do odpadów zbieranych na terenie Kudowie Zdroju nie dokonywano ich segregacji.

17) Tuż przy wschodniej granicy gminy Lewin Kłodzki znajduje się - należące do miasta Duszniki Zdrój - składowisko w Słoszowie. Nie ma ono uregulowanego stanu formalno-prawnego i przewidziane jest do likwidacji w najbliższym czasie.

18) Energię elektryczną na teren gminy dostarcza Zakład Energetyczny SA.

19) Główny Punkt Zasilania (GPZ) - rozdzielnia 110/20 kV R-Kudowa - znajdująca się w miejscowości Jeleniów, tuż przy granicy z miastem Kudowa Zdrój, do której również podawana jest energia z tej stacji.

20) Przez gminę przebiegają dwie - zasilające GPZ - jednotorowe linie 110 kV:

- S-267 Kudowa - Duszniki
- S-295/V 1186 Kudowa - Nachod.

21) Sieć średniego napięcia pracuje na napięciu 20 kV. Obecnie na terenie gminy jest 28 stacji transformatorowych. Długość linii średniego napięcia wynosi 36 820 m, a niskiego napięcia 41 540 m. Energia elektryczna doprowadzana jest do wszystkich miejscowości gminy.

22) Łączne zużycie energii elektrycznej w gminie w 2000 r. wynosiło 2 028 792 kWh.

23) Na teren gminy gaz sieciowy (wysokometanowy GZ-50, o wartości opałowej 31,0 MJ/m^3) dostarczany jest przez przedsiębiorstwo Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SAw Warszawie. Regionalny Oddział Przesyłu we Wrocławiu i rozprowadzany przez PGNiG w Oddział - Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu.

24) Na teren gminy gaz dostarczany jest gazociągiem wysokiego ciśnienia relacji Ołtaszyn - Ząbkowice - Kudowa (Jeleniów), o średnicy nominalnej DN 300 oraz o ciśnieniu nominalnym PN 6,3 Mpa, dla którego w odpowiednich przepisach zostały określone zasięgi stref ochronnych. Z tego gazociągu zasilane są dwie stacje redukcyjno-pomiarowe usytuowane w granicach gminy:

a) stacja redukcyjno-pomiarowa I^0 "Lewin", o przepustowości Q = 600 m^3/h oraz ciśnieniu nominalnym PN 6,3 MPa

b) stacja redukcyjno-pomiarowa I^0 "Kudowa" (znajdująca się w miejscowości Jeleniów), o przepustowości Q = 6000 m^3/h oraz ciśnieniu nominalnym PN 6,3 MPa.

25) Na teren gminy zachodzi gazociąg podwyższonego ciśnienia relacji:
„Wolany – Huta Szkła Szczytna" o średnicy nominalnej DN 150 i ciśnieniu nominalnym PN 1,6 Mpa, dla którego w odpowiednich przepisach zostały określone zasięgi strefy ochronnych.

26) Zgodnie z obowiązującymi przepisami dla istniejących gazociągów wysokiego i podwyższonego średniego ciśnienia obowiązują strefy ochronne (odległości podstawowe)

określone w Rozporządzeniu Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. Nr 139, poz. 686). Maksymalna szerokość stref ochronnych liczona od zewnętrznej ścianki, dla obu gazociągów, wynosi 40 m (w odniesieniu do lokalizacji baz paliw płynnych i gazu), co przedstawia rysunek Studium pt „Kierunki rozwoju przestrzennego".

27) Ze stacji redukcyjno-pomiarowej I° "Lewin" zasilana w gaz jest miejscowość Lewin Kłodzki za pośrednictwem stacji redukcyjno-pomiarowej II° także o przepustowości Q = 600 m^3/h. Szacuje się, że rezerwy na obu stacjach wynoszą około 70% ich przepustowości.

28) Również stacja redukcyjno-pomiarowa I° "Kudowa" ma znaczne rezerwy przepustowości - rzędu 50%. Z tej stacji zasilana jest m.in. stacja redukcyjno-pomiarowa II° zalokalizowana przy ul. Fabrycznej w Kudowie Zdroju, skąd gaz podawany jest również do około 80 odbiorców w Jeleniowie.

29) Pomimo znacznej rezerwy w wydajności stacji redukcyjno-pomiarowych w Lewinie Kłodzkim występują niedobory gazu w rejonie ulic: Nad Potokiem i Okrzei, co związane jest z niewystarczającą przepustowością gazociągów w tych ulicach. Sieci niskiego ciśnienia, obsługujące Lewin Kłodzki i Jeleniów, są ze sobą połączone.

30) W 2000 roku za pośrednictwem stacji redukcyjno-pomiarowej I° "Lewin" dostarczono 238 tys. m^3 gazu do 254 mieszkań (około 90%) w miejscowości Lewin Kłodzki, w tym na cele ogrzewania do 21 mieszkań (około 8%), przy czym zużycie gazu u tych odbiorców stanowiło około 65% zużycia gazu na cele mieszkaniowe w całej miejscowości. Z ww. stacji podano również 54 tys. m^3 gazu do 7 innych odbiorców (głównie z branży usługowej), z których największym jest Komunalny Zakład Budżetowy.

31) Na terenie gminy dominują indywidualne rozwiązania w zakresie zaopatrzenia w energię cieplną.

32) Większość budynków ogrzewana jest za pomocą instalacji wykorzystujących paliwa stałe, głównie węgiel kamienny i koks. Znacznie rzadsze są bardziej ekologiczne instalacje zasilane energią elektryczną, gazem sieciowym (prawie wyłącznie w Lewinie Kłodzkim), gazem skroplonym czy olejem opałowym.

33) Obsługę w zakresie telefonii stacjonarnej - na terenie gminy - zapewnia jedynie Telekomunikacja Polska SA. Telefony sieciowe są zainstalowane prawie we wszystkich miejscowościach, z wyjątkiem wschodniej części miejscowości Jawornica i miejscowości Zimne Wody.

34) W miejscowościach: Jarków, Jeleniów, Kocioł, Lasek Miejski i Taszów istnieje możliwość niezwłocznego podłączenia abonentów do centrali telefonicznej. Natomiast w miejscowościach: Darnków, Jawornica (część zachodnia), Jerzykowice Wielkie, Witów i Zielone Ludowe istnieje sieć, ale podłączenie oczekujących abonentów wymaga przeprowadzenia dodatkowych inwestycji.

35) Na koniec 1999 roku TP SA miała zainstalowanych 406 łączy głównych (numerów), w tym 337 w mieszkaniach i 69 w firmach (według WUS). Daje to wskaźnik około 19 łączy głównych na 100 mieszkańców. W połowie 2001 roku na terenie gminy było 373 abonentów (niektórzy mogą mieć dwa lub więcej numerów). Natomiast w tym samym czasie czekało na realizację 50 wniosków o podłączenie telefonów. Obecnie TP SA opracowuje projekt rozbudowy sieci na terenie gminy.

36) Przez gminę - w relacji wschód-zachód - przebiegają trzy metalowe magistralne linie telefoniczne oraz dwie światłowodowe. Cztery z tych linii przebiegają wzdłuż lub w pobliżu drogi krajowej nr 8, a jedna linia światłowodowa wzdłuż drogi powiatowej nr 45120.

37) Teren gminy obsługiwany jest także przez trzech operatorów sieci telefonii komórkowej. Ze względu na ukształtowanie terenu są miejsca, w których nie można korzystać z tego typu aparatów. Na szczycie góry Grodziec znajdują się anteny sieci komórkowych oraz inne instalacje radiowe.

CZĘŚĆ C.
KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Rozdział 15. SYNTETYCZNE WYJAŚNIENIE PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ.

Istotnym uwarunkowaniem dla przyjętych w Studium rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych był uchwalony w 1992 roku plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Lewin Kłodzki oraz jego zmiany wprowadzone w następnych latach. W tych dokumentach wyznaczono szczególnie dużo terenów przeznaczonych pod zainwestowanie, przede wszystkim pod osadnictwo i turystyczne zagospodarowanie (zabudowę). Przykładowo, wyznaczona w planie ogólnym powierzchnia planowanych terenów pod zainwestowanie w Witowie jest porównywalna z powierzchnią zainwestowaną w Lewinie Kłodzkim. W Studium generalnie adaptowano te tereny, ustalając równocześnie konieczność uzależnienia rozmiarów przyszłego inwestowania (zabudowy) od możliwości odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków oraz od możliwości zaopatrzenia w wodę, w sposób nie naruszający walorów miejscowego środowiska, w szczególności wód powierzchniowych i podziemnych.

Drugim najważniejszym ograniczeniem dla przyjętych w Studium rozwiązań były obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody (park narodowy, obszar chronionego krajobrazu) oraz środowiska kulturowego (strefy ochrony konserwatorskiej) i krajobrazu. Wszystkie te chronione obszary adaptowano, ustalając rodzaje i zasady zagospodarowania ustanowione (prawnie) dla poszczególnych obszarów. Jedynie w odniesieniu do strefy "K" ochrony krajobrazu kulturowego oraz strefy "E" ochrony ekspozycji, dokonano pewnej korekty ich zasięgów, uwzględniając występowanie kompleksów leśnych oraz istniejące i planowane zagospodarowanie.

Zawarte w Studium rozwiązania umożliwiają w szczególności rozwój usług turystycznych oraz innych nieuciążliwych aktywności gospodarczych. W tym dokumencie określono także optymalne kierunki rozwoju rolnictwa.

W wyznaczaniu nowych terenów osadniczych przyjęto zasadę utrzymania historycznie ukształtowanej sieci osadniczej, a w niniejszym tekście zapisano obowiązek inwestowania w pierwszej kolejności na terenach stanowiących dopełnienie istniejących układów osadniczych. Dzięki temu dość rozległe obszary przeznaczone w Studium (a poprzednio w planie ogólnym) mogą przez długi czas pozostać nie zainwestowane.

Dla usprawnienia powiązań drogowych przede wszystkim ustalono konieczność budowy pasów ruchu powolnego wzdłuż drogi krajowej nr 8, a ponadto wskazano na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego" możliwość stworzenia obejścia Jeleniowa na trasie drogi krajowej nr 8. Niezależnie od tego przewidziano (werbalne - w niniejszym tekście) odpowiednią poprawę parametrów technicznych dla dróg wojewódzkich, z zachowaniem ich dotychczasowego przebiegu. W odniesieniu do dróg powiatowycyh i gminnych - oprócz ustalenia potrzeby ich modernizacji - wskazano na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego" możliwość rozbudowy ich systemu. W szczególności chodzi tu o wybudowanie utwardzonych dróg do miejscowości, do których istnieje dotychczas dojazd tylko drogami gruntowymi.

W Studium określono docelową klasę poszczególnych odcinków dróg. Założono również

modernizację linii kolejowej oraz utrzymanie na niej zarówno ruchu towarowego, jak i pasażerskiego. W odniesieniu do pozostałych elementów zagospodarowania komunikacyjnego określono m.in. zasady organizacji miejsc postojowych (parkingów), przeprowadzenia tras rowerowych oraz wskazano dwa miejsca dla przejść granicznych.

Przy określaniu polityki przestrzennej i zasad zagospodarowania uwzględniono uwarunkowania wynikające w szczególności z występowania wysokich walorów wód podziemnych i powierzchniowych. Realizacja wszelkich poczynań inwestycyjnych powinna zabezpieczyć te walory. Dlatego też w Studium przewidziano wysoki standard wyposażenia układów osadniczych w zakresie systemów gospodarki wodno-ściekowej. Niezależnie od utrzymania odpowiedniej jakości ekologicznej, wyposażenie to istotnie podwyższy jakość warunków zamieszkiwania. Na podwyższenie warunków zamieszkiwania (jakość habitatu) ważne znaczenie będą miały także inne ustalenia Studium, w tym w zakresie pozostałych elementów infrastruktury technicznej, komunikacji oraz zasad zagospodarowania terenów i kształtowania zabudowy.

Rozdział 16. KOMUNIKACJA.

1) Przewiduje się utrzymanie ruchu pasażerskiego i towarowego na linii kolejowej relacji Kłodzko Nowe - Lewin Kłodzki - Kudowa Zdrój i utworzenie turystycznej kolei regionalnej tzw. „kolei sudeckiej". Zakłada się konieczność podejmowania niezbędnych prac modernizacyjnych przez zarządcę tej linii.

2) Zakłada się, że droga krajowa nr 8 pozostanie najważniejszym elementem sieci drogowej na terenie gminy. Przewiduje się tworzenie warunków dla dalszej modernizacji tej drogi, w tym poprzez wybudowanie pasów ruchu powolnego na odcinku Lewin Kłodzki - Duszniki Zdrój.

3) Wskazuje się możliwość wytyczenia nowego odcinka drogi krajowej nr 8, umożliwiającego ominięcie zabudowy w miejscowościach Jeleniów i Kudowa Zdrój.

4) Nie przewiduje się zmiany przebiegu dróg wojewódzkich, a jedynie poprawę ich parametrów technicznych dla uzyskania przez nie klasy drogi zbiorczej „Z" .

5) Przewiduje się przeprowadzenie turystycznej Drogi Śródsudeckiej przez gminę Lewin Kłodzki odcinkami drogi krajowej nr 8 i dróg wojewódzkich nr 387 i 389. Wytyczeniu i oznakowaniu tej trasy powinny towarzyszyć działania związane z modernizacją objętych nią odcinków dróg oraz wyposażenie jej w parkingi i inne obiekty obsługi podróżnych.

6) Przewiduje się modernizacje dróg powiatowych i gminnych oraz rozbudowę ich systemu, z uwagi chociażby na przebieg drogi krajowej, która zgodnie z obowiązującymi przepisami o drogach publicznych wymaga całkowitej izolacji (szczególnie w sąsiedztwie terenów przeznaczonych na nowe funkcje typu: MR, MP, UP itp.). Docelową strukturę systemu komunikacyjnego oraz klasy dróg przedstawia rysunek Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego".

7) Priorytetowym zadaniem jest wśród dróg powiatowych budowa i modernizacja odcinków, dla których ustalono klasę drogi/ulicy zbiorczej, a wśród dróg gminnych budowę i modernizację odcinków, dla których ustalono klasę drogi/ulicy zbiorczej lub lokalnej.

8) W miarę możliwości należy podejmować budowę i modernizację innych ulic i dróg - nie wskazanych na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego" - niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania gminy.

9) Należy monitorować trasy ruchu przeznaczone dla transportu niebezpiecznych materiałów i wprowadzać wzdłuż nich rozwiązania ograniczające ewentualne zagrożenia wywołane tym ruchem.

10) Należy wprowadzić zasadę realizacji niezbędnej ilości miejsc parkingowych w obrębie działki dla nowego albo przekształcanego funkcjonalnie lub architektonicznie obiektu, z dopuszczeniem lokalizacji tych miejsc w nieodległym sąsiedztwie, jako "wydzierżawionych" na obszarze innej nieruchomości. Z oczywistych względów na obszarach intensywnie zagospodarowanych należy odstępować od ścisłego respektowania tej zasady.

11) Przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz przy

wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu należy przyjmować wskaźnik co najmniej 400 miejsc postojowych na 1000 mieszkańców/turystów. Powyższe ustalenie nie dotyczy rejonu rynku w Lewinie Kłodzkim, gdzie jest to utrudnione m.in. ze względów konserwatorskich. Należy tam indywidualnie oszacować ten wskaźnik, uwzględniając lokalne uwarunkowania.

12) Należy dążyć do otwarcia przejść granicznych z Czechami:

a) Kocioł - Oleśnice v Orlickych Horách

b) Taszów - Borová,

które po otwarciu granic będzie można przekształcić na zwykłe lokalne połączenia drogowe, między sąsiadującymi miejscowościami w dwóch państwach.

13) Należy utrzymywać w dobrym stanie system turystycznych szlaków pieszych oraz rozbudować system ścieżek rowerowych. Docelowo ścieżki rowerowe wzdłuż dróg/ulic klasy zbiorczej i wyższych nie powinny być prowadzone po jezdni przeznaczonej dla ruchu pojazdów samochodowych, a przy organizacji ich skrzyżowań z drogą krajową nr 8 należy dążyć do stworzenia rozwiązań bezkolizyjnych.

14) Przy planowaniu ścieżek rowerowych należy uwzględnić propozycje rozwiązań zawarte w opracowaniu: „Bike Glacensis – Koncepcja ścieżek rowerowych ziemi kłodzkiej i ząbkowickiej", Kłodzko, listopad 2001. 15) Wszystkie drogi na rysunku Studium nie będące drogami powiatowymi, wojewódzkimi lub krajowymi należy przewidzieć do wpisania do rejestru dróg gminnych.

Rozdział 17. UKŁAD FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY.

17.1. Ogólne zasady rozwoju i przekształceń w dotychczasowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej.

1) W rozwoju zagospodarowania gminy preferowane powinny być kierunki w maksymalnym stopniu wykorzystujące i podkreślające walory środowiska przyrodniczego, przy zapewnieniu warunków utrzymania równowagi przyrodniczej i racjonalnej gospodarki zasobami środowiska, w szczególności przez zapewnienie ochrony walorów krajobrazowych środowiska i warunków klimatycznych.

W szczególności nie jest wskazane podejmowanie eksploatacji surowców naturalnych innych niż woda, a także rozwój przemysłu i wytwórczości o znacznej uciążliwości dla środowiska przyrodniczego. Ze względu na niekorzystne warunki glebowe, klimatu oraz rzeźby rolnictwo powinno eksponować kierunek ekstensywnej hodowli. Taki kierunek gospodarki rolnej wydaje się także najmniej kolizyjnym z ochroną środowiska oraz stać się może ważnym walorem krajobrazu kulturowego.

2) Zachowuje się (m.in. w związku z zasadą określoną w pkt 1) generalną (ukształtowaną dotychczas) strukturę użytkowania terenów gminy, z dominacją lasów oraz trwałych użytków zielonych.

3) W dalszym rozwoju zagospodarowania szczególnie ważnym jest rozwój prośrodowiskowej infrastruktury o wysokim standardzie technologicznym, projektowym i wykonawczym (zwłaszcza w zakresie gospodarki ściekowej, rozwój sieci przesyłu gazu, organizacja i systemy unieszkodliwiania odpadów i in.).

Przeanalizować należy możliwość rozwoju wykorzystania lokalnych źródeł energii - konwencjonalnych (np. małe elektrownie przepływowe) i niekonwencjonalnych (np. pompy cieplne, energia słoneczna, wiatru i in.).

4) Zwiększyć należy stopień zabezpieczenia przeciwpowodziowego terenów gminy. W miarę możności nie należy lokować zabudowy oraz elementów infrastruktury technicznej w bezpośrednim sąsiedztwie cieków. W przypadku nowego zainwestowania należy odsuwać zabudowę kubaturową z zachowaniem minimalnej odległości 5m od górnej krawędzi koryta oraz ograniczać przejścia infrastrukturalne przez cieki do niezbędnego minimum, stosując odpowiednie zabezpieczenia. W przypadku obszarów, które znalazły się w zasięgu powodzi, w tym wskazanych na rysunkach Studium, należy zdecydowanie ograniczyć wprowadzanie nowego zainwestowania, jeśli te obszary nie zostaną odpowiednio zabezpieczone w urządzenia broniące przed zalaniem.

Ważnym elementem bezpieczeństwa powodziowego jest organizacja dobrze funkcjonującego systemu wczesnego ostrzegania (w skali regionalnej i lokalnej) oraz szybkiego reagowania odpowiednio wyposażonych służb. Doświadczenia wcześniejszych powodzi wskazują na konieczność skracania i upraszczania drogi przesyłanych ostrzeżeń. Wskazanym jest gromadzenie informacji dokumentującej rodzaje, miejsca oraz uwarunkowania szkód wynikłych w

czasie zaistniałych powodzi. W miarę możności wykorzystywać należy w tym celu właściwych specjalistów. Pozwoli to zwiększyć elastyczność planowania lokalizacji zainwestowania oraz stopniowo ograniczyć zakres szkód. Należy pamiętać, że im więcej zainwestowania oraz ludzi znajduje się stale w strefach zagrożonych, tym większe jest prawdopodobieństwo wystąpienia wysokich szkód, utrudnień organizacyjnych oraz kosztów działań ratowniczych, a potem trudności i kosztów związanych z likwidacją skutków powodzi.

5) Na obszarach potwierdzonego występowania groźnych zanieczyszczeń gleb pierwiastkami toksycznymi należy zagospodarowanie ograniczać do form tolerujących tego rodzaju uwarunkowanie.

Istniejąca wiedza na temat zanieczyszczenia gleb w związku z występującymi anomaliami geochemicznymi jest niewystarczająca (zbyt ogólna). W miarę postępu w rozpoznawaniu tego uwarunkowania należy na bieżąco podejmować decyzje odnośnie kwestii lokalnych związanych z zagospodarowaniem. Rozpoznane zagrożenia nie mogą być ukrywane przed ludnością i inwestorami, ale powinny być podawane do wiadomości wraz z informacją o podjętych przeciwdziałaniach.

6) Powierzchnie szczególnie zagrożone erozją gleb powinny być wyłączane z rolniczego użytkowania i zalesiane, w razie konieczności z zastosowaniem zabiegów przeciwerozyjnych.

Alternatywną formą rolniczego zagospodarowania gruntów zagrożonych erozyjnie mogą być trwałe użytki zielone (łąki górskie). W celu umożliwienia podjęcia właściwej decyzji o formie rolniczego gospodarowania należy w możliwie szerokim stopniu korzystać ze specjalistycznego doradztwa. Dla terenu całej gminy powinno być wykonane opracowanie ramowe, rozpoznające skalę istniejącego zagrożenia gleb erozją.

7) Obszary objęte formalną ochroną przyrody - Park Narodowy Gór Stołowych oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Gór Bystrzyckich i Orlickich - będą zagospodarowywane w sposób zgodny z rygorami na nich obowiązującymi *(określonymi w przepisach o ochronie przyrody, w planach ochrony oraz w dokumentach powołujących te obszary).*

8) Na terenach Parku Narodowego Gór Stołowych obowiązuje zakaz hodowli zwierząt futerkowych oraz uprawy roślin obcych naturalnej przyrodzie terytorium Parku i jego otuliny, a także obcych wieloletnim tradycjom rolniczym regionu.

Z hodowlą zwierząt futerkowych wiążą się znaczne zagrożenia zanieczyszczeniem środowiska, na co istnieją liczne przykłady. Zalecenie dotyczące zakazu uprawy lub wprowadzania obcych gatunków roślin związane jest z możliwością ich ekspansji i stopniowego zdominowania gatunków rodzimych.

9) Funkcjonujące na terenie na terenie Parku Narodowego Gór Stołowych rolnictwo powinno mieć charakter ekologiczny.

Ideą rolnictwa ekologicznego jest ograniczanie chemicznych zabiegów uprawowych, aż do ich eliminacji włącznie.

10) Obszary i obiekty objęte ochroną konserwatorską, według oznaczenia (lokalizacji lub

zasięgu) na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego", obejmują:

a) strefy "A" ścisłej ochrony konserwatorskiej

b) strefy "B" ochrony konserwatorskiej

c) strefy "K" ochrony krajobrazu kulturowego

d) strefy "E" ochrony ekspozycji

e) strefy "W" ochrony archeologicznej

f) strefy "OW" obserwacji archeologicznej

g) stanowiska archeologiczne

h) obiekty i zespoły zabytkowego budownictwa wpisane do rejestru zabytków;

powinny one być zagospodarowane zgodnie z ustaleniami zawartymi w "Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki" Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu, Wrocław 1998. W odniesieniu do zasięgów stref "K" i "E" - zostały one skorygowane w stosunku do cytowanego powyżej "Studium...", przy uwzględnieniu zasięgu lasów oraz istniejącego i planowanego zagospodarowania przestrzennego. Nie zmienia się natomiast zasad postępowania i zagospodarowania w tych strefach. Ochroną obejmuje się również obiekty zabytkowe ujęte w ewidencji Służby Ochrony Zabytków, a nie wpisane do rejestru zabytków. Ich zestawienie znajduje się w cytowanym wyżej "Studium..."

11) Nowe tereny zainwestowane powinny wiązać się ściśle z historycznie ukształtowanymi układami osadniczymi. Tereny te nie powinny prowadzić do fragmentacji przestrzeni otwartych i powierzchni biologicznie czynnych, w tym przestrzeni leśnej i rolniczej.

12) W sukcesji terenów zainwestowanych obowiązuje następująca zasada:- najpierw dopełnianie istniejących terenów zainwestowanych (dopełnienie luk w zabudowie łączenie oderwanych enklaw zainwestowania, wyrównywanie granicy terenów zainwestowanych/osadniczych itp.)

- w dalszej kolejności ekspansja poza istniejące granice układów osadniczych (rozwój "wszerz"), ale w ich bezpośrednim sąsiedztwie, zgodnie z zasadą ustaloną w pkt. 13.

13) Wielkość ekspansji nowych terenów zainwestowanych powinna być limitowana lokalną możliwością odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków, a następnie także możliwością zaopatrzenia w wodę. Nowe zagospodarowanie nie może stwarzać zagrożenia zanieczyszczenia wód oraz degradacji zasobów wód podziemnych.

14) Na obszarze stref ochrony ujęć wody wprowadzanie nowej zabudowy powinno być poprzedzone budową systemu odprowadzania ścieków sanitarnych do oczyszczalni ścieków.

15) Wszelka kubaturowa zabudowa (nowa lub istniejąca modernizowana), w tym gospodarcza i infrastrukturalna, a także tymczasowa, powinna zachować harmonię w miejscowym krajobrazie oraz nawiązywać do regionalnych tradycji budownictwa.

16) Zabudowa mieszkaniowa, letniskowa i turystyczna powinna nie przekraczać wysokości 15 m, od powierzchni terenu do najwyższego punktu dachu. Ewentualne odstępstwo od tej zasady wymagają opracowania studium krajobrazowego, które potwierdzi, że wyższy budynek nie zakłóci

harmonii krajobrazu.

17) Zmiany przebiegu bądź lokalizacji projektowanych sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, w stosunku do przedstawionych na rysunku Studium pt. "Kierunki rozwoju przestrzennego" nie stanowią odstępstwa od ustaleń niniejszego Studium.

18) W zakresie elementów układu drogowego obligatoryjne są - przedstawione na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego" - relacje (struktura powiązań) poszczególnych odcinków oraz określone dla nich klasy (z zastrzeżeniem, że dopuszcza się podniesienie klas dróg/ulic oznaczonych symbolami KL i KD oraz realizację niezbędnych, nie oznaczonych na rysunku Studium pt.: "Kierunki rozwoju przestrzennego", elementów układu drogowego/ulicznego), natomiast przebiegi na tym rysunku mają charakter orientacyjny. Zmiana przebiegu ścieżek rowerowych nie stanowi odstępstwa od ustaleń niniejszego Studium.

19) W sąsiedztwie linii kolejowej, na całym jej przebiegu, nie należy dopuszczać do zabudowy mieszkaniowej - w szczególności poniżej nasypu, na stokach górskich – ze względu na zagrożenia pochodzące od tej linii (np. uderzenie materiałem przewożonym w wagonach spowodowane drganiem wagonów, możliwość skażenia terenów będących w bliskim sąsiedztwie torów, wstrząsy, wibracje, hałas, niekiedy iskrzenie i zadymienie).

17.2. Szczegółowe zasady zagospodarowania *(w odniesieniu do wydzielonych jednostek terenowych).*

Poniżej przedstawiono przeznaczenie (preferencje funkcjonalne) i generalne zasady zagospodarowania jednostek terenowych i wydzielonych za pomocą linii rozgraniczających (oznaczonych na rysunku Studium "Kierunki rozwoju przestrzennego" symbolami literowymi). Funkcję linii rozgraniczających pełnią również przedstawione na tym rysunku drogi i ulice, w tym kierunkowy przebieg drogi klasy GP, linie kolejowe oraz granice gminy. Linie rozgraniczające jednostki terenowe mają charakter orientacyjny, co oznacza, że mogą podlegać pewnym korektom (i uściśleniu) w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, z zachowaniem jednak ich generalnego przebiegu. Preferowane przeznaczenie oznacza funkcję i sposób zagospodarowania, które powinno zajmować więcej niż połowę wyznaczonej w niniejszym Studium jednostki terenowej, z zastrzeżeniem, że regulacja ta nie ogranicza powierzchni, która może być pokryta zielenią (towarzyszącą preferowanemu przeznaczeniu terenu).

1) **MN** - tereny, na których preferuje się zabudowę mieszkaniową jednorodzinną lub niską wielorodzinną, o zbliżonym do jednorodzinnej charakterze (małe domy w zieleni); zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się inne formy zabudowy mieszkaniowej, jeżeli nie będą kolidowały krajobrazowo z niską zabudową, o której mowa wyżej

b) dopuszcza się usługi i inne obiekty, urządzenia oraz sieci towarzyszące funkcji mieszkaniowej, zieleń urządzoną, a także inne nie kolidujące z zabudową mieszkaniową (w tym infrastruktury technicznej i komunikacji); należy dążyć do koncentracji usług na wyodrębnionych obszarach

c) należy tworzyć enklawy zabudowy mieszkaniowej bez jakichkolwiek funkcji usługowych

d) nowa zabudowa powinna harmonizować z regionalnymi tradycjami architektonicznymi

e) w nowych i modernizowanych budynkach należy dążyć do utrzymania wysokości oraz charakteru architektonicznego, nawiązującego do istniejącej zabudowy: preferuje się symetryczne dachy o stromiźmie około 45°; w szczególności nie wskazane jest przekraczanie trzech kondygnacji

f) preferowana intensywność zabudowy brutto: 0,10 - 0,30; przy czym co najmniej 50% każdej nowej nieruchomości powinna zostać zachowana i zagospodarowana jako powierzchnia biologicznie czynna

g) nowe działki dla zabudowy rekreacyjnej i letniskowej winny mieć co najmniej 2000 m^2.

2) **MP** - tereny, na których preferuje się zainwestowanie mieszkaniowo-gospodarcze (mieszkania z miejscem pracy); zagospodarowanie terenów o "drobnoziarnistej", mozaikowatej strukturze (sukcesywnie narastającej, przede wszystkim jako dopełnienie i poszerzenie istniejącego zainwestowania); zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się zabudowę mieszkaniową, bez miejsca pracy; pojedyncze budynki lub zespoły zabudowy jednorodzinnej, zabudowa wielorodzinna o zbliżonym do jednorodzinnej charakterze architektonicznym

b) dopuszcza się zieleń urządzoną oraz usługi "niekomercyjne" (szkoły, przedszkola, ośrodki zdrowia, kościoły, administracja, obiekty ochrony granicy państwowej itp.)

c) dopuszcza się drobne funkcje gospodarcze (bez towarzyszącej zabudowy mieszkaniowej): rolnicze, usługowe - komercyjne, produkcyjne, przetwórcze, naprawcze, magazynowe, składowe, bazowe itp.

d) prowadzona działalność gospodarcza związana z funkcjami, o których mowa w lit. c, nie może powodować obniżenia standardów jakości środowiska wymaganych dla terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej

e) dopuszcza się obiekty, urządzenia i sieci infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące z podstawowym zagospodarowaniem terenu

f) w nowych i modernizowanych budynkach należy dążyć do utrzymania wysokości oraz charakteru architektonicznego, nawiązującego do istniejącej zabudowy

podmiejskiej; preferuje się symetryczne dachy o stromiźmie około 45°; w szczególności nie wskazane jest przekraczanie trzech kondygnacji

g) preferowana intensywność zabudowy brutto: 0,1 - 0,3; przy czym co najmniej 50% każdej nowej nieruchomości powinna być zachowana i zagospodarowana jako powierzchnia biologicznie czynna

h) nowe działki dla zabudowy rekreacyjnej i letniskowej winny mieć co najmniej 2000 m^2.

3) **ML** - tereny, na których preferuje się zabudowę pensjonatową, usługową - związaną z obsługą ruchu turystycznego i rekreacją oraz mieszkaniową o charakterze letniskowym (w budynkach nie będących tymczasowymi obiektami budowlanymi), z zastrzeżeniem lit. g; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się zabudowę mieszkaniową jednorodzinną

b) dopuszcza się zabudowę zagrodową, jednak z zakazem prowadzenia w niej działalności powodującej występowanie uciążliwości na sąsiednich terenach przeznaczonych dla mieszkalnictwa i usług związanych z turystyką i rekreacją (np. w wyniku prowadzenia zbyt dużej hodowli zwierząt gospodarskich)

c) dopuszcza się inne formy zabudowy mieszkaniowej niskiej

d) dopuszcza się - nie kolidujące z preferowanym przeznaczeniem terenu - usługi i inne obiekty oraz urządzenia, w tym infrastruktury technicznej i komunikacji, a także obiekty ochrony granicy państwowej

e) preferowana intensywność zabudowy brutto: 0,05 - 0,20; przy czym co najmniej 70% każdej nowej nieruchomości powinno być zachowane i zagospodarowane jako powierzchnia biologicznie czynna

f) nowe działki dla zabudowy rekreacyjnej i letniskowej winny mieć co najmniej 2000 m^2

g) w przypadku wydania koncesji na wydobywanie kopaliny ze złoża łupków łyszczykowych „Jawornica" zakazuje się wprowadzania nowej zabudowy w granicach terenu górniczego „Jawornica" (po jego utworzeniu) do czasu likwidacji kopalni, ze względu na przewidziane uciążliwości związane z podjętą eksploatacją (m.in. rozrzut odłamków skalnych, drgania sejsmiczne i oddziaływanie fali powietrza).

4) **UT** - tereny, na których preferuje się usługi i inne formy zagospodarowania terenu służące turystyce i rekreacji (wypoczynkowi) oraz uprawianiu sportu, wraz z terenami zieleni towarzyszącej, a na działkach: nr 53, nr 54, nr 55, nr 56, nr 57/2, nr 58 i 59/2 w obrębie Darnków, także obiekty kultu religijnego; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się inne rodzaje nieuciążliwych usług, wiążące się z preferowanym zagospodarowaniem terenu (np. usługi handlu i gastronomii)

b) dopuszcza się zabudowę mieszkaniową (w tym letniskową) zajmującą nie więcej niż 20% powierzchni terenu i nie więcej niż 20% powierzchni ogólnej zabudowy

c) dopuszcza się zieleń oraz obiekty, urządzenia i sieci infrastruktury technicznej i komunikacji (w tym parkingi), nie kolidujące z preferowanym zagospodarowaniem terenu

d) co najmniej 50% terenu powinno być zachowane i zagospodarowane jako powierzchnia biologicznie czynna

e) nowe działki dla zabudowy rekreacyjnej i letniskowej winny mieć co najmniej 2000 m^2.

5) **UP** - tereny, na których preferuje się usługi i funkcje produkcyjne (z wyłączeniem produkcji rolnej) bez nowego mieszkalnictwa; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące w istotny sposób z preferowanym zagospodarowaniem terenu

b) dopuszcza się zieleń urządzoną; w szczególności o charakterze izolacyjnym i towarzyszącą zabudowie

c) co najmniej 15% każdej nowej nieruchomości powinno zostać zachowane i zagospodarowane jako powierzchnia biologicznie czynna (np. w sposób, o którym mowa w lit. b).

6) **PE** – tereny powierzchniowej eksploatacji kopalin; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się ponadlokalne obiekty, urządzenia i sieci infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące w istotny sposób z podstawowym zagospodarowaniem terenu

b) dopuszcza się uprawy rolne

c) dopuszcza się zieleń nieurządzoną lub urządzoną, a w szczególności o charakterze izolacyjnym

d) po zakończeniu eksploatacji teren powinien być zrekultywowany w kierunku leśnym, rolnym lub dla wykorzystania rekreacyjnego

e) podjęcie eksploatacji jest uzależnione od wykazania, że nie będzie ona kolizyjna z ujęciami wody ani walorami pobliskiego parku narodowego

7) **KS** - tereny preferowane dla urządzeń i obiektów obsługi komunikacji samochodowej i podróżnych (w tym stacje paliw); zasady zagospodarowania:

a) dopuszczalne inne usługi nie kolidujące z preferowanym zagospodarowaniem terenu (np. handlu, gastronomii i hotelowe przy stacjach paliw)

b) dopuszcza się obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz komunikacji nie kolidujące z preferowanym zagospodarowaniem terenu

c) co najmniej 50% terenu powinno być zachowane i zagospodarowane jako powierzchnia biologicznie czynna (w szczególności zielenią o funkcji izolacyjnej).

8) **ZP** - teren dla zieleni urządzonej (parki, skwery); zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się pojedyncze obiekty usługowe uatrakcyjniające preferowane zagospodarowanie terenu (np. gastronomię, sanitariaty)

b) dopuszcza się obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące z preferowanym zagospodarowaniem terenu.

9) **ZC** - teren dla cmentarza oraz zieleni towarzyszącej; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się towarzyszące funkcje

b) dopuszcza się obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące z preferowanym zagospodarowaniem terenu.

10) **ZD** - teren dla ogrodów działkowych; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się inne formy intensywnego użytkowania ogrodniczego

b) dopuszcza się pojedyncze usługi, a także inne formy zieleni urządzonej

c) dopuszcza się obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz komunikacji, nie kolidujące w istotny sposób z podstawowym zagospodarowaniem terenu

d) dopuszcza się organizowanie ogólnodostępnych terenów rekreacyjnych i/lub sportowych.

11) **ZN** - teren zieleni nieurządzonej i urządzonej oraz wód otwartych; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się gospodarowanie rolne nie kolidujące z podstawowym zagospodarowaniem terenu (bez prawa trwałej zabudowy)

b) dopuszcza się możliwość realizacji urządzeń infrastruktury turystycznej (np. wyciągów narciarskich, torów saneczkowych itp.), z wyjątkiem lokalizacji budynków, z zastrzeżeniem przepisów dotyczących obszarów i stref chronionych

c) dopuszcza się prowadzenie sieci oraz lokalizacji obiektów i urządzeń komunikacji oraz infrastruktury technicznej, w sposób nie kolidujący z podstawowym zagospodarowaniem terenu.

12) **WZ** - tereny dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w wodę; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się funkcje towarzyszące oraz obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej lub komunikacji, jeżeli jest to zgodne z decyzjami administracyjnymi, wydanymi na podstawie przepisów prawa wodnego

b) dopuszcza się zieleń izolacyjną i urządzoną oraz o charakterze łąkowym w rejonie ujęć wody.

13) **EE** - teren stacji energetycznej wysokiego napięcia; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się zieleń izolacyjną i urządzoną

b) dopuszcza się inne obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej i komunikacji, nie kolidujące w istotny sposób z podstawowym zagospodarowaniem terenu.

14) **RL** - tereny lasów i dolesień; zasady zagospodarowania:

a) dopuszcza się lokalizowanie obiektów i urządzeń służących gospodarce leśnej oraz wprowadzanie elementów służących spacerom (ścieżki, ławki itp.)

b) dopuszcza się, w ograniczonym zakresie, prowadzenie sieci, lokalizację obiektów i urządzeń komunikacji oraz infrastruktury technicznej, w szczególności tych, które zostały przedstawione na rysunku Studium pt.: : Kierunki rozwoju przestrzennego", bez wydzielenia terenu (np. stacje gazowe, sieci kanalizacyjne itp.)

c) przy prowadzeniu nasadzeń należy zachować 5,0 m odległości od górnej krawędzi skarp rowów i kanałów melioracji podstawowej.

15) **R** - pozostałe tereny, w tym dla użytków rolnych i nieużytków; zasady zagospodarowania:

a) niedopuszczalna jest trwała zabudowa, w tym związana z produkcją rolniczą

b) dopuszczalna jest budowa stawów, zakładanie plantacji i inne formy intensywnej gospodarki rolnej (bez prawa zabudowy) oraz wprowadzenie zadrzewień i zalesień

c) dopuszcza się możliwość realizacji urządzeń infrastruktury turystycznej (np. wyciągów narciarskich, torów saneczkowych itp.), z wyjątkiem lokalizacji budynków, z zastrzeżeniem przepisów dotyczących obszarów i stref chronionych

d) dopuszczalne jest przeprowadzanie elementów liniowych infrastruktury technicznej i lokalnych komunikacji wraz z lokalizacją urządzeń i obiektów towarzyszących, w szczególności tych, które zostały przedstawione na rysunku Studium pt.: : Kierunki rozwoju przestrzennego" bez wydzielenia terenu (np. stacje gazowe, sieci kanalizacyjne itp.).

16) Poza wymienionymi w pkt. 1-15, jednostkami terenowymi są także oznaczone na rysunku Studium "Kierunki rozwoju przestrzennego" naziemne odcinki linii kolejowej oraz główne elementy układu ulicznego/drogowego:

a) droga i ulica główna ruchu przyśpieszonego (**GP**)

b) kierunkowy przebieg drogi głównej ruchu przyśpieszonego (**GP**)

c) droga i ulica zbiorcza (**Z**)

d) droga i ulica lokalna (**L**)

e) droga i ulica dojazdowa (**D**).

Rozdział 18. OBSŁUGA W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.

1) Należy podejmować działania służące ochronie ujmowanych wód zarówno podziemnych, jak i powierzchniowych. W minimalnym zakresie dotyczy to respektowania decyzji administracyjnych określających zasady postępowania w strefach ochrony ujęć.

2) Należy podejmować działania inwestycyjne, prawne i organizacyjne zmierzające do zapewnienia wszystkim mieszkańcom gminy dostępu do dobrej jakościowo wody wodociągowej. W miarę istniejących możliwości wodę do spożycia i celów gospodarczych należy pobierać przede wszystkim z ujęć podziemnych.

3) Przy projektowaniu rozwiązań technicznych w zakresie zaopatrzenia w wodę należy uwzględnić propozycje zawarte w opracowaniu pt.: "Koncepcja gospodarki wodnej i zwodociągowania gminy Lewin Kłodzki", StefPOL Spółka z o.o., Wrocław, grudzień 2000 r., a także w opracowaniu: „Ujęcie i stacja uzdatniania wody dla gminy Lewin Kłodzki", Biuro Projektowania i Realizacji inwestycji ekologicznych „Środowisko" w Bielsku – Białej, z możliwością dokonywania zmian uzasadnionych względami ekologicznymi, ekonomicznymi i technicznymi.

4) Należy podejmować działania, które doprowadzą do sytuacji, że wszystkie wytworzone na terenie gminy ścieki będą odpowiednio oczyszczane przed zrzutem do odbiornika (wód i gruntu).

5) Rozwiązania techniczne przyjmowane w zakresie zbierania i oczyszczania ścieków powinny być przyjazne środowisku i w żadnym wypadku nie powinny kolidować z regulacjami w sprawie ochrony wód (np. ujęć, kąpielisk).

6) Przy projektowaniu rozwiązań technicznych w zakresie gospodarki ściekowej należy uwzględnić propozycje zawarte w opracowaniu pt.: "Koncepcja gospodarki ściekowej dla gminy Lewin Kłodzki". StefPOL Spółka z o.o. Wrocław, sierpień 2000 r., z możliwością dokonywania zmian uzasadnionych względami ekologicznymi, ekonomicznymi i technicznymi.

7) W pierwszej kolejności należy realizować te instalacje, których uruchomienie da największy efekt ekologiczny i społeczno-gospodarczy.

8) Należy podejmować - w ramach powiatu - skuteczne działania służące wypracowaniu Programu Gospodarki Odpadowej w Powiecie Kłodzkim, a w tym polegające na:

a) ustaleniu lokalizacji i wybudowaniu bezpiecznego dla środowiska składowiska odpadów, które obsługiwałoby także gminę Lewin Kłodzki

b) zamknięciu i rekultywacji położonych w sąsiedztwie gminy składowisk odpadów, które nie spełniają wymagań określonych w przepisach.

9) Należy wdrożyć na terenie gminy system segregacji odpadów oraz wspierać inicjatywy zmierzające do zbierania i przetwarzania surowców wtórnych.

10) Należy podejmować skuteczne działania administracyjne zniechęcające właścicieli i użytkowników nieruchomości do łamania reguł, określonych w Uchwale Nr XLII/242/97 Rady Gminy Lewin Kłodzki z dnia 26 marca 1997 r. określającej szczegółowe zasady utrzymania

czystości i porządku na terenie gminy, w szczególności w zakresie odpadów płynnych (ścieków) i stałych.

11) Należy rozbudowywać system zasilania energetycznego, zgodnie z narastającymi potrzebami.

12) Na terenach zurbanizowanych w większych miejscowościach należy dążyć do skablowania wszystkich odcinków sieci niskiego napięcia.

13) Należy sprzyjać inicjatywom uruchamiania niewielkich niekonwencjonalnych elektrowni, opartych na zasobach samoodtwarzalnych (np. elektrowni wodnych). Ich realizacja nie może jednak zagrażać środowisku naturalnemu.

14) Należy rozbudowywać system dystrybucji gazu sieciowego.

15) Należy skłaniać właścicieli i użytkowników nieruchomości do przechodzenia na bardziej (niż węgiel i koks) proekologiczne źródła ciepła, w szczególności na obszarach zgazyfikowanych należy zachęcać potencjalnych odbiorców do stosowania gazu do celów grzewczych.

16) Należy sukcesywnie poprawiać izolacyjność cieplną ogrzewanych budynków.

17) Dla racjonalizacji działań w zakresie energetyki należy wykonać odpowiednie opracowanie wynikające z ustawy Prawo energetyczne.

18) Telefonizacja i zapewnianie innych usług telekomunikacyjnych o wysokim standardzie (zarówno w zakresie systemów przewodowych, jak i bezprzewodowych) powinno być prowadzone zgodnie z uwarunkowaniami rynkowymi; należy sprzyjać konkurencji na rynku usług telekomunikacyjnych.

CZĘŚĆ D.
NARZĘDZIA REALIZACJI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Rozdział 19. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

19.1. Zasady polityki.

W procesie rozwoju gminy plany miejscowe są podstawowym narzędziem tworzenia reguł zagospodarowania oraz "otwierania terenów" dla różnych nowych zamierzeń inwestycyjnych. Jednocześnie są narzędziem, które w świetle obecnego prawa może nakładać na gminę szereg zobowiązań o charakterze finansowym i inwestycyjnym. W tym celu określa się następujace zasady polityki, odnoszące się do przystępowania do miejscowych planów:

a) Konieczne jest przystąpienie do planów miejscowych w przypadkach określonych w Art. 13 ust. 1 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym. Szerzej na ten temat mowa w podrozdziale 19.2 i 19.3.

b) Najbardziej pożądane jest przystępowanie do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenach komunalnych, których wartość w wyniku uchwalenia planu znacząco wzrośnie. Dzięki podniesieniu w ten sposób wartości tych gruntów gmina dysponowałoby środkami np. na ich uzbrojenie. W wielu zatem przypadkach, przed podjęciem uchwały o przystąpieniu do planu, gmina wykupywałaby grunty. Ich cena będzie niewątpliwie niższa niż po sporządzeniu planu. W ten sposób korzyści dzieliłyby się pomiędzy pierwotnymi właścicielami a miastem. Potem taki grunt może być zarówno przeznaczony na potrzeby własne gminy, jak i skierowany do sprzedaży.

c) Należy przystępować do planu miejscowego, gdy zagrożone są (zamierzeniami inwestycyjnymi różnych podmiotów) szczególne interesy gminy, dla których brak jest alternatywnych lokalizacji. Z takimi przypadkami mamy do czynienia przede wszystkim w odniesieniu do podstawowych elementów układu ulicznego i drogowego.

d) Warto obejmować planami miejscowymi obszary, dla których uprzednio przygotowano atrakcyjną lub choćby akceptowalną koncepcję zagospodarowania oraz istnieje zainteresowany jej realizacją wiarygodny inwestor. W takich sytuacjach plan miejscowy będzie narzędziem, które dopasuje zamierzenia inwestora do interesów gminy i uzasadnionych potrzeb sąsiadów. *(Taka metoda jest powszechną praktyką postępowania m.in. w Niemczech).*

e) Wskazane jest przystępowanie do planów na obszarach o potencjalnie korzystnej lokalizacji dla nowych, atrakcyjnych inwestycji, które nie mogą być odpowiednio zagospodarowane, ze względu na niewłaściwą wewnętrzną strukturę przestrzenną (np. brak ulic) lub niekorzystną własnościową (np. niedogodny dla zagospodarowania układ działek), w szczególności za celowe uznaje się objęcie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wyznaczonych w Studium terenów pod zainwestowanie. Formalne przystąpienie do planu miejscowego powinno być jednak poprzedzone odpowiednimi uzgodnieniami (umowami) z dysponentami nieruchomości, a uchwalenie planu powiązane z decyzjami w zakresie gospodarki gruntami.

f) Wskazane jest przystępowanie do planów miejscowych na obszarach, na których będzie

to jedyna skuteczna metoda ochrony określonych walorów. Przykładowo, może to dotyczyć zespołów o walorach kulturowych, w szczególności tych, które nie są wpisane do rejestru zabytków. Również plany miejscowe powinny być sporządzone dla obszarów otwartych, które chcemy zabezpieczyć przed wkraczaniem nań nowego zainwestowania, w tym dla ochrony walorów krajobrazowych (np. w przypadku miejscowości Taszów) i pięknych widoków (np. Lewin Kłodzki). Należy mieć jednak świadomość, że wprowadzenie rygorów ochronnych może spotkać się niekiedy ze sprzeciwami właścicieli i władających gruntami.

g) Celowe byłoby przystępowanie do planów miejscowych w przypadku zamiaru wprowadzenia rozwiązań istotnie odbiegających od przyjętych w Studium. Pozwoliłoby to na pełniejsze przeanalizowanie skutków takich decyzji, a często także wskazywałoby na szerszy zakres niezbędnych korekt o charakterze funkcjonalno-przestrzennym.

h) Należy przystępować do planu miejscowego dla umożliwienia realizacji urządzeń i obiektów wynikających z rozstrzygnięć przyjętych w niniejszym Studium, których wykonanie wymaga uprzednio zmiany przeznaczenia gruntów.

i) Należy zmierzać do objęcia obowiązującymi planami miejscowymi wszystkich terenów zurbanizowanych, a docelowo wszystkich terenów w administracyjnych granicach gminy. W odniesieniu do obszarów, których nie można zaliczyć do żadnego z wymienionych w punktach a) - h) przypadków, o kolejności winny decydować potrzeby inwestycyjne, w tym ilość wystąpień o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Wskazane w niniejszym podrozdziale oraz w podrozdziale 3 obszary mogą być obejmowane pojedynczymi planami lub też sporządzanymi sukcesywnie dla kolejnych fragmentów lub zagadnień branżowych. Kolejność obejmowania poszczególnych terenów planami oraz zakres ich ustaleń winien wynikać z bieżących potrzeb. Przy określaniu zasięgu terenów do objęcia planami miejscowymi - jeżeli sąsiadują one z drogami (ulicami) - należy włączyć pasy tych dróg, co najmniej do ich osi, w granice planu .

Oprócz sporządzania planów gmina winna na tych obszarach prowadzić aktywną politykę, polegającą w szczególności na gospodarce gruntami (wykup/sprzedaż), uzbrojeniu w sieci komunikacyjne i infrastrukturę techniczną, organizowaniu lub współuczestnictwie w przedsięwzięciach zorganizowanego inwestowania, wsparciu przekształceń restrukturyzacyjnych itp.

Na obszarze gminy nie występowały - w momencie uchwalania Studium - obszary wymagające sporządzania planów miejscowych ze względu na przewidywaną realizację programów wojewódzkich lub programów zawierających zadania rządowe, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych (Art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym).

Obszary, na których przewiduje się realizację lokalnych celów publicznych oraz te, które mogą być przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową, wynikające z potrzeby zaspokojenia

potrzeb mieszkalnych wspólnoty samorządowej będą obejmowane planami miejscowymi odpowiednio do pojawiających się potrzeb, w miejscach ustalonych przy uwzględnieniu polityki przestrzennej określonej w niniejszym Studium.

19.2. Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego ze względu na przepisy szczególne.

1) Na mocy art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 27, poz. 96, z późn. zm.) *("Art. 53 ust. 1. Dla terenu górniczego sporządza się miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w trybie określonym odrębnymi przepisami, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej")*, z zastrzeżeniem art. 53 ust. 6 *(„Jeżeli przewidywane szkodliwe wpływy na środowisko będą nieznaczne, rada gminy może podjąć uchwałę o odstąpieniu od sporządzenia planu, o którym mowa w ust. 1")*

a) obszar (teren) górniczy "Kudowa", utworzony w związku z eksploatacją kopaliny podstawowej
b) obszar (teren) górniczy "Duszniki Zdrój", utworzony w związku z eksploatacją kopaliny podstawowej
c) teren górniczy, jeżeli zostanie wydana koncesja na wydobywanie kopaliny ze złoża granitu czerwonego „Darnowskie Wzgórza",
d) teren górniczy, jeżeli zostanie wydana koncesja na wydobywanie kopaliny ze złoża łupków łyszczykowych „Jawornica".

2) Na mocy art. 13a ust. 1 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 99, poz. 1079) *(Art. 13a. Ustanowienie planu ochrony zobowiązuje właściwe gminy do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru objętego planem ochrony lub dokonania zmian w obowiązującym planie miejscowym, w terminie jednego roku od dnia wejścia w życie aktu ustanawiającego plan ochrony. Koszt sporządzenia lub zmiany planu miejscowego obciąża budżet państwa")*:

a) obszar Parku Narodowego Gór Stołowych w ciągu roku od przyjęcia planu ochrony *(i wejścia w życie odpowiednich przepisów z zakresu ochrony przyrody).*

19.3. Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego ze względu na istniejące uwarunkowania.

Ze względu na istniejące uwarunkowania (Art. 6 ust. 5 pkt. 7 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym), wskazuje się następujące obszary do objęcia planami miejscowymi:

1) Wszystkie ulice i drogi nowo projektowane lub wymagające rozbudowy (np. poszerzenia), oznaczone na rysunku Studium pt. "Kierunki rozwoju przestrzennego".

2) Tereny otwarte (tzn. tereny rolne oraz tereny wyznaczone do zalesienia) na obszarze jednostek oznaczonych symbolami" "R" oraz "RL".

3) Tereny objęte strefami ochrony ujęć wód.

Rozdział 20. WNIOSKI DO PROGRAMÓW I PLANÓW WYŻSZEGO RZĘDU ORAZ W SĄSIEDNICH GMINACH.

1) Prowadzenie (w oparciu o plan ochrony) czynnych działań ochronnych na obszarze parku narodowego (Park Narodowy Gór Stołowych).

2) Stworzenie kompleksowego systemu zabezpieczeń przeciwpowodziowych.

3) Prowadzenie prac modernizacyjnych oraz utrzymanie ruchu - towarowego i pasażerskiego - na linii kolejowej Kłodzko Nowe - Kudowa Zdrój. Ponowne rozważenie możliwości stworzenia w Kudowie Zdroju kolejnego przejścia granicznego i połączenie omawianej linii kolejowej z systemem sieci kolejowej Czech.

4) Modernizacja drogi krajowej nr 8; w szczególności wybudowanie pasów ruchu powolnego (na odcinku Lewin Kłodzki - Duszniki Zdrój), a w dalszej przyszłości wybudowanie obejścia w rejonie Jeleniowa. 5) Sukcesywna modernizacja dróg powiatowych i wojewódzkich, głównie w kierunku poprawy ich parametrów technicznych.

6) Modernizacja (budowa) wskazanych w Studium dróg międzygminnych.

7) Wyposażenie Drogi Śródsudeckiej w atrakcyjne zagospodarowanie turystyczne.

8) Stworzenie właściwych zabezpieczeń na drogach, przez które przebiegają trasy pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

9) Otwarcie i zagospodarowanie dwóch przejść granicznych: Kocioł - Oleśnice v Orlickych Horách i Taszów - Borová.

10) Utrzymanie systemu szlaków turystycznych i rozbudowa systemu tras rowerowych.

11) Zorganizowanie regionalnego (np. o zasięgu powiatowym) kompleksowego systemu odbioru, unieszkodliwiania i/lub utylizacji odpadów komunalnych, przemysłowych i specjalnych.

12) Poprawa współpracy międzygminnej w zakresie zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej (miasto Kudowa Zdrój - gmina Lewin Kłodzki).

13) Poprawne - pod względem prawnym - uchwalenie Statutu uzdrowiska "Duszniki Zdrój".

14) Podjęcie działań ochronnych (wraz z zabezpieczeniem odpowiednich środków finansowych) dla zabezpieczenia zasobów wód podziemnych i powierzchniowych.